

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נהר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמהה

לעילוי נשמת מר אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמוד התפילה ענותן כהלל
שייף עייל שייף נפיק
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
כמוהר"ר **שלום אהרן שמואלי** זצוק"ל
ב"ר שמואל ורחל ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית רחל שמואלי** ז"ל
בת נחמיה ומזל ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

ניתן להשיג

ידידתו' היא אוצר
למנוח אורי' וזאבדוקים אמר
אורי' וזאבדוקים אמר
למנוח אורי' וזאבדוקים אמר

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

בראשית א

מאוצר שיהוזני ומאמדון
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו יששכר שמואל' שליט"א

הפצה ראשית 'סגולה' 00-33-644-02

עכשיו
במחיר
עלות

חזר למלאי

סט הזוהר המפואר של
ישיבת המקובלים נהר שלום

עם תרגום ללשון הקודש
כולל זוהר חדש ותיקוני הזוהר

מהרו להזמין!

רחוב שילה 4 ירושלים

02-644-33-00

מודעה רבה לאורייתא

לחברים היקרים עובדי ה', ה' עליהם יחיו

איתא בגמ' (ברכות ח' ע"א) אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי: לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו: עטרות ודיבון, שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו.

וכן פסק מר"ן בשו"ע סי' רפ"ה הלכה ב': ירא שמים יקרא תרגום וגם פירוש רש"י. ועיי' "בשם הגדולים" שכתב שמעתי מפי קדוש רב מופלג שקיבל מרבו שרש"י התענה תר"ג תעניות קודם שכתב פירוש התורה, והיה אומר ר"ת נכדו עתה שפירש אדני זקני על הש"ס אף אני אעשה זאת, אבל פירוש המקרא אין בכוחי כי לא אוכל עשוהו, וכ"כ הגאון רבנו חיים פלאגי בספרו כף החיים סי' כ"ז אות ז' שרש"י התענה תר"ג תעניות על פירושו ויש בו רזין עילאין וסודות עמוקים ובודאי שזכות בעי להיות לומד בפרושי הקדושים והטהורים ותועלת רבה ושמחה גדולה נמשך לקורא בפרוש רש"י מידי שבוע ושבוע, ע"כ. וכידוע שיש קבלה שמי שנזהר להתמיד בפירוש רש"י יצא רש"י לקבל את פניו בעת פטירתו וגם יזכה לישוב בישיבה של רש"י בעולם העליון ולכן בהיות שזה עתה מתחילים בסימנא טבא את התורה מחדש לכן חובה קדושה ללמוד כל שבוע ושבוע הפרשה עם פירוש רש"י ולחזור עליה כמה פעמים כדי שידע את כל התורה כולה עם פירוש רש"י לפחות שאם לא כן יהיה לו בושה גדולה לעתיד.

ולכן כדאי ללמוד טוב ולעשות בחינה אם יודע מה למד, ובעה"ת ה' יזכנו שבחוברת זו בסופה נשים כל שבוע שאלות ותשובות על רש"י בפרשה.

וכן כל שבוע צריך ללמוד הלכות בן איש חי שנה ראשונה או שנה שניה עם הליכות עולם של מו"ר פאר הדור רבי עובדיה יוסף זלה"ה, כמו שכתוב כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא.

הלכות תחנון שני וחמישי

תחנון שני וחמישי

א. ימי שני וחמישי הם ימים שהדינים שולטים בהם. כי יום שני בחי' גבורה, ויום חמישי בחי' הוד, ונהגו להתענות בהם למתק הדינים. ובכל זאת ימי רצון הם, שנפתחים בהם שערי רחמים בעולמות העליונים להוריד שפע בתחתונים, וְדָנִים בהם בעולם העליון אם אנחנו ראויים לקבל השפע מהעולמות העליונים.
ב. בימים שני וחמישי מוסיפים בהם תחנונים, והספרדים נוהגים לומר, אל מלך ויעבור, אנשי אמונה ויעבור, תמהנו ויעבור, אלהינו ואלהי אבותינו אל תעש עמנו כלה, ואח"כ הוא רחום וכו'.² ומנהג ק"ק חסידים

עיונים והארות

והגאון חיד"א כתב בספרו ציפורן שמיר (סי' ב אות לב) והוא רחום יש לאומרו בקירוב גלים כי הוא כנגד י'ח ברכות ויבין מה שמוציא בפיו ויהיו דבריו רחמים ותחנונים ובהכנעה.

ובמ"ב (ס"ק ב) כתב, ותיקון אמירתה היה ע"י מעשה נס גדול כמובא בכל בו ונדפס בסידורים. וצריך לאמרו בכונה ובמתון ולא במרוצה. ע"כ. וזה דבר המעשה המובא בכלבו (סי' יח), ובאבודרהם (קריאת התורה), מעשה נורא, בספינה אחת ובה קהל יהודים שהגיעה מגלות ירושלים לעיר אחת, ובה הגמון גוי שאמר להם אם יהודים אתם רצוני לבחון אתכם כמו שנבחנו חנניה מישאל ועזריה בכבשן האש, וביקשו ממנו זמן שלשים יום וישבו בתענית באותם ימים, ובסיום הימים בא זקן אחד ירא אלקים ולא היה חכם בתורה, ואמר חלמתי פסוק שיש בו פעמיים כי ושלש פעמים לא ואיני זוכר מה הוא, השיבוהו ודאי משמים הראוך פסוק זה (ישעיה מג, ב), "כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך, כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך", אתה האיש שתכנס לאש ותינצל, ועשה אותו הגמון מדורת אש גדולה והשליך את אותו זקן לתוך האש, ונחלקה האש לשלשה חלקים ונכנסו בה שלשה צדיקים לקבל פני הזקן, והיו אותם זקנים מתפללים, והראשון אמר והוא רחום, השני אמר אנא מלך רחום וחנון, השלישי אמר אין כמוך חנון ורחום עד הסיום, וכולם פתחו ברחום וסיימו ברחום, ותיקנו לאמרם בשני ובחמישי להכניע מידת הדין, ע"כ.

ובסידור היר"א (ח"ד עמוד תשלח) איתא: שמעתי באומרים לי כי על פי הסוד אין לומר תיבות "עד מתי עוזך בשבי ותפארתך ביד צר" ונתפרסם הדבר בעולם, ויש שנותנים טעם לדבר באמרם שכבר קמה שכינתא מעפרא ומביאים ראיה מבית מדרשנו קהל קודש בית-אל יכוננה בצדק שלא נהגו לאמרו, ועל זה סמכו כי בודאי טעמם ונימוקם עמם הוא זה שעתה בדורות האלו האחרונים סמוך לגאולה כבר קמה שכינתא מעפרא, וביאת משיחנו בעוונותינו הרבים תלוי במעשנו ותשובתנו ואם לאו בעיתה. עכ"ד.

א. עיין בהקדמת הזוהר הקדוש (בראשית יז:) שכתב שהם ימי דין ולכן יום שני הוא גבורה, בחי' שמאל, ונבראה בו מחלוקת, ונברא בו גהינם, ואותו מלאך נברא בו, ולכן לא נאמר בו כי טוב, ויום חמישי הוא כנגד ספירת ההוד והוא גם כן דין.

ובמדרש תנחומא (וירא טז) איתא, ומנין סמכו הדורות שיהיו מתענים בשני ובחמישי, אלא כשעשו ישראל אותו מעשה, עלה משה בחמישי וירד בשני. מנין, אמר רבי לוי עלה בחמישי, ומחמישי ולחמישי הרי ט"ו, ומערב שבת לערב שבת ולערב שבת ט"ו הרי ל', ומשבת לשבת ח', הרי ל"ח, ואחד בשבת ושני בשבת הרי ארבעים. ע"כ.

ובים של שלמה (חולין ה, יא) כתב, שנהגו לגזור תענית בהם, ויש הנוהגים שלא לאכול בהם בשר, והטעם לפי שהם ימי רצון כי משה רבנו עלה בחמישי וירד בשני. ואחר כך כתב, כי שמע מזקן אחד, מפני שבית דין של מעלה דנים בהם, וסימן לדבר שהם ימי דין, שכן מציינו (שבת קכט:) דאמר מר, מי שיש לו זכות אבות יקיז דם בשני ובחמישי, ע"כ.

והרב יפה ללב (ה"א קלד, ג) כתב, שהם ימי רצון שנפתחים בהם שערי רחמים בעולמות העליונים ומשם משתלשל ויורד בעולם התחתון, והיא הנותנת שהם ימי דין לדון לראות אם ראויים התחתונים במעשיהם לקבל השפע מעולמות העליונים, ע"כ.

ב. כן כתב מרן הבית יוסף (או"ח סי' קלד), בשני ובחמישי מוסיפים לומר תחנונים, ועכשיו נוהגים לומר תחנונים שלש פעמים ויעבור ויודוי אחד ביניהם, ואחר כך אומרים והוא רחום כמו שהוא כתוב בסידורים.

ושם כתב בשם רבנו הגדול מורנו הרב יצחק אבוהב ז"ל שהביא בשם הגאונים, דתיקנו לומר והוא רחום בקול רם ומעומד, ואמרו הכן קיבלנו עלינו ועל בנינו לעולם, וכל העובר על התקנות פורץ גדר, ולפי זה יש לזהר לומר אותו מעומד וכן נהגו, ע"כ. וכ"כ רבנו האריז"ל בשעה"כ (דף מא ע"ב ודף נא ע"ד). ונפסק בשו"ע (סי' קלד סעי' א).

בית-אל וכן מנהג ישיבתנו מזמן מו"ר, לומר לאחר הידוי מה נאמר לפניך יושב מרום וכו', ולא חוששים להפסק.

- ג. בימים ב' ו-ה' שאומרים בהם וידוי, אומרים לפני הוצאת הס"ת "אל ארך אפים". ויאמרו אותו בעמידה, שמוזכר בו "חטאנו", וודוי צריך עמידה. וביום שאין אומרים בו ודוי, במקום "אל ארך אפים", יאמרו שלשה פסוקים יהי ה' אלהינו עמנו וכו', והמוסיפים או גורעים אין להם על מה שיסמוכו.
- ד. המתפלל ביחידות מחמת אונס או שמתפלל במנין של אשכנזים שאינם נוהגים לומר אלא רק והוא רחום, לא יאמר הי"ג מידות לבדו ואפי' בטעמים לא יאמר.

עיונים והארות

ה. בא"ח (ש"ב פר' תולדות אות טו).
 ו. בא"ח (ש"א פר' כי תשא אות ט) ושם כתב וז"ל: אין היחיד אומר י"ג מידות, כי הם דבר שבקדושה שצריך עשרה. והמתפלל ביחיד כשיאמר י"ג מידות אחר הידוי יאמר אותם בטעמים כקורא בתורה ועיין באחרונים ז"ל. ואני נוהג בשני וחמישי ביחיד לומר י"ג מדות דאחר הידוי בטעמים, אבל אותם י"ג מידות דאחר נפילת אפים איני אומר אותם אפילו בטעמים, אלא אומר "כמו שהודעת לענו מקדם" ותו לא מידי. ומן וכן כתוב בתורתך וכו' עד סוף י"ג מידות אני רואה בסידור ומכוין אותם במחשבה בלבד. כך הייתי נוהג מכמה שנים כשאני מתפלל ביחיד בשני וחמישי. מיהו אח"כ ראיתי בספר כתר מלכות כ"י שכתב, היחיד לא יאמר י"ג מדות בלשון תורה אלא רשאי לאומרם בלשון תרגום, שיאמר כך: ואעבר ה' שְׁכִינָתָה על אפוהי וקרא, ה' ה' אלהא רחמנא וחננא, מְרַחֵק רַגְזִי, ומסגי למעבד טבוון וקשוט, נטר טיבו לאלפי דרין, שְׂבַק לעווין ולמרוד ולחובין, סלח לדתייבין לְאוֹרְיָתָה, ע"כ התרגום. ואחריו יאמר בקשה זו: אנא ה' אל חי תספיק לנו שפע אור וברכה חן וחסד ורחמים ואומץ, נא ה' אל פודה עטרנו שמחנו ע"כ. ובקשה זו, כל דברים שבה המה מצורפים מן אותיות י"ג מידות שהם ה' ה' אל רחום וחנן וכו' עכ"ד ספר כתר מלכות הנז'. ואני נוהג בכך אחר המחשבה שאני מחשב בי"ג מדות. עכ"ל.
 וכ"פ מו"ר האול"צ (ח"ב פ"ט תשובה א) ומו"ר הראשל"צ רבי מרדכי אליהו בשו"ת מאמר מרדכי (ח"ב סי' מח). עי"ש.

וב"כ מו"ר הראשל"צ בספרו ילקו"י (סי' קלד הלכה ד) בשם מו"ר מופת הדור שיגיד עד וכן כתוב בתורתך וידלג הי"ג מידות.

ועיין בספר דב"ש להרה"ג המקובל מהר"א עפגין שליט"א (ח"ב דף ת"ל) שהאריך בזה ועוד לו שם בקונטרס בני ציון להגר"צ מוצפי שהאריך בזה. אמנם בימינו בכל הבתי כנסיות ובכל ישיבות המקובלים אומרים את תיבות עד מתי עוזך בשבי וכו', וכן היה בזמן מו"ר המקובל האלקי כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל.

ג. ועיין בבא"ח (ש"א פר' כי תשא אות ה) שכתב שלא יאמר מה נאמר, כי זה הפסק. והיה מנהגם בבגדאד לאומרו והוא ביטלו וז"ל: אחר הידוי ואמירת י"ג מדות תכף ומיד יעשה נפילת אפים, כי שלשה אלה צריכים להיות סמוכים ז"ל, יען ע"י אמירת הידוי המקטרג לוקח חלקו בעת הידוי והולך לו ונפרש ממקום הקדושה, ואז נעשים ב' מיני זווגים למעלה בשני בחינות, הא' בעת אמירת י"ג מדות, וב' בעת נפ"א, וזר לא יקרב אל מקום הקדש לטמא את משכן ה' ח"ו וכנז' בשער הכונות. לכן גם בשני וחמישי אין להפסיק בין וידוי לנפ"א בתחנונים הנוספים בימים ההם, אלא יאמרו נ"א תכף, ואח"כ עומדים ואומרים אותם התחנונים מן אל מלך וכו' עד הסוף. ופה עירנו בגדאד היה מנהגם מזמן קדמון לומר בשני וחמישי כל התחנונים הנוספים קודם נ"א, ותהלות לאל בטלנו מנהג זה והנהגנו לומר נ"א קודם, כמ"ש רבנו האר"י ז"ל. עכ"ל.

ומו"ר מופת הדור בהליכות עולם (ח"א פרשת כי תשא הלכה א) כתב, דמנהג ירושלים וארץ ישראל לומר בשני וחמישי "מה נאמר" אחר הידוי, קודם אמירת ויעבור ושלש עשרה מידות ונפילת אפים.

ד. בה"ח (סי' קלד ס"ק ד).

מאמרי הזוה"ק

זוהר חדש - בריאת האדם

ז"ח דף קמ"א ע"א

וּבְגִוּנָא דְאָמַר לְיִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה אָדָם, הָכִי אָמַר לְסַפִּירֵן נַעֲשֶׂה אָדָם וּבְכֹמוֹ שֶׁאִמַר
הַקַּב"ה עַל עַם יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה אָדָם כִּךְ אִמַר עַל הַסַּפִּירוֹת נַעֲשֶׂה אָדָם, דָּא עֲמוּדָא
דְאִמְצָעִיתָא דְאִיהוּ רַאשׁוֹן לְמַחֲשָׁבָה וְאַחֲרוֹן לְמַעֲשֶׂה זֶה עֲמוּד הָאִמְצָעִי בְחַי' דַּת"י שֶׁהוּא
תַּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל שְׂכּוּלָל בְּתוֹכּוֹ כֹּל הו"ק וְהוּא שֵׁם מ"ה וְנִקְרָא אָדָם וְהוּא שֵׁם הו"י"ה ב"ה וְשֵׁם אֲדֹנָת שֶׁהוּא רַאשׁוֹן
לְמַחֲשָׁבָה מִצַּד אוֹת י' דְהו"י"ה דַּת"ת וְאַחֲרוֹן לְמַעֲשֶׂה מִצַּד אוֹת י' דְאֲדֹנָת שְׁבוּ, דְאֲנֹנִן חֲכָמָה בְּרַאשׁ
וְחֲכָמָה בְּסוֹף שֶׁהֵם חֲכָמָה בְּרַאשׁ הִיא אוֹת י' דְהו"י"ה דַּת"ת וְחֲכָמָה בְּסוּד גַּם כֵּן אוֹת י' דְאֲדֹנָת. דְּכָל
סַפִּירָה יְהִיב בֵּיהּ חוּלְקָה שְׂכַל סַפִּירָה נִתְנָה בּוֹ חֲלֻקָה כִּי הַת"ת כְּלוּלָת בּוֹ הַזְרוּעוֹת שֶׁהֵם חֲסֵד גְּבוּרָה, ב'
רַגְלִים נִצַּח וְהוּד, הַרַאשׁ כַּחב"ד וְהִיטוּד בְּרִית, הַכֹּל כְּלוּל בּוֹ וְהוּא כְּלוּל וְתוֹפֵס אֶת כּוֹלָם. וּבְגִיּוֹן דָּא אִיהוּ
בְּדִיוֹקְנָה (בְּמַדְבַּר י' כַּה) מְאִסָּף לְכָל הַמַּחֲנוֹת לְצַבָּאוֹתָם. וְרַעֲיָא מְהִימְנָא
בְּדִיוֹקְנָה וְלִכְּן הוּא בְּצוּרְתּוֹ צוּרְתּוֹ וְשֵׁל מֵאִסָּף לְכָל הַמַּחֲנוֹת מִכָּל הַסַּפִּירוֹת וּמִשָּׁה רַבְּנֵי הוּא צוּרְתּוֹ הַתַּפְאֶרֶת כִּי
הוּא מִהַדַּת"י מִצַּד הַתַּפְאֶרֶת.

וְאָמַר לְמַלְאָכֵינִי נַעֲשֶׂה אָדָם, וְדָא מַטְטְרוֹ"ן וְכִךְ אִמַר הַקַּב"ה לְמַלְאָכֵינִי נַעֲשֶׂה אָדָם וְהוּא
מַטְטְרוֹ"ן שֶׁהוּא חֲנוּךְ, דְּכָל מְלָאָךְ וְחִיָּה שְׂוִי בֵּיהּ חוּלְקָה שְׂכַל מְלָאָךְ נִתֵּן בּוֹ חֲלֻקָה וְכֵן
כֹּל חַיָּה נִתְנָה חֲלֻקָה. וְהָכִי אָמַר לְצַבָּא הַשְּׁמַיִם לְמַעַבְדֵּי לְשִׁמְשָׁא בְּדִיוֹקְנָה, וְכָל
בוֹכְבָא יְהִיב בֵּיהּ חוּלְקָה וְכֵן אִמַר הַקַּב"ה לְכָל צַבָּאוֹת הַשְּׁמַיִם לַעֲשׂוֹת אָדָם בְּצַלְמֵנוּ שֶׁהוּא הַשֶּׁמֶשׁ בְּצוּרְתּוֹ
הַתַּפְאֶרֶת כִּי הַת"ת נִקְרָא שֶׁמֶשׁ וְכֵן מִשָּׁה רַבְּנֵי נִקְרָא שֶׁמֶשׁ וְכָל כּוֹכַב נִתֵּן בּוֹ חֲלֻקָה, וְעֵלְתָּ עַל כָּל אֲשֵׁיתָהּ
בְּהוּ בְּכָל אֲתָר בְּתַפְאֶרְתָּ בְּמַטְטְרוֹ"ן וּבְשִׁמְשָׁא, וְלִית לְאֲרַבָּא בְּהַאי וְהַעֲלִיּוֹן
עַל הַכֹּל שֶׁהוּא א"ס ב"ה נִשְׁתַּתֵּף בְּהֵם בְּכָל מְקוֹם אִם בְּתַפְאֶרֶת שְׂבַסַּפִּירוֹת אִם הַמַּטְטְרוֹ"ן בְּמַלְאָכֵינִי, וְאִם בְּשֶׁמֶשׁ בְּכָל
צַבָּא הַשְּׁמַיִם וְאִין לְהַאֲרִיךְ עוֹד בְּעִנְיַן זֶה.

וְעוֹד נַעֲשֶׂה אָדָם. לְאִמּוֹן דְּזָרַע בְּמָה זְרַעוֹנִין בְּבַת אַחַת, וְכָל אֶחָד נְפִיק
לְיוֹמוֹי מִשָּׁל לְאִמּוֹן שְׂזָרַע כְּמָה זְרַעוֹנִים בְּבַת אַחַת אִם חֲטִים, אִם פִּירוֹת, אִם תְּבוּאָה וְכָל אֶחָד יוֹצֵא
בְּיוֹמוֹ בְּזִמְנֵי יוֹם יוֹם אַחַר יוֹמֵי וְכו', וְהַאִמּוֹן הוּא הַקַּב"ה שְׂזָרַע אֶת הַשְּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ כֹּל תּוֹלְדוֹת הַשְּׁמַיִם

וכל תולדות הארץ וכל אחד נתגלה ויצא ביומו. **לְבַתָּר אָמַר לְאֵלֵינוּ לְאֲנוּן פּוֹעֲלִים, אָנָּה בְּעֵי דִתְשַׁתְּפוּ בְּלָבוּ לְמַעַבְד מָאֲנָה** א"ח"כ אמר לאותם הפועלים שהם הו"ק יום א' חסד יום ב' גבורה וכו' אני רוצה שתשתתפו כולכם יחד לעשות כלי שהוא אדם, **וְכָל חַד מְנַיְכוּ יְהִיב בֵּיהַ חוֹלְקָה מִמָּה דִיְהִיבִית בְּכוּ** וכל אחד מכם יתן בו את חלקו ממה שנתתי בכם, **וְאָנָּה אֲשַׁתְּתַּף עִמְיִכוּ בְּהִהוּא מָאֲנָה חוֹלְקָה מְנֵי** ואני אשתתף עמכם באותו הכלי שהוא האדם חלק ממני שהיא הנשמה חלק אלוה ממעל. **אָמְרוּ לִיָּהּ מַאי הָאֵי מָאֲנָה כָּל כְּדָ חֲשִׁיב קְדָמָךְ דִּיהָ בְּלִיל מְכָלָה** אמרו לו הו"ק מי הוא הכלי שכ"כ חשוב לפניך שיהיה כלול מכל העליונים והתחתונים. **אָמַר לֹזֵן הָאֵי מָאֲנָה אִיהוּ אָדָם דִּיהָ בְּדִיּוֹקְנָה דְאָדָם עֲלָתָה** אמר להם הקב"ה זה הכלי הוא האדם ואני רוצה שהוא יהיה בצורת האדם העליון.

אָמְרוּ לִיָּהּ אַמַּי תֵּימָא לָן דְּכָל חַד וְחַד יְהִיב בֵּיהַ חוֹלְקָה אמרו לו האומנים שהם הו"ק מדוע תאמר לנו שכל אחד ואחד מאתנו יתן בו חלקו. **וְהָא אַנְתָּה הוּא אָדוֹן דְּכָלָה, וְאַנְתָּה בְּרַאתָ כְּלָה, טַל אַנְתָּה מְכָל חַד וְחַד מַה דְּאַנְתָּה פְּעִי** והרי אתה הוא אדון הכל מושל בכל ואתה בראת הכל קח אתה מכל אחד ואחד מה שאתה רוצה, **דְּלָה יְהָא פְּתַחוֹן פֶּה לְאֲנוּן דְּלָה אֲשַׁתְּמוּדְעִין כְּדָ שְׁלָה יְהִיה פְּתַחוֹן פֶּה לְאֵלָה שְׁלָה יוֹדְעִים כְּדָ וּמְכִירִים כְּדָ, דִּימְרוּן דְּעוֹבְדָה דְאָדָם אַנְתָּה צְרִיךְ מְשַׁלְיַחִין דִּילְךָ** שיאמרו שלמעשה בריאת האדם אתה צריך ג"כ לשליחים שלך ואתה לא מסתדר לבד ח"ו.

אָמַר לֹזֵן, לְמִלְכָּה דִיְהִיב מִתְנָה לְעַבְדֵי, וְיְהִיב לְכָל אֶחָד וְאֶחָד חוֹלְקָה וְאַחַסְנִיתָה מִהִהוּא מִתְנָה אמר להם הקב"ה משל למלך שנתן מתנה לעבדיו ונתן לכל אחד ואחד חלקו ונחלתו מאותה המתנה הכוללת שיש בה חלקים שונים. **לְבַתָּר אָתָּה עַבְדָּה מְהִימְנָה לְגִבְהַ וְשָׂאִיל לִיָּהּ מִתְנָה** וא"ח"כ בא אליו עבדו הנאמן ובקש ממנו ג"כ מתנה. **אָמַר מִלְכָּה הָאֵי עַבְדָּה פְּלַח לִי בְּכָל אַבְרִין דִּילָהּ** אמר המלך זה העבד עובד אותי בכל רמ"ח אבריו וש"ס גידיו בחשק גדול. **וְהָכֵי אָנָּה בְּעֵי לְמַעַבְד מָאֲנָה דִּילָהּ מִתְנָה מְכָל חִילִין דִּילֵי** וכך אני רוצה לעשות את הכלי שלו מתנה מכל הצבאות שלי. **מַה עַבְדָּה, כְּנֵשׁ כָּל מְשַׁרְיָן דִּילָהּ מַה עִשָּׂה הַמֶּלֶךְ, אִסְפָּה כָּל הַמַּחֲנוֹת שְׁלוֹ וְאָמַר לֹזֵן, בְּעִינָה מְנַיְכוּ כָּל חַד וְחַד יְהִיב מִתְנָה מְדִידָה לְהָאֵי עַבְדָּה** ואמר להם רוצה אני מכם שכל אחד ואחד יתן מתנה משלו לזה העבד, **וְאָנָּה אֲשַׁתְּתַּף עִמְכוּן וְאַתָּן לִיָּהּ מִתְנָה מְדִילֵי** ואני אשתתף עמכם ואתן לו מתנה ממני כלומר אני אתן את הנשמה שלו.

מִנְהוֹן אֶקְשׁוּ וְאָמְרוּ (תהלים ח ה) מָה אֲנֹשׁ כִּי תִזְכְּרֵנוּ יש מהם שהקשו ואמרו מה הוא האדם הזה שאתה רוצה לברא שהוא חשוב יותר מאתנו או מכל צבאות השמים שאתה זוכר אותו במיוחד. **וּמִנְהוֹן אָמְרֵי בְרַעְוָא שְׁלִים** ויש מהם שאמרו אנחנו נותנים מאתנו באהבה וברצון שלם. **אוּף הָכִי קִדְם דְּאֶתְכַרֵּי עֲלֵמָא, עֲלוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַחְשְׁבָה לְהַבְרָאוֹת,** והנמשל גם כאן קודם שנברא העולם עלו ישראל במחשבה להבראות תחילה **קִדְם דְּאֶתְכַרֵּיאוּ מִלְּאֲכִין וְכָל בְּרִין דְּעֲלָמָא דְּעוֹבְדָא דְּבְרָאשִׁית** קודם שנבראו המלאכים וכל הנבראים שבעולם של מעשה בראשית. **וּבְחִבּוּבוֹ דְּיִלְהוֹן, אֲנַח לְעוֹבְדָא דְּיִלְהוֹן דִּיהוֹן בְּתַרְאִין לְעוֹבְדָא דְּבְרָאשִׁית** ומחמת חיבתם ואהבתם הניח הקב"ה את בריאת האדם עם ישראל שיהיו אחרונים למעשה בראשית. **וְאָמַר עָלֵה נַעֲשֶׂה אָדָם** ורק לבסוף ביום הששי עת בריאת האדם אמר "נעשה אדם".

וְאִמְרֵי ושואל, מדוע אמר לכל הבריאה כולה ולכל צבאות השמים ולכל העולמות נעשה אדם **אֶלָּא בְּגִין חִבּוּבוֹ דְּאֶבְרָהָם דְּבִשְׁמֵיָא דְּאֶתְכַרֵּי יִשְׂרָאֵל** אלא מחמת חביבותם לאביהם שבשמים שנקרא ישראל, כלומר הקב"ה אמר אלה בני והם נקראים על שמי. **וְאֲנֹן הָוֵו עֲתִידִין לְאֶתְכַרֵּי בְּשֵׁמֵהּ יִשְׂרָאֵל** והם יהיו עתידים להקרא בשמו ישראל, **בְּנִישׁ לְעֲלָאִין וְתַתְּאִין לְמִיַּתְּבַּ חוּלְקָא מְבֻלְהוּ** לכן אסף הקב"ה לעליונים ולתחתונים שכולם יתנו חלק משלהם. **בְּגִין דְּאִי יַחֲוֹב אָדָם, בְּלָהוּ אֲשֶׁתְּכַחוּ חֲסֵרִין בְּהוֹן, מִתְּהוּא חוּלְקָא דִּיהֲבּוּ בֵיהּ, וְכְלָהוּ יַבְעוּן רַחֲמֵי בְּגִינָה** לפי שאם יחטא האדם כולם ימצאו חסרים ופגומים בהם בעצמם כי הוא חלק מהם מחמת שנפגם אותו חלק שנתנו בו, וכולם יבקשו רחמים בשבילו. **וְאִיהוּ יְהַב בְּהוֹן מְדִילָהּ וְהַקְב"ה נָתַן בְּעַם יִשְׂרָאֵל חֶלֶק מִשְׁלוֹ כַּמ"ש וַיַּפַּח בְּאִפּוֹ נְשֵׁמַת חַיִּים, בְּגִין דִּימְרוּן לִיָּה עֲשִׂה לְמַעַנְךָ אִם לֹא לְמַעַנְנוּ, בְּגִין הַהוּא חוּלְקָא דִּילָךְ דִּיהֲבַתּ בְּיִשְׂרָאֵל** כדי שכל צבאות השמים וכל הבריאה יאמרו לו עשה למענך לחלק שאתה נתת בו בישראל. **הָרָא הוּא דְּבְתִיב (דברים לב ט) כִּי חֶלֶק יִהְיֶה עִמּוֹ** וזה מה שכתוב שיש חלק של הקב"ה בעמו. **וְאִיהוּ מְחִיל לֹזֵן בְּגִין הַהוּא חוּלְקָא דִּילָהּ דִּשְׁמֵהּ דִּיהַב בְּהוֹן** והוא מוחל להם בשביל אותו החלק שלו של שמו שנתן בעם ישראל.

דְּאִם לֹא יְהִיבוּ אֲנֹן מִנְרַמְיָהוּ חוּלְקָא בֵיהּ בְּרַעוּתִיהוּ שאם לא היו נותנים כל העולמות העליונים והתחתונים וכל הבריאה חלק מהם מרצונם והיה הקב"ה לוקח מהם בעל כרחם, **בְּלָהוּ הָוֵו טַעֲנִין עָלֵהּ** כולם היו טוענים עליו, **דְּאֲנֵה נְטִילַת מְנָן עַל בְּרַחְנָא, חוּלְקָא דְּאִיהוּ בְּאָדָם מְכָל חַד וְחַד** אתה לקחת מאתנו בעל כרחנו חלק שהוא באדם מכל אחד ואחד,

וְלֹא הָיוּ מֵרַחֲמַי עָלֶיהָ ואז לא היו מרחמים עליו. **וּבְגִין דְּלֹא יְהִיא לֹון פְּתַחזון פְּהָ** ובשביל שלא יהיה להם פתחון פה, **בְּגִין דָּא לֹא בַּעַא לְנַטְלָא חוּלְקָא אֶלְא בְּרַעוּתָא דְיִלְחָזון** ובשביל זה לא רצה הקב"ה ליקח מהם חלק אלא שהם יתנו מתנה מרצונם המלא [א].

בְּגוּנָא דָּא דְאֵתְמַר בְּרַעְיָא מְחִימָנָא, כעין זה שנאמר במשה רבנו הרועה הנאמן, (תהלים סח יט) **עָלִיתָ לְמָרוֹם שָׁבִיתָ שָׁבִי לְקַחְתָּ מִתְּנוּת פְּאָדָם** [ב] שבשעלה משה רבנו למרום לקח את אותם נצוצות שלקחו אותם החלקים ששייכים לנשמת אדם הראשון אחר שחטא ועתה משה רבנו מתקן ולוקח אותם ניצוצות בשביל להשיב אותם אל הקדושה [ג]. **וּבְגִין דְּמִזִּיקִין סָרְחוּ לְגַבְהָ, וְלֹא בַּעֲוִי לְמִיַּהֲב בִּיהָ חוּלְקָא** והיות והמזיקים חטאו לקב"ה שלא שמעו בקולו ולא רצו ליתן מחלקם לאדם, **וְאָמְרוּ** (שם ח ה) **מָה אֲנֹשׁ פִּי תִזְכְּרֵנוּ וְגו'** ואמרו, מי הוא בכלל האדם שאתה רוצה ליתן לו מתנה מיוחדת ולברא אותו, **לֹא בְּרָא לֹון לְבוֹשִׁין דְּאֲנוּן גּוּפִין דְּלַחזון. וְאֲנוּן שְׁנַאֲיִן לֹון** לא ברא להם הקב"ה לאותם מזיקין לבושים שהם הגופים שלהם אלא השאיר את אותם רוחות ערומים בלא לבוש, ולכן הם שונאים את האדם. **וְעַל בֵּין מְמַנָּן דְּעַל ע"ב אֲמִין, דְּאֲנוּן קַמְדָּ, בְּגוּנָא דָּא** ועל כן השרים הממונים על ע"ב אומות העולם שהם לפניך הם המזיקים והם חלק הס"א והם כעין אותם המזיקין **בְּדִ יִשְׂרָאֵל מְחִיבִין לְאֲבוּהוֹן דְּבִשְׁמִיָּא, אֲנוּן אֲמִין דְּעַלְמָא רַצוּעִין בְּיָדָא דְּבוּרָא עַלְמִין לְאֶלְקָאָה לֹון בְּהוּ** כאשר ישראל חוטאים לאביהם שבשמים אותם אומות העולם הם רצועה בידו של בורא עולם להלקות אותם בהם.

עיונים והארות

א. **ובן** משמע בזוה"ק (ח"א כב) וז"ל: ויאמר אלהים נעשה אדם - סוד ה' ליראיו (כלומר סוד זה אין ראוי לגלותו אלא ליראי ה') פתח ההוא סבא דסבין (כך רואה רשב"י בחזיון הארת עתיק בדמות סבא דסבין) ואמר שמעון שמעון מש"כ "ויאמר אלהים נעשה אדם" מי הוא כאן הנקרא אלהים. בינתיים נעלם ההוא סבא דסבין ולא נראה יותר אמר רשב"י לחברים בודאי דהוא הקב"ה שנאמר בו ועתיק יומין יתיב עכ"ל.

ב. **המתבונן** יראה פלא שכשהתחיל רשב"י לדרוש על הפסוק ויאמר אלהים נעשה אדם אז שאל אותו הקב"ה מי זה "אלהים" האמור כאן ושאל כן הקב"ה כי הנעשה אדם נאמר על רשב"י כמו שאמר הפייטן נעשה אדם נאמר בעבורך, כלומר הקב"ה לקח את דמותו של רשב"י שעל ידו תינתן פנימיות התורה וכל סודות התורה המקיים ומעמיד את העולם כי אם לא התורה אין עולם ואז אמר למלאכים אתם רואים את הדמות הזאת אני רוצה לעשות את האדם הזה שנשמתו גבוה מעל גבוה והוא יעמיד את העולם ובזכות תורתו העולם יעמוד.

ג. **וראיתי** דבר גדול בספה"ק, שכאשר עלה משה רבינו לעולמות העליונים לקבל התורה, היה מקום מיוחד שאליו היה צריך להגיע ושמו "מרום", ולא נתנו לו המלאכים להגיע לשם, מה עשה לקח את נשמתו של רשב"י עמו וכך יכל לעלות למעלה ל"מרום" להביא את סודות התורה וזה נרמז במה שכתוב ויהי ש"ם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, ש"ם - ר"ת שמעון משה שהיו יחד.

א. **ובן** משמע בזוה"ק (ח"א כב) וז"ל: ויאמר אלהים נעשה אדם - סוד ה' ליראיו (כלומר סוד זה אין ראוי לגלותו אלא ליראי ה') פתח ההוא סבא דסבין (כך רואה רשב"י בחזיון הארת עתיק בדמות סבא דסבין) ואמר שמעון שמעון מש"כ "ויאמר אלהים נעשה אדם" מי הוא כאן הנקרא אלהים. בינתיים נעלם ההוא סבא דסבין ולא נראה יותר אמר רשב"י לחברים בודאי דהוא הקב"ה שנאמר בו ועתיק יומין יתיב עכ"ל.

ב. **המתבונן** יראה פלא שכשהתחיל רשב"י לדרוש על הפסוק ויאמר אלהים נעשה אדם אז שאל אותו הקב"ה מי זה "אלהים" האמור כאן ושאל כן הקב"ה כי הנעשה אדם נאמר על רשב"י כמו שאמר הפייטן נעשה אדם נאמר בעבורך, כלומר הקב"ה לקח את דמותו של רשב"י שעל ידו תינתן פנימיות התורה וכל סודות התורה המקיים ומעמיד את העולם כי אם לא התורה אין עולם ואז אמר למלאכים אתם רואים את הדמות הזאת אני רוצה לעשות את האדם הזה שנשמתו גבוה מעל גבוה והוא יעמיד את העולם ובזכות תורתו העולם יעמוד.

ג. **וראיתי** דבר גדול בספה"ק, שכאשר עלה משה רבינו לעולמות העליונים לקבל התורה, היה מקום מיוחד שאליו היה צריך להגיע ושמו "מרום", ולא נתנו לו המלאכים להגיע לשם, מה עשה לקח את נשמתו של רשב"י עמו וכך יכל לעלות למעלה ל"מרום" להביא את סודות התורה וזה נרמז במה שכתוב ויהי ש"ם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, ש"ם - ר"ת שמעון משה שהיו יחד.

וְכַד חֲזָרִין בְּתִיבְתָא זָרִיק רְצוּעִין מִידֵה, וְלֹא יִהְיֶה בְּהוּן מִפְּשׁ וכאשר עם ישראל חוזר בתשובה זורק הקב"ה את הרצועה מידו כלומר זורק את אומות העולם ולא יהיה בהם בחי' של ממש. **דְּחִילָא דְרְצוּעִין לָאו אִיהוּ אֱלָא בִּידָא דְמָאן דְנָטִיל** שכן הרצועה אינו אלא ביד מי שלקחה כלומר בידו של הקב"ה. **דְּעֲלִיָּהוּ אֲתָמַר** (ישעיה מ יז) **כָּל הַגּוֹיִים כְּאִין נִגְדוּ** כלומר מאבד אותם כי הם אפס גמור. **וּבְגִין דְיִשְׂרָאֵל אֵית בְּהוּ חוּלְקָא מְבוּרָא עֲלֵמִין דְאִיהוּ עֲלֵת עַל כְּלָא** ובשביל שעם ישראל יש להם חלק מבורא עולם שהוא עולה על הכל. **וּמַעֲשֵׂר סְפִירָאן וּמְכַרְסִין וּמְלֶאכִין וּכּוֹכְבֵיָא וּמְזֻלִין** וגם הם חלק מעשר ספירות דאצילות ומהכסאות דעשר ספירות של עולם הבריאה ומלאכים של עולם היצירה כוכבים ומזלות של עולם העשיה **בְּר חֲזָרִין בְּתִשׁוּבָה מְכַל מַה דְאֲתִנְטִילוּ, בְּעוֹן רַחֲמֵי עֲלִיהוּ** כשעם ישראל חוזרים בתשובה מכל מה שלקחו כלומר מי"ס דאצילות ומבריאה יצירה עשיה כולם מבקשים על עם ישראל רחמים. **בְּר מִשְׁרֵין וּמְזִיקִין וְחִילִין דְמִסְאָבוּ** חוץ מן השדים והמזיקים וכחות הטומאה, **דְאֲתָמַר בְּיִשְׂרָאֵל** (ויקרא יח כד) **אֵל תִּטְמְאוּ בְּכָל אֱלֹהִים, דְלִית לֹון חוּלְקָא בְּהוּן** שנאמר בהם בישראל בבקשה אל תטמאו בכל הטומאה הזאת כי אין לישראל חלק בטומאות אלו.

וּבְגִין דָּא אֲמִין דְעֲלָמָא דְנִשְׁמָתִין דִּילְהוּן מְאֲנִין חִילִין דְמִסְאָבוּ, לִית לְשִׁתְּפָא בְּהוּן לְאֲכִילָהּ וּשְׁתִּיָּה, וְלֹא בְּכָל עוֹבְדֵיהוּן ולכן, לפי שאומות העולם נשמתם מכחות הטומאה אין להשתתף בהם באכילה ובשתיה ולא בשום מעשה ממעשיהם, **דְּעֲלִיָּהוּ בְּתִיב** כי על אומות העולם נאמר בענין ע"ז (דברים ד יט) **אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ** אותם לכל העמים **וְגו',** ובעם ישראל נאמר כי עם קדוש אתה לה' אלהיך (שם יד ב) **וּבְךָ בָּחַר ה'.** **וְעֲלִיָּהוּ אֲתָמַר** (מיכה ד ה) ועל אומות העולם נאמר **כִּי כָּל הָעַמִּים יִלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהֵיו** ואנחנו נלך בשם ה' אלהינו לעולם ועד **וְגו', דְאִיהוּ יְחִיד וּמְיֻחָד בְּכָל מִשְׁרֵין** (דף קמא ע"ב) **דְכְּלִילֵן בְּהוּן** כי הוא יחיד ומיוחד בכל המחנות הכלולות בו.

הקדמה לחומש בראשית

דרך ארץ קדמה לתורה

ספר בראשית נקרא ספר הישר (רש"י שמואל ב' א, יז), וזהו ספרם של אבות העולם שחיו את חייהם על פי היושר והאמת של תורתנו, תורת האמת, והם סללו לנו את הדרך שכל כוחה הוא להדבק בדרך העולה בית אל בבחינת "מעשה אבות סימן לבנים" (מדרש תנחומא פ' לך לך אות ט), וכבר אמרו חז"ל (תנא דבי אליהו רבה פרק כה) שכל אחד צריך לומר מתי גיעו מעשי למעשי אבותי. כמו כן ספר בראשית הוא ספר גדוש ומלא באמונה, חכמה, מוסר ודרך

ארץ בבחינת "דרך ארץ קדמה לתורה" (תנא דבי אליהו פרק א). וכידוע החינוך הגדול ביותר הוא הדוגמא האישית, וא"כ נתבונן אנו כיצד התנהגו הם, ומהם נלמד ארוחות חיים.

המפתח לחיים מאושרים

הגמרא ביומא (עה.) מביאה תניא אמר ר' יוסי בא וראה שלא כמידת הקב"ה מידת בשר ודם, מידת בשר ודם מקניט את חבירו יורד עמו לחייו אבל הקב"ה אינו כן, קילל את הנחש עולה לגג מזונותיו עמו, יורד למטה מזונותיו עמו, ולכאורה הנחש מסודר טוב לכל החיים, ואיזה קללה יש כאן? בכל מקום שהוא נמצא יש לו את האוכל שלו, כתוב בספר מצמיח ישועות (ראווצקי ל ע"א) בשם ר' בונים מפרשיסחא דבר נפלא - כתוב בפסוק "עיני כל אליך ישרו" (תהילים קמה, טו) כל הנבראים בעולם מייחלים לקב"ה, אבל הנחש מנותק מהקב"ה, הוא לא מרגיש שהוא צריך אותו, יש לו את כל מה שהוא צריך לכל החיים.

העונש הכי גדול זה להיות מנותקים מהקב"ה

משל למה הדבר דומה - מלך שבנו סרח והתנהג בצורה שלא מתאימה, והעונש שהמלך נתן לו הוא שכל האחים שלו ימשיכו לסעוד על שולחנו שלש ארוחות ביום אבל הוא לא ידרוך בארמון שלש שנים, והמלך נותן לו כרטיס ויזה שהוא יוכל לאכול בכל מסעדה שהוא ירצה כמה שהוא רוצה על חשבון המלך, אבל לארמון אתה לא נכנס שלש שנים, הבן הזה מסודר, אבל הוא קיבל עונש הוא לא רואה את פני המלך, וזה מה שהנחש התקלל שהוא לא יראה את פני המלך, כל הנבראים צריכים ליחל לקב"ה והתלות שלהם ברבש"ע בונה להם את הקשר עם הקב"ה, אבל הנחש לא מרגיש שהוא צריך את הקב"ה, הוא מנותק.

הגמרא ביומא (עו.) מביאה שאלו תלמידיו את ר' שמעון בר יוחאי מפני מה לא ירד להם מן לישראל פעם אחת בשנה, אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שיש לו בן אחד, פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה, עמד ופסק מזונותיו בכל יום והיה מקביל פני אביו כל יום, אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד המן למחר ונמצאו כולם מתים ברעב, נמצא כולם מכוונים את ליבם לאביהם שבשמים, זה המעלה הגדולה של המן, כשהם חיו במדבר המקרר שלהם היה ריק, לא היה להם אוכל לילדים, לא היה להם כלום לשמור מהיום למחר, היה להם רק את הביטחון בקב"ה שגם מחר ירד מן.

להשים את הקב"ה במרכז החיים

מסופר על ארגון גדול שערך בארצות הברית מכירה סינית לצורך הפקת תרומות לארגון. זה היה מדובר במכירה ענקית, שדרשה הרבה מאד כסף. המארגנים ניגשו לנשיא ארצות הברית בשעתו, ביל קלינטון, ואמרו לו: "אנו יודעים שלוח הזמנים שלך עמוס, אבל אם תתרום לנו 15 דקות מהזמן היקר שלך, נוכל לתרגם את זה למליוני דולרים". הנשיא שיתף פעולה, אם חמש עשרה דקות שלו יתורגמו למליונים, הוא מוכן לתת אותם, וימצא את הזמן הדרוש לכך. רק דבר אחד הוא ביקש לדעת - איך עושים את זה איך לוקחים חמש עשרה דקות שלי, ומתרגמים את זה למליוני דולרים?

הם הסבירו לו: שבחברת של ה'מכירה סינית' הכרטיס הכי יקר יהיה שמי שיזכה בו יזכה בחמש עשרה דקות פגישה עם נשיא ארה"ב, והוא יזכה את בעליו בביקור של הנשיא בבית שלו.

הנשיא אמר שהוא צריך לחשוב על זה, בסופו של דבר הנשיא הסכים.

ההגרלה נערכה, ומי שזכה בכרטיס הזה היה אברך שגר ליד לייקווד...

אותו אברך לא ידע מה לעשות עם הזכיה המשונה הזו. את ביל קלינטון הוא צריך אצלו בבית? מה הוא בדיוק אמור לעשות איתו? למה לא מביאים אליו את רבי חיים קנייבסקי למשל? או את ר' ישעיה ב"ר מוישה, שהוא יכול לבקש אצלו מה שהוא רוצה, איך הוא אמור לכבד אותו - עם רוגלך של אנג'ל? ובכלל, האם הוא אמור לשפץ את הבית בשבילו?

לבסוף, בדרך לא לדרך מתקשר אליו יהודי שהיה קרוב אליו פעם, ואותו אחד הכיר את קלינטון בצעירותו וכך הוא אומר לו "אני יגלה לך משהו, ותראה מה תוכל לעשות עם המידע הזה. לפני שלושים שנה, כשהיה הנשיא בצבא של ארה"ב, הוא אהב מאד שיר רגש צבאי. כנראה נשכח ממנו השיר במהלך השנים, אבל הוא היה שיר אהוב עליו ביותר".

ניגש אותו יהודי מלייקווד לראשי הארגון וניסה לברר איתם את השיר ואמר להם: "הבה נעשה משהו ביחד!" הם הביאו את אחד הכנרים הגדולים בארצות הברית, כנר בעל שם, ועוד שלושה בעלי מנגנים. נתנו להם את השיר וסיכמו איתם, שכאשר יגיע הנשיא הם ינגנו את השיר בשיא הרגש והעצמה.

השעה המיועדת לביקור הגיעה. נשיא ארצות הברית פותח את הדלת ונכנס פנימה. הכנר מקבל את פניו בשיר האהוב. הנשיא נזכר מיד, הוא מתיישב בסלון, ומתרכז בניגון. הכנר פורט על המיתרים ברגש כזה שבוקע החוצה, והשיר הצליח להוריד 2 דמעות מרגשות משתי צידי עיניו של הנשיא! ואחרי עשר דקות ניכרים לעין נצנוצים חשודים בעיני הנשיא... כשהסתיימה הנגינה נותרו לביקור עוד חמש דקות בלבד.

הנשיא אומר לאברך: "הקשב נא, אני מטייל בכל העולם, בכל מקום שאליו אני מגיע מגישים לי ארוחות דשנות - תפריטים סינים, תאילנדים, פריזאים... אחר כך אני נאלץ לחפש דרך להיפטר מהקלוריות המיותרות שהעמסתי על עצמי... אבל אני מעריך אותך יותר מכל הארוחות שהיה לי עד היום, כי עד היום הם חשבו על נשיא ארה"ב ולא עלי, כאן אתה השקעת מחשבה מה ישמח אותי בתור ביל קלינטון, ולא בתור נשיא ארה"ב כאן לא הבאת לי אוכל. הגשת לי לשתות רק סודה, אבל השקעת מחשבה מיוחדת בדרך שבה תוכל לכבד אותי, לשמח אותי ולרגש אותי. שנים לא בכיתי - וכעת התבונן בעיניים שלי... קיבלת אותי עם כל הלב והצלחת לפתוח לי את הלב".

בשלב זה הוא הוציא מכיסו כרטיס קטן שעליו נרשם מספר נייד, ואמר: "את המספר הזה מקבלים ממני ראשי ממשלות כדי ליצור קשר בשעת חרום. אני נותן לך את המספר הזה, ומזמין אותך להתקשר אלי בכל פעם שתצטרך משהו"...

אין זה משל, אלא סיפור שהיה. לקחיו יוכלו ללוות אותנו בימים הגדולים הללו. עברנו את אלול, ראש השנה ויום הכיפורים, והושענא רבה, ואנחנו מתחילים כעת שנה חדשה, אפשר לסכם את כל הימים שעברנו במילים פשוטות: תפוחים, רימונים, ודבש... אבל מי שמכבד את המלך צריך להיות יצירתי, ולחשוב מהו הדבר המהותי שישמח אותו. אדם כזה יודע, שהמבחן האמיתי הוא היום שאחרי, מה שהוא באמת לוקח איתו הלאה לתוך החורף, איך מצליח הוא לשים את הקב"ה במרכז, שזהו כרטיס הכניסה לעולם הבא. לא מדובר במעשים עצומים ומיוחדים, אלא במבחן היום-יום. אדם צריך לבדוק את עצמו מהו מרכז החיים שלו - הנהנתנות בעולם הזה, או הקב"ה. אוכל ובית יפה או דף גמרא ומעשה חסד.

כעת הקב"ה אומר לנו: בא נראה אם קבלה אחת רצינית היא מה שמכבדת אותי באמת. זו לא צריכה להיות קבלה גדולה. מספיק קבלה אחת קטנה שלוקחים אותה לחורף, ובמשך כל השנה שומרים עליה שתחזיק מעמד.

מעשי האבות מחייבים

רבנו יונה (שערי העבודה אות א) מדגיש בדבריו, שחובת ההתבוננות במעשה האבות, אינה רק לצורך ידיעת גדלותם ורום מדרגתם, אלא תובעים מהאדם שילמד ממעשיהם, שכל מעשיו יהיו ערוכים בהתאם למעשה האבות.

כאשר נסתלק לבית עולמו הרבי בעל ה'חידושי הרי"ם' מגור זצ"ל, נתמנה נכדו בעל ה'שפת אמת' מגור זצ"ל, בהיותו עדיין צעיר לימים, לשבת על כס ההנהגה. היו שתמהו אז בפניו כיצד מסוגל אדם כה צעיר להתמנות לרב ומנהיג עדה בישראל, בעוד יש ביניהם אנשים מבוגרים ממנו, תלמידי חכמים ידועים וצדיקים מופלגים?

בפקחותו הנודעת השיב להם ה'שפת אמת' על כך במשל שנון:

במקום מסויים היה קיים הר גבוה שקשה היה להגיע לפיסגתו. מספר אנשים החליטו לשנס מתניים לטפס ולעלות עליו. הם התאספו בסביבות ההר, שילבו ידיהם אחד לאחד ובכוחות משותפים הצליחו להעפיל עד הפסגה. בהגיעם לשם הופתעו לראות ילד קטן יושב למעלה בביטחה כזקן ורגיל.

שאלו אותו בפליאה: "כיצד הגעת הנה?" והוא השיב: "מה השאלה?! אני נולדתי פה על הפסגה! לא היה נדרש ממני כל מאמץ כדי להימצא כאן... ההורים שלי כבר עשו עבורי את העבודה..."

זו גם התשובה לתמיהתכם, השיב ה'שפת אמת', לא יפלא איפה כי למרות גילי הצעיר יכול אני להנהיג אף את המבוגרים והחשובים מביניכם. כי בעוד הם החלו את דרכם בתחתית ההר, ושנים רבות התאמצו ועמלו כדי להגיע למדרגתם הגבוהה. אני לעומתכם קיבלתי את הכוחות שלי מאבותי הקדושים, נולדתי על הפסגה! לכן למרות היותי צעיר, גלומים בכוחותי כוחות וסגולות מיוחדות כדי להנהיג את העדה..." (בנין שלום מועדים הקדמה עמ' נב)

רעיונו של משל נפלא זה, נכון בנוגע לכל יהודי ויהודי! האבות הקדושים נטעו בנו כוחות עצומים ויסודות גדולים, בכל מה שהתנסו ופעלו היתה בכך כוונה עמוקה עבורנו. עלינו מוטל רק לפתח זאת, לאמץ את אותן מעלות שהטביעו בנו.

זאת העבודה שלנו בהגיענו לקריאת הפרשיות הללו; (ישעיהו נא, א) 'הביטו אל צור חוצבתם!'! להתבונן באבות העולם, כי כשהולכים לפי היסודות מצליחים!

מאמרי הפרשה

בסימנא טבא

"בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (א, א)

עיקר בריאת העולם - בשביל התורה

כתב רש"י (ד"ה בראשית ברא) וז"ל: אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו ז"ל בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו, ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו (עי' בראשית רבה א, א). ע"כ. כלומר כל תכלית בריאת שמים וארץ היא כדי שעם ישראל יעסקו בתורה הקדושה. תכלית כל הבריאה וכל העולמות זה בעבור התורה ובעבור כלל ישראל.

בשביל מה כולם פה?

אנשים שרחוקים מתורה ומצוות באים בטענות שלומדי התורה, הם פארזיטים. הם לא מביאים שום תועלת לעולם, הם יושבים ומחממים את הספסלים, נשענים על הסטנדר, לא עושים שום דבר. ומה ההסתכלות האמיתית? משל למה הדבר דומה - היתה מדינה שראשי המדינה החליטו לבנות עיר שהכל יהיה מתוכנן מראש, כל הכבישים, הבניינים, האינסטלציה, הכל הכל יהיה מתוכנן מראש לפרטי פרטים. הושיבו אדריכלים ומהנדסים במשך כמה חודשים בקארוונים ממוזגים שם באזור והכינו מפות ותרשימים מדוייקים על כל פרט ופרט בעיר המפוארת שנבנית, הם ישבו באותו מקום מהבוקר ועד הלילה, אכלו שם את הארוחות וישנו שם בלילות, ובכל רגע פנוי הם שיפרו והוסיפו עוד ועוד פרטים לתוכניות של העיר, היו שם כמה אנשים שהתפקיד שלהם היה לדאוג לתחזוק של אותם קארוונים, לנקות, לבשל, לסדר, כדי שהמהנדסים יוכלו לשבת ולארגן את התוכניות שלהם, יום אחד אותם אנשים התפרצו על המהנדסים בצעקות נוראיות, אתם פארזיטים! יושבים לכם כל היום על השרטוטים שלכם, אין בכם שום תועלת! אנחנו מבשלים ומנקים ודואגים שהקארוונים יהיו ראויים למגורים, ואתם מבזבזים את הזמן על הניירות שלכם, סתם מחממים את הכיסאות ונשענים על השולחנות, אמרו להם האדריכלים והמהנדסים: שוטים שבעולם! בשביל מה אתם נמצאים פה? בשביל מה צריך לתחזק ולתפעל את המקום הזה? הכל בשביל שיוכלו לבנות את העיר, ואנחנו אלה שמתכננים ובונים את כל העיר כאן, אתם רק דואגים שנוכל לעשות את המטרה שבשבילה אנחנו פה.

והנמשל: כל מי שנמצא כאן בעולם לא נברא אלא לצוות לזה, תכלית הבריאה היא בשביל ישראל ובשביל התורה, הכל נברא כדי שיהודי יבוא לשיעור תורה וילמד דף גמרא, זה תכלית הבריאה, אפשר להסתובב בעולם ולראות שיש מטוסים, מסחר ותעשייה, הייטק, בכל העולם כולו, אמריקה, אירופה, רוסיה, הכל הכל נברא בשביל התורה ובשביל ישראל, הכל בשביל ד' אמות של הלכה, כולם נבראו בשביל לשמש את האדם השלם, אז מי כאן הפארזיט? בשביל מה נמצאים פה כולם?

מי שומר על מי?

ולחכמים האלו יש עוד טענה: אנחנו מגינים על המדינה, אנחנו נלחמים בשבילכם, מה התשובה על זה? ישנו יהודי חסידי מבני ברק שאחרי החתונה הוא הלך ללמוד מחשבים וגילו שיש לו כשרון נדיר לתחום, מיד הצבא גייס אותו והוא שירת שם הרבה שנים, אותו יהודי היה שווה לצבא יותר ממאה אלף חיילים, האמריקאים היו מוכנים

לשלם בעבורו כל הון דעלמא, ובמלחמת שלום הגליל הוא הצליח לשתק את מערכת הנמ. של הסורים, הוא היה שליח ההשגחה להציל את כלל ישראל, ואותו יהודי מעולם לא עשה טירונות, הוא אף פעם לא לבש מדים, הוא יושב כל היום בחדר ממוזג עם הכפתורים שלו ומשחק בהם, החיילים הקרביים נמצאים בבונקרים בקור ובחום ונלחמים והוא יושב בחדר ממוזג, אבל הוא שווה למדינה פי מאות אלפים מהחיילים הקרביים, כך ועוד הרבה יותר מזה הם עמלי התורה, 'עומדות היו רגלינו בשערי ירושלים' (תהילים קכב, ב) מי גרם לרגלינו להיות עומדים במלחמה? שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה! עמלי התורה היקרים שלומדים כתובות ויבמות, שבת ועירובין, קדשים וטהרות, הם אלו שמשפיעים על המלחמה יותר ממיליוני חיילים קרביים, זוהי האמת הפשוטה והנכונה שאנחנו צריכים להשריש אותה בליבנו.

גם בהמשך הפרשה דרשו חז"ל כי עיקר הבריאה היא לצורך התורה, וכמו שנאמר "יום הששי" (בראשית א, לא) וכתב רש"י וז"ל: הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה. דבר אחר יום הששי כולם תלויים ועומדים עד יום הששי, הוא ששי בסיון המוכן למתן תורה. ע"כ. ומקור דבריו במאמר רבותינו במסכת שבת (דף פח). אמר ריש לקיש: מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה"א יתירה למה לי, מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר להם: אם ישראל מקבלים התורה, אתם מתקיימין. ואם לאו, אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו.

קודשא בריך הוא איסתכל באורייתא וברא עלמא

כתוב בזוהר הקדוש (פרשת תרומה דף קסא): שכאשר ברא הקדוש ברוך הוא את העולם, הסתכל בתורה וברא את העולם, מהתורה נברא העולם, וכמו שביארו חז"ל (בראשית רבה ריש פרשה א') (כתוב: (משלי ח, ל) "ואהיה אצלו אמון", אל תקרי אָמון אלא אומָן. ויש להתבונן בדבר וכי התורה היתה אומן? הדבר יובן על פי משל, למלך שרצה לבנות ארמון, שאם אינו לוקח לו אומן הוא לא יכול לבנות את הארמון לעולם. אולם לאחר שנבנה הארמון, לא עולה שם הארמון אלא על שם המלך, וכולם אומרים זה הפלטרין שעשה המלך. כל זה משום שהמלך נתן את מחשבתו ודעתו בזה הארמון. כך הקדוש ברוך הוא בא לברוא את העולם, הסתכל באומן, ואף על פי שהאומן בנה את הארמון, לא נקרא שמו אלא על שם המלך, שאומרים: זה הארמון שנבנה המלך, ודאי המלך בנה ארמון, והתורה צווחת: "ואהיה אצלו אמון", כי ברא הקדוש ברוך הוא את העולם. שעד שלא נברא העולם, הקדימה התורה אלפיים שנה לעולם, וכאשר רצה הקדוש ברוך הוא לברוא העולם, היה מסתכל בתורה בכל מלה ומלה, ועשה כנגדה את אומנות העולם, משום שכל הדברים והמעשים של כל העולמות השרישם הקדוש ברוך הוא בתורה, ועל ידי זה היה הקדוש ברוך הוא מסתכל בה ובורא את העולם.

ואם תאמר מי יכול להיות אומן לגבי הקדוש ברוך הוא, אלא הסתכלותו של הקדוש ברוך הוא היתה באופן זה, בתורה כתוב: "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ", הסתכל בדבר זה וברא את השמים, כתוב בתורה: "ויאמר אלהים יהי אור", הסתכל בזה וברא את האור, וכן בכל מלה ומלה שכתובה בתורה, הסתכל הקדוש ברוך הוא ועשה אותו ענין, וכך כל העולם נברא. ולמדנו מכאן שלא תאמר שהתורה בראה את העולם, אלא הקדוש ברוך הוא בהסתכלותו בתורה ברא את העולם, ונמצא שהקדוש ברוך הוא-הוא האומן, והתורה היתה כנגדו ואצלו ג"כ אומן (כי הקדוש ברוך הוא צייר בתורה את כל המציאות).

קיום העולם ע"י לימוד התורה ובפרט בלימוד תורת הסוד

ובמהר"ל מפראג (תפארת ישראל פרק ס"ב) כתב ש"התורה היא סדר העולם". ולפי זה יובן מה שאמרו חז"ל (עירובין נד.) החש בראשו יעסוק בתורה, החש בכל גופו יעסוק בתורה. ע"כ. משום שכל חולי מהוה יציאה מן הסדר ומן היושר, ולכן יעסוק בתורה כדי לחזור אל סדר העולם, אל היושר של הבריאה.

וזה מה שכתוב (משלי ד, כב) "ולכל בשרו מרפא", והפוך בה והפוך בה דכולא בה, שבתורה הק' יש את כל מה שהיה הווה ויהיה בפרט. ובכלל, יש את כל החכמות. ולית מילתא דלא רמיזא באורייתא (תענית ט), שכל הבריאה כולה היא החומר גלם של אפשרות מציאות וקיום התורה, מעין "היכי תמצוי של תורה", וכמו שאמר ירמיהו הנביא (לג, כה) "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתיו". ויוצא ג"כ, שכל קיום העולם הוא על התורה. ובעיקר, תורת האמת שהם סודות התורה שעל זה עומד העולם כנודע, ולכן סופי תיבות בראשית ברא אלהים - אמ"ת, לומר לך שכל מה שברא הקדוש ברוך הוא עומד על תורת האמ"ת, ומה שנרמז דוקא בסופי תיבות ללמדך שצריך ללמוד את

תורת הנסתר בסתר. וכמובא באדרא רבה (דף קלח.) ווי לההוא דמגלי רזין דמאן דמגלי רזין כאילו אכחיש תקונא דלעילא דאתתקן למכנש רזין ולא יפקון לבר ווי למאן דמגלי רזיא. ע"ש.

"בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (א, א)

שבת בראשית היא שורש לכל ימות השנה

כידוע שכל ימות השבוע מתברכים מיום "השבת" כמו שכתוב (שמות לה, ב) "ששת ימים תַעֲשֶׂה מלאכה" שהמלאכה נעשית מאליה, ובשבת "בראשית" מתגלה אור בריאת העולם, ויש בה עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, ובהם הטביע הקב"ה בכל הבריאה כולה, את אור האין סוף ברוך הוא, שהוא המחזיק את העולם ובלי אור זה אין מציאות עולם (תיקוני הוזה"ק הקדמה דף י"ז ע"ב).

וכמו שכל שבת ושבת משפיעה לכל ימי השבוע כן שבת זו משפיעה לכל שבתות השנה כי היא שורש כל שבתות השנה.

והנה רשב"י בחינת שבת כמ"ש בזוהר הקדוש (פרשת נשא דף קמ"ד ע"ב) מה שבת לה' קודש אף רשב"י לה' קודש, כמו שכתוב "לכבוד ה' מכובד" קדוש ה' זה רשב"י והוא מכובד בעוה"ז ובעוה"ב, וא"כ לעשות שבת בראשית אצל רשב"י בשבת ראשונה של השנה שהיא שורש לכל השנה כולה לכל השבתות של השנה, זה מעלה שאין כמותה. ולכן התחילה התורה באות ב' כי הוא לשון "ברכה" שמשפיעה ברכה זו לכל השנה כולה והברכה הגדולה בעולם היא רשב"י שהביא והוריד את כל תורת הסוד לעולם.

גם רבינו הקדוש התחיל את ש"ס המשניות באות ב' מסכת ברכות. ולכן תלמוד בבלי מתחיל בדף ב' כי על ידו זוכים לב' עולמות.

וענין זה כבר ידוע ממו"ר הבעש"ט ששבת הזו משפיעה על כל השנה: ובאופן שהאדם מעמיד את עצמו בשבת זו, כך תתנהל השנה כולה. והמיוחד בשבת בראשית - שבה מתוארת בריאת העולם. ידיעת עובדה זו וההתבוננות במשמעותה, הן אבן - היסוד של עבודת ה' בכל השנה. ככל שיהודי חדור יותר במשמעותה של שבת זו, כך ייקל עליו לעבוד את ה' במשך כל השנה.

סיפור הבריאה נפתח ב-"בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ". הרמב"ן מפרש, שהמילה 'בריאה' מורה על התהוות יש מאין. כלומר, לפני הבריאה לא הייתה שום מציאות, היה אין ואפס, ומן האין הזה ברא הקב"ה את העולם. זהו חידוש עצום, שאינו דומה לכל פעולת יצירה המוכרת לנו: יצירת מציאות של עולם - מאי-מציאות - מהאין והאפס המוחלט. לכן, כדי שהעולם הנברא אכן ישאר במציאותו ולא יחזור להיות אין ואפס, כפי שהיה בתחילה, צריך הקדוש ברוך הוא להוסיף לברוא אותו מחדש בכל רגע ורגע, בדיוק כפי שבראו בפעם הראשונה במעשה.

ובדרך זו ביאר רבנו הזקן בספר ה'תניא' (ח"ב פ"ג) את הפסוק (תהלים קיט, פט) "לעולם ה' דברך ניצב בשמים" - שהמאמר האלוקי "יהי רקיע", שבאמצעותו נתהווה הרקיע, מאמר זה ניצב לעולם בתוך השמים כדי לקיימם. כי אם יפסיק הקב"ה את המאמר האלוקי, יחזרו השמים בו - ברגע לאין ואפס כבתחילה. משמעות הדבר היא, שמציאותו האמיתית של העולם היא המאמר האלוקי. לעולם עצמו אין שום קיום עצמאי.

הוא עצמו, במהותו האמיתית, אינו אלא אין ואפס. כל קיומו של העולם אינו אלא המאמר האלוקי, אשר בורא ומקיים אותו בכל רגע ורגע. הרי שהמאמר האלוקי הוא אמיתת המציאות של הבריאה כולה. העולם הגשמי אינו מפריע לרוחניות אלא להיפך. ועתה נוכל להבין גם את מרכזיותה של שבת בראשית לכל השנה.

פרשה זו מעניקה לאדם את ההתייחסות הנכונה לעולם. כשהוא יוצא לחיים, הוא נתקל בקשיים ובהפרעות. הוא צריך לשלב את עקרונות התורה בתוך מציאות החיים, בתוך פעולותיו ועסקיו, ולפעמים נדמה שיש סתירה ביניהם. אומרת התורה: "בראשית ברא אלוקים" - מציאות העולם אינה אלא עשרת המאמרות שבתורה, שבה נאמר (שמות כ, ב ודברים ה, ו) "אנכי ה' אלוקיך" ותר"ג המצוות. לא תיתכן אפוא סתירה בין השנים, לא ייתכן כלל שהעולם יפריע לקיום המצוות! יהודי שיוצא אל החיים כל ימות השנה כשהוא חדור בהכרה זו, לא יראה בענייני העולם הפרעה לתורה. **אדרבה**, גם בשעה שעוסק בעסקיו, ישנן וילמד דברי תורה ויעסוק במעשים טובים, וכך תתנהל השנה כולה מתוך הצלחה בגשמיות וברוחניות.

”בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים” (א, א)

העולם החמרי לא יכול להתקיים בלי רוח חיונית מעולם העליון

כתב מהר”ם אלשיך זצ”ל (בראשית א, כז), שכשם שאין האדם מתקיים בלי נשמה, כן העולם החמרי לא יכול להתקיים בלי רוח חיונית מעולם העליון. אך באיזו דרך ירד השפע מהעולמות עליונים עד למטה בארץ, לזה ברא את האדם שכלול מארבעה עולמות, ועל ידי שהוא עושה רצון קונו ומקיים התורה הכלולה מארבע בחינות פרד”ס, יתקדשו חלקי נר”ן שלו, ששרשם בעולמות העליונים, ויהיה צינור להריק השפע בכל העולמות ויתקיים העולם.

וכתב רבנו האריז”ל (בספר הליקוטים פרשת ויצא פרק לו, ובסוף פרשת לך לך ובעוד מקומות), שנגזר על ישראל שיהיו תחת שיעבוד שבעים אומות, וזה בכדי להוציא את ניצוצות הקדושה שנתערבו מחטא אדם הראשון בתוך הקליפות, כי השכינה הנמצאת עמהם מלקטת את ניצוצי הקדושה. ואמרו חז”ל, אפילו נשבה יהודי אחד בידי אומה דיו, כי מה שנפל (דהיינו הניצוצות) בתוך אותה אומה, אותו היהודי יוכל לבררו. ולכן נתפזרו בארבע רוחות העולם, להעלות הכל על ידי התורה והמצוות.

ובדרך זו נבוא לרמוז, בראשית, והנה רבותינו ז”ל אמרו (בראשית רבה א, א), בשביל ישראל ובשביל התורה שנקראו ראשית. ואמרו רבותינו ז”ל במדרש בראשית רבה (ב, ד), והארץ היתה תהו, זו מלכות כבל. ובהו, מלכות מדי. וחשך, מלכות יון. על פני תהום, מלכות הרשעה, עיין שם באורך.

וזנה יובן מה שנאמר **בראשית**, שנברא העולם בשביל התורה ובשביל ישראל. ואם תשאל למה לא ניתנה התורה למלאכים, הלא יש להם דינא דבר מצרא, כמבואר בגמ’ בבא מציעא (קח). שאדם שמוכר בית יש לשכן זכות קדימה יותר מאדם אחר. וא”כ גם כאן המלאכים קודמים לבני אדם. וכמו שהקשו המפרשים (מרוח החיד”א בס’ חומת אנך, שמות ט, ו). לזה אמר, את השמים ואת הארץ. כלומר, שישראל כוללים את השמים והארץ ואת כל ארבעת העולמות, כי הנרנח”י (נפש רוח נשמה חיה יחידה) שלהם - זה מכל העולמות, ועל ידם באמצעות התורה, יבוא שפע לעולם ורוח חיונית, ויתקשרו העולמות ויושפע שפע לכל העולמות. ולכן דבר זה לא אפשרי על ידי המלאכים, כי אפילו הם צריכים את הנשמות, ועל ידם יבוא להם שפע, כמ”ש מהרח”ו זצ”ל (ארבע מאות שקל כסף דף ס’ ע”ב). ולכן מובן שהתורה וישראל הם מקיימים את העולם, כדי להמשיך רוח חיונית שלא תיפסק, ויושפע שפע על ידי ישראל לכל העולם באמצעות התורה והשראת השכינה.

ולפי זה אפשר לומר שזהו טעם שארבע גלויות הרמזים במה שכתוב והארץ היתה תהו וכו’ עד ורוח אלהים מרחפת, זה מלך המשיח, כי ישראל באמצעות התורה, והשכינה שעמהם, מבררים עד כלות כל הברורים. (מרוח החיד”א בס’ דברים אחדים דרוש יט).

”בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים” (א, א)

בראשית” - א’ור ת’ורת ר’בי ש’מעון ב’ר י’וחאי

קיום העולם הוא רק ע”י לימוד התורה, ובפרט ע”י לימוד תורת הסוד. ויש לכך רמז נאה בראשית ראשי תיבות **אור** תורת רבי שמעון בר יוחאי, שהוא הוריד וגילה לעולם את תורת הסוד. וכן תראה כי בראשית (עם 6 האותיות) גימטריא רבי שמעון בר יוחאי (עם 4 המילים).

וכבר ידוע שהתורה הקדושה כולה סודות עליונים מלבד הפשט, וכ”ש ספר בראשית שכולו עיקרי האמונה כמו שכתב הרמב”ן בפירושו על התורה (בראשית א, א) עי”ש.

וכתב רבנו האריז”ל בליקוטי תורה (פרשת בראשית), כי סיפורי הבריאה מתחילים באות **ב’** ללמדך כי קודם לכן נבנו עולמות רוחניים, דהיינו עולם האצילות שהוא אות **א’**, והוא ההתחלה, וממנו השתלשל וירד עולם הבריאה באות **ב’**. עי”ש.

”בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים” (א, א)

כמה וכמה פירושים נאמרו בתיבת ”בראשית”

כידוע שרשב”י סידר בתיקוני הוזהר שבעים תיקונים רק על המלה בראשית, פלא פלאות.

רבנו יעקב אבוחצירא בספרו גנוזי המלך (פרשת בראשית) כתב שלשה אופנים להסביר מילת בראשית ובכל דרך כתב מאות פירושים. וכן הבבא סאלי חיבר ספר אחד מיוחד שבו מסביר ומפרש רק את תיבת בראשית (ונדפס לאחר פטירתו ונקרא ספר ”כנסת ישראל”).

וכבר כתב הגר"א בפירושו לספרא דצינעוּתא (פרקא חמישאה דף נ"ה ע"א) וזה לשונו: והכלל כי כל מה שהיה והוה ויהיה עד עולם, הכל כלול בתורה - מ"בראשית" עד "לעיני כל ישראל". ולא הכללים בלבד, אלא אפילו פרטיו של כל מין ומין, ושל כל אדם בפרט, וכל מה שאירע לו מיום הולדו עד סופו, וכל גלגוליו וכל פרטיו ופרטי פרטיו. וכן של כל מין בהמה וחיה, וכל בעל חי שבעולם, וכל עשב וצומח ודומם, וכל פרטיהם ופרטי פרטיהם בכל מין ומין, ואישי המינים עד לעולם ומה שיארע להם ושרשם. וכן כל מה שאירע באבות ומשה וישראל כולם הן בכל דור ודור, שכולם מתגלגלים ניצוצותיהם בכל דור ודור כידוע, וכן כל מעשיהם מאדה"ר עד סוף התורה הוא בכל דור כידוע למבין. וכך הוא בכל אדם ואדם לבד כמו שהתחיל לבאר במדרש הנעלם ברמז, וכל זה נכלל כולו בפרשת בראשית עד נח, וכללו נכלל בפרשה הראשונה עד "ברא אלהים לעשות". וכלל כללי הכללים בפסוק ראשון בז' תיבות - ז' אלפי שנה כמ"ש בפ"א שתא אלפי שנין תליין כשתא קדמאי, וכו'. והן ד' כללים נגד ד' עולמות בכל עולם שלמעלה יותר בכלל והולך ומתפרט.

"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים" (א, א)

רמזים על תיבת "בראשית"

יש בעולמות העליונים ששים ריבוא צינורות קדושה הנובעים מששים ריבוא אותיות שבתורה, וכנגדם הוריד הקב"ה לעולם הזה ששים ריבוא נשמות ישראל המכוונים כנגד אותם צינורות הקדושה (של"ה הקדוש פרשת במדבר אות יז ד"ה וזוה יובן) והם עיקר שורש נשמות ישראל הקדושות (מחשוף הלבן, פרשת יתרו דף לב ע"א טור א ד"ה 'ואפשר דזה יתפרש' בשם האר"י ז"ל ע"י שער רוה"ק הקדמה ג). וששים ריבוא אלו רמזים בתיבה 'בראשית' - שהיא ראשי תיבות בשביל ששים ריבוא אורות ישראל תמימים. (אגרא דכלה למהרצ"א מדינוב תחילת הספר ה' ע"א בחלק צירופי בראשית אות קפח ד"ה בראשית יצטרף בש"ר א"ת).

ונרמז בשם ישראל - שהוא ראשי תיבות יש ששים רבוא אורות לישראל כאשר 'אורות' הכוונה לנשמות (דברים נחמדים למהרצ"א מדינוב על ספר ישעיה פרק ד סוף ד"ה נאצו את קדוש ישראל) ומכאן גם חיבתו של הקב"ה לכל אחד ואחד מעם ישראל, שהרי כל אחד מהם מהווה חלק משלימות 'ששים ריבוא' נשמות ישראל שבאותו הדור.

ויש ששים צינורות הקדושה כלולים בתוך התורה, לכן יש כנגדם ששים ריבוא אותיות בתורה ('נזר הקודש' לר' יחיאל מיכל על בראשית רבה כד, ה ד"ה ראוי היה אדה"ר) כפי שמקובל בידינו (ראה זוה"ח ח"ב שיר השירים דף כד ע"ב ד"ה עד דסלקין) וזה נרמז בפסוק "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", שהתיבה "בראשית" היא ראשי תיבות יש ששים רבוא אותיות בתורה ('מדרש תלפיות' ענף אותיות ד"ה בראשית בשם ספר ציוני)

בראשית"ת, ראשי תיבות אותם הכינויים של השכינה הקדושה בייתי רעיתי אחותי שכינתי יונתי תמתי.

עוד, בראשית"ת ראשי תיבות של כל עיקר פרטי הבריאה שבששת הימים - ביום ראשון תוהו, ביום שני רקיע, ביום שלישי יבשה, ביום רביעי אורות, ביום חמישי שרץ, ביום ששי בהמה. (הגר"א זצ"ל בס' אדרת אליהו דף ז' ע"א)

בראשית"ת ראשי תיבות בראשונה ראה אלהים שיקבלו ישראל תורה.

בראשית ראשי תיבות תניא רבי שמעון בר יוחאי אומר.

בראשית ברא אלהים ס"ת אמת, שהוא ראשי תיבות אורייתא, משנה, תלמוד.

ובאותיות אמת מרומזות ומקופלת כל התורה שבכתב ושבעל פה, כי אמ"ת זה חותמו של הקדוש ברוך הוא שחתם את חותמו בתחילת התורה. א - אנכי ה' אלהיך. מ - מאימתי קורין את שמע. ת - תנא היכא קאי.

"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים" (א, א)

גימטריא של "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד"

כתב מרן החיד"א זצ"ל (פני דוד, בראשית אות א) שמעתי מזקן אחד ירא חטא, שתיבות בראשית"ת בר"א (עם ב' מילים) בגימטריא "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", ונהנתי מאוד. ע"כ. ורומז כי תחילת הבריאה יש בה יחוד שמו, וכל הכוונות הנוראות שיש בתיבות אלו של הפסוק "שמע ישראל" רמזים בתיבות אלו ולפיכך פתח התנא במסכת ברכות במצות קריאת שמע (וכיוצ"ב כתב הגה"ק ר' יעקב אבוחצירא זצ"ל בס' מחשוף הלבן ריש פרשת בראשית).

"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים" (א, א)

לעיני כל ישראל, בראשית ברא

ידוע מה שדרשו רז"ל (ברכות י.) על הפסוק (תהלים קיא, ח) "סמוכים לעד לעולם" דהיינו שסוף התורה נעוץ בתחילתה, ודרשו כמה טעמים, ויבואר בס"ד.

לעיני כל ישראל הסיום הוא באות למ"ד, ותחילת התורה - באות ב"ת, והם אותיות ל"ב, כלומר שהעיקר מה שחפץ השי"ת הוא הלב, שיבטח בד' בכל לבו בלי שום פקפוק, ועי"ז נחשב עליו כאילו קיים התורה כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין קו:): רחמנא לבא בעי, וכן אמרו חז"ל במסכת אבות (פרק ב' משנה ט') אמר להם צאו וראו איזוהי דרך טובה שידבק בה האדם... ר' אלעזר אומר לב טוב, אמר להם רואה אני את דברי ר' אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם, שע"ז לא מתקנא באחרים אלא שמח בחלקו, ותיבת ל"ב ראשי תיבות לבא בעי. או לבטוח בבוראו, או לחזור בתשובה, שע"י עסק התורה יבוא לתשובה, וכן אמרו חז"ל (איכה רבה פתיחתא ב') שהמאור שבתורה יחזיר את האדם למוטב.

כל מצוה שאדם עושה יחשוב שזו המצוה הראשונה

טעם נוסף, למה התחילה התורה בתיבת בראשית, בכדי ללמד את האדם שכל מצוות ומעשים טובים שעושה, יחשוב האדם שזו המצוה הראשונה שזכה לקיים, שע"ז יוכל להרבות במצוות וגמילות חסדים ולא יוכל להתפאר, וכן אמרו חז"ל (אבות ב, ח) אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת.

ועוד אפשר להוסיף על דרך זה מה שפירשו על הפסוק (דברים ד, לט) וידעת היום וכו', בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. רוצה לומר, בעניני עבודת השי"ת תסתכל בגדולים ממך, שע"ז תוכל להוסיף מצוות ומעשים טובים, אבל בענין הממון וגשמיות העוה"ז שהוא בארץ, תסתכל בפחותים ממך, ועי"ז לא תבקש גדולה ועושר, כמו ר' עקיבא ואשתו רחל שבתחילה היו עניים, והיו שוכבים על קש ותבן, ובא אליהו הנביא ז"ל בדמות עני וביקש מהם מעט קש ותבן כיון שאשתו ילדה ולא היה להם אפילו קש להתכסות בהם. וניחם ר' עקיבא את אשתו בזה, כמוזכר במסכת נדרים (ג.).

"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים" (א, א)

שיתא אלפי שני הוי עלמא

כתוב בגמרא (ראש השנה לא.) אמר רב קטינא שיתא אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב, שנאמר: "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא" (דהיינו באלף השביעי יהיה ה' לבדו). ובגמרא (סנהדרין צו.) תנא דבי אליהו: ששת אלפים שנה הוי עלמא, שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח.

ופירש רש"י: הוי עלמא - העולם כך מתקיים: **שני אלפים היה תהו** - תחת שלא ניתנה עדיין תורה והיה העולם כתוהו, ומאדם הראשון עד שהיה אברהם בן חמשים ושתים שנה (שהרי אברהם נולד בשנת 1948 לבריאת העולם), איכא אלפיים שנה כדמוכחי קראי, דכשנשלמו אלפיים שנה עסק אברהם בתורה שנאמר: (בראשית יב, ה) "ואת הנפש אשר עשו בחרן" ומתרגמינן דשעבידו לאורייתא בחרן, ואמרינן במסכת עבודה זרה (ט.) גמירי, דההוא שעתא הוה אברהם בר חמשין ותרתין שנין.

שני אלפים שנה תורה

ושני אלפים תורה, מן הנפש אשר עשו בחרן עד אלפיים שנות המשיח. ארבעים ושמונה שנה עד שנולד יצחק, וששים שנה משנולד יצחק עד שנולד יעקב הרי מאה ושמונה, ומאה ושלושים שהיו ליעקב כשבא למצרים, הרי מאתים שלשים ושמונה, ומאתים ועשר שעמדו במצרים הרי ארבע מאות ארבעים ושמונה, ומשיצאו ממצרים עד שנבנה בית ראשון ארבע מאות ושמונים דכתיב (מלכים א, ו) "ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים" וגו', הרי תשע מאות עשרים ושמונה, וארבע מאות ועשר שעמד בית ראשון כדמוכח בקראי על פי חשבון שנות המלכים, ושבעים דגלות בבל, וארבע מאות ועשרים שעמד בית שני הרי תשע מאות, סך הכל אלף שמונה מאות ועשרים ושמונה. ונמצא שאלפיים פחות מאה שבעים ושתים, ומאה שבעים ושתים קודם השלמת ארבעת אלפים נחרב הבית, ולסוף אותן מאה שבעים ושתים נשלמו שני אלפים תורה, ואידי דאמר שני אלפים תוהו, קאמר שני אלפים תורה, ולא שתכלה תורה אחר שני אלפים.

ושני אלפים שנות המשיח

ושני אלפים שנות המשיח, שלאחר שני אלפים תורה הוה דינו שיבא. והנה כל זה נרמזו כבר בפסוק הראשון של התורה כפי שמבאר "בעל הטורים" (בראשית א, א) וזה תורף דבריו: בפסוק "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ" יש ו' פעמים אלף כנגד ששת אלפים שנה שהעולם הוה. וכן בפסוק "אני ה' ראשון ואת אחרונים אני הוא" (ישעיה מא, ד) שש אלפי"ן. ובפסוק והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים" ב' אלפי"ן, כנגד ב' אלפים תהו. ובפסוק "ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז (משלי ה, כב) יש שתי אלפי"ן, כנגד ב' אלפים תורה. ובפסוק "ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור" (פסוק ג) ד' אלפי"ן, כנגד ד' אלפים ימי תורה וימי משיח, שהם ימי אורה.

וכן פירש היעב"ץ (אבות פרק ה משנה ה) וזה עיקר דבריו: ולזה היו ששת ימי בראשית כנגד ששת אלפים שנה, וכמו שבשני הימים הראשונים לא היה בהם ישוב בעולם התחתון, כן היו שני אלפים שנה ראשונים בלא תורה, וקראום חכמים שני אלפים תהו. ע"ש.

וכן כתב מהר"ם אלשיך (שמות לא) כי ששת ימי בראשית הם רמז לששת אלפי השנים שהעולם יתקיים, "וביום השביעי שבת וינפש" - הוא רמז לעולם הבא שכולו שבת. ביום הראשון שהוא כנגד האלף הראשון כתוב "והארץ היתה תהו ובהו וחשך", וזה בא לרמוז שבאותן אלף שנים הראשונות היו רשעים מכעיסים את הקדוש ברוך הוא, והיה ראוי להחזיר את העולם לתהו ובהו. ביום השני כתוב שה' הבדיל בין מים למים, וזה כנגד האלף השני של דור המבול שהקדוש ברוך הוא הבדיל בין הרשעים לצדיקים והשאיר רק את הצדיקים. ורמז לזה "ויסכרו מעיינות תהום וכו' ויכלא הגשם", שהעולם נהפך לעם אחד. ביום השלישי שהוא כנגד אלף השלישי אמר הקדוש ברוך הוא "יקוו המים וכו' אל מקום אחד ותראה היבשה", וזהו רמז לקריעת ים סוף שהיתה באלף השלישי. ביום הרביעי שבו נתלו המאורות הוא כנגד האלף הרביעי - רמז לבית שני. ו"מארת" כתיב, חסר וא"ו, משום שחסרו בו חמשה דברים כמובא בתלמוד (ראש השנה יח:). ע"ש. ביום החמישי שהוא כנגד האלף החמישי נבראו התנינים הגדולים, וידוע שפרעה נקרא "התנין הגדול הרובץ בתוך יאוריו" (יחזקאל כט, ג), והמלכים שהיו באלף החמישי שגזרו גזרות רבות ושמדות על עם ישראל, נמשלו לפרעה בגזרותיהם. ביום הששי שהוא כנגד האלף הששי שבו אנו חיים ויש בו צרות וגזרות ומרעין בישון, נבראו חיות ובהמות רמז לרשעים שדומים לחיות שביער. וביום הששי אמר הקדוש ברוך הוא "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו", רמז למלך המשיח שיבוא במהרה ויחזרו כולם לראשותם. אחרי היום הששי בא יום השבת רמז למנוחה העתידה לבא באלף השביעי.

"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים" (א, א)

עשר בנינים של רב פפא כנגד עשרה מאמרות

"בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו, ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתה" (מדרש בראשית רבה א, ד, ומובא ברש"י)

מנהג ישראל שמזכירים את רב פפא ועשרת בניו ב"הדרן עלך" שאומרים בסיום מסכת ממסכתות הש"ס. אחד הטעמים שנאמרו לבאר מנהג זה, הוא של רבנו הרמ"א (תשובה זו הובאה נמי בס' ים שלמה ב"ק סוף פרק מרובה).

כאשר מסיימים מסכת, יש לדאוג שלא יהיה פתחון פה לשטן לטעון שכבר סיימו התורה ומתבטלים ח"ו מלימוד התורה. לכן מתחילים מיד וחוזרים לעסוק בתורה ולקרוא מבראשית. בני רב פפא, מחדש הרמ"א, רומזים בשמותיהם לעשרה מאמרות שבהן נברא העולם, בשביל התורה הנקראת ראשית, ואמרו חז"ל (ראש השנה לב). "בראשית נמי מאמר הוא".

ולכן, היות והעולם נברא בחסד וחנינה מאת השי"ת, כמו שנאמר (תהילים פט, ג) "עולם חסד יבנה", לכן נקרא בן אחד בשם חנינא.

וכנגד "ויאמר אלהים יהי אור" וגו', שעליו אמרו חז"ל שאור שנברא ביום ראשון גזו הקדוש ברוך הוא לצדיקים והבדילו לעתיד לבוא - נקרא הבן השני בשם רמי, מלשון תרומות והבדלה.

וכנגד "ויאמר אלהים יהי רקיע" וגו', שאמרו חז"ל (רש"י ויקרא ב, יג) שהמים התחתונים היו בוכים עד שניחמן הקדוש ברוך הוא ואמר להם שעתידים להקרב על גבי המזבח - נקרא השלישי בשם נחמן.

וכנגד "ויאמר אלהים יקוו המים" וגו', שאמרו חז"ל (עירובין כב:): שים האוקיינוס מקיף את הארץ והארץ נראית מתוכו - נקרא הרביעי בשם **סורחב**, מלשון סרח המשכן.

וכנגד "תדשא הארץ דשא" וגו', ונאמר (בראשית ב, ה) "וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וגו' ואד יעלה מן הארץ" - נקרא החמישי בשם **אדא**, מלשון אד.

וכנגד "יהי מאורות", שנבראו מתחילה שניהם גדולים, הרומזים על יעקב ועשיו שהיו אחים [ולכן הגוים מונים לחמה וישראל ללבנה, ועל זה אמרו חז"ל (מסכת דרך ארץ פרק המינין הלכה כה) שהמאורות לוקים על שני אחים שנשפך דמם כאחד] - לכן נקרא הששי בשם **אחא**.

וכנגד "ישרצו המים שרץ נפש חיה", וידוע שהדגים פרים ורבים יותר מכל בעלי החיים - לכן נקרא השביעי בשם **פרפם**, מלשון פריה ורביה.

וכנגד "תוצא הארץ נפש חיה" וגו', והבעלי חיים נבראו לעבוד עבודת משא, בכתף ישאו כל צרכי בני האדם, לכן נקרא השמיני בשם **דרו**, מלשון נשיאה (וכמו שאמרו בגמ' בחולין קה: "הנהו שקולאי דהוו דרי חביתא דחמרא").

וכנגד "נעשה אדם בצלמנו", שנברא האדם יחיד והוא היה אב לכל הבאים אחריו - נקרא התשיעי **אבא מרי**.

וכנגד "הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע", שזה הוא עיקר ממונם ורכושם של בני האדם שהיה להם לאכול זרע השדה - לכן נקרא העשירי בשם **רכיש**. (שו"ת הרמ"א, סוף קונטרס אחרון)

"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים" (א, א)

בתחילה עלה במחשבה לבראו במדת הדין

כתב רש"י בפירושו (שם פסוק א) שלפיקך נכתב "ברא אלהים" ולא "ברא ה'", שבתחילה עלה במחשבה לבראו במדת הדין, וראה הקדוש ברוך הוא שאין העולם מתקיים בצורה הזו, ולכן הקדים מדת הרחמים ושיתפה למדת הדין, והיינו מה שכתוב (בראשית ב, ד): "ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים" (מדרש רבה בראשית יב, טו).

והקשו המפרשים: וכי איך אפשר לומר על בורא כל העולמים שמלכתחילה חשב כך ולבסוף חזר בו מכוונתו הראשונה, הלא הכל גלוי ועומד לפניו יתברך, ולא בן אדם הוא שינחם על מחשבותיו הראשונות.

אלא שהתירוץ הוא, דע לך אחי חביבי, כי רצה הקדוש ברוך הוא להוריד את הנשמה לעולם הזה, מקום בו תוכל למלא את יעודה בתורה ומצוות ועבודת ה', ובו תספיק לרכוש לעצמה מטען גדוש של מעשים טובים, ובה, בעת שיגיע זמנה להפרד מהגוף ולשוב אל חיק אביה שבשמים, יהיה התענוג המוענק לה שם בבחינת תשלום שכר עבור מעשיה הטובים, ויהיה מגיע לה זאת על פי שורת הדין, ואז לא תתבייש הנשמה ולא תצטרך להשפיל את פניה מזה שמיטיב עמה, שהרי לימדונו חז"ל (ירושלמי ערלה פ"א ה"ג): "דאכיל מן חבריה בהית מסתכל ביה", (האוכל מלחם חבירו בוש מלהסתכל בו ומחזיר פניו ממנו).

דבר זה גילה המלאך המגיד שנשלח משמים ללמוד עם מרן ה"בית יוסף". וכך מובא בספרו "מגיד מישרים" (בראשית ד"ה אור ליום שבת י"ד טבת): "דנשמתיך עד לא אתי לעלמא, דמי למאן דאכל נהמא דמלכא בלא פולחנא וכו'. כדי למיפק מההוא כיסופא, בעי למיתי להאי עלמא, להתעסק בתורה ומצוות, לעבדה ולשמרה, ויאכלון נהמא בלא כיסופא". (הנשמה טרם בואה לעולם דומה למי שאוכל מלחם המלך ללא עבודת המלך. וכדי להימלט מאותה בושה, צריכה הנשמה לבוא לעולם, לעסוק בתורה ובמצוות, ועי"ז תאכל לחם ללא בושה).

מלבד ה"נהמא דכיסופא" שניתן לנשמה בעולם העליון טרם הכנסה בתוך גוף האדם, מעניק לה השי"ת לעיתים לחם חסד גם לאחר רדתה לעולם. אם חלילה לא נזהר האיש בשמירת תורה ומצוות ונכשל בחטאים, לא תמיד מקבל הלה את ענישו מיד, כי השי"ת ברוב רחמיו וחסדיו נוהג עמו לפניו משורת הדין, וממשיך להשפיע לו שפע של ברכה והצלחה בבני חיי ומזוני, למרות שאין מגיע לו זאת על פי שורת הדין.

אמנם, אף על פי שהשם יתברך החפץ חסד, נוהג עם בריותיו לפניו משורת הדין - כשהשעה צריכה, אין הוא חפץ בכך, כי הוא רוצה שבניו רחומיו יוכלו להנות מהטוב שבועולם הזה בדין ולא בחסד, וזה היה רצונו יתברך בעת הבריאה שעם ישראל ידקדק על עצמו בדקדוקי מצוות, ויהיה ראוי מן הדין לאכול משולחן המלך, מבלי שיהיה צורך להעניק לו לחם חסד.

צדיקים נהנים בעוה"ז מפאת זכויותיהם

ואכן בכל דור ודור היו וישנם צדיקים ששמו נפשם בכפם, והתמסרו לדקדק על עצמם בשמירת המצוות אפילו כחוט השערה, ונוהרו מלהכשל אפילו בשמץ של חטא, והסיחו את דעתם מכל הרהור רע ומכל מחשבת פיגול. צדיקים אלו נהניו משפע העולם הזה בדין ולא בחסד. הללו מפאת רוב מעשיהם הטובים לא נזקקים שינהגו עמם משמים לפני משורת הדין, אלא בכח זכותם מגיע להם להיות ניוזנין משולחן המלך, וכמו שמובא בגמרא (ברכות יז): על הפסוק (ישעיהו מו, יב): "שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה". כל העולם ניוזנין בצדקה, והם (הצדיקים) בזרוע (זכות שבידם).

צדיקים אלו זכותם גדולה, משום שעושים את רצון יוצרם שלא יצטרך להעניק להם לחם חסד ומתנת חנם, ובזה באה מטרת בריאת העולם על תיקונה, שהרי הקדוש ברוך הוא ברא את העולם כדי שהנשמה תסגל לעצמה מצות ומעשים טובים, וע"י זה יהיה כל שכרה הניתן לה בכח הזכות ולא בכח החסד.

על פי דברים אלו מסביר ה"נועם אלימלך" (האזינו ד"ה או יאמר) את דברי רש"י שהבאנו ודבריו קילורין לעיניים: "שבאמת היה עיקר הבריאה רק למען הצדיקים כמו שאמרו במדרש: 'וירא אלהים וכו' מה ראה, ראה נשמתן של צדיקים' (עי' מדרש רבה בראשית ב, ה). והנה לצדיקים ראוי להם כל הטוב לפי מעשיהם הטובים להנתן להם שכרם על פי הדין, כי רחמים נקראים לפני משורת הדין הגם שע"פ הדין אין ראויים, ה' הטוב ברחמיו נותן לו מתנת חנם, והוא נהמא דכסופא. אבל הצדיקים מגיע להם על פי הדין, והבריאה היתה כדי להיטיב לברואיו, ונמצא כי עיקר ההטבה הוא שיהיה השכר על פי הדין שלא יהיה נהמא דכיסופא, אך טבע הבריאה הוא כמו הזריעה, שעיקר כוונת הזריעה הוא התבואה, רק שטבעה הוא שעולה פסולת מעורבת בה, כן היא הבריאה כדאיתא בספר הישר לר"ת" (הוצאת אשכול עמוד ז').

וא"כ, מטרת הבריאה היא הצדיקים שמעולם אינם נזקקים למדת הרחמים, זכויותיהם הרבות מביאות לכך שגם מדת הדין - רחמים היא אצלם, אלא שכמו שאין טוב ללא רע ואין סולת ללא פסולת כך אין צדיקים ללא רשעים, לפיכך חייבת גם מדת הרחמים להיות בשימוש עם בריותיו של הקדוש ברוך הוא, כדי שהללו לא יזדקקו להענש ע"י מדת הדין הקשה. וזו כוונת חז"ל (מדרש רבה בראשית יב, טו): "מתחילה עלה במחשבה לברוא במדת הדין". "מתחילה", אין הכוונה למחשבה הראשונה בזמן, אלא למחשבה של מטרת הבריאה - הראשונה בחשיבותה. "מתחילה היא עיקר הדבר, ותחילתו היתה למען הצדיקים העתידים להיות, ויקבלו טובם בדין וביושר, וכן הוא קיים לעד ולא נשתנתה המחשבה הזאת לעולם, שכן הוא תמיד שהצדיק נוטל שכרו בדין. אלא מחמת שהבריאה היא בשווה (כוללת) שממילא יעלה הפסולת הם הרשעים, והוכרח להיות עבורם שיתוף מדת הרחמים כדי שיהיה קיום העולם, להיות שאינם זוכים מן הדין, וצריך לרחם עליהם, זה היה הכל במחשבה אחת ובסקירה אחת, אלא שמחשבת בריאת הצדיק נקראת "תחילה" על שם שהיא עיקר כוונת ורצון הבורא ב"ה בבריאת העולם". ("נועם אלימלך" - שם)

השי"ת חפץ שכולם יהיו צדיקים

נמצא שאין שום שינוי או חרטה חלילה במחשבותיו של בורא כל העולם. מיד כשעלה "במחשבתו" לברוא את עולמו, ידע שיהיו בו גם רשעים שצריך לנהוג עמם ברחמים, אלא שעל אף כל זאת ברא את עולמו למען אותם בני העליה המועטים השתולים בכל דור, שכח זכותם גדול עד כדי כך, שהללו ניוזנים בזרוע ולא בצדקה. אותם צדיקים הרחוקים מצדקה, הם שהיו מטרת הבריאה, ולמענם עשה השי"ת את כל החיל הזה של ששת ימי בראשית, והם שותפים להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית בזה שממלאים את יעודם בשלימות.

אמנם למרות שידע השי"ת - מיד כשעלה במחשבה לברוא את העולם - שבעולם יהיו גם כאלה שמדת הרחמים תהיה חייבת ללוותם בהתנהגותם, מכל מקום הוא משתוקק ושואף לכך שכל עם ה' יהיו צדיקים, ויגיעו למעלת אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב, שמדת הדין היתה נר לרגליהם, ומעולם לא נזקקו להגיע לשירותיה של מדת הרחמים. **וכך** אומר ה"חתם סופר" (חידושים מכת"י וארא ד"ה ושמי). והוסיף שענין זה מרומז בפסוק, שלאחר שאמר השי"ת למשה רבנו ע"ה (שמות ו, ג): "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי", מסיים את דבריו במילים: "ושמי ה' לא נודעתי להם", כלומר, לא נודעתי להם במדת הרחמים הנרמזת בשם הוי"ה משום שמעולם לא נזקקו לה, הם זכו בשני עולמות גם על פי מדת הדין. לפיכך, מכיון שאבותיכם הקדושים היו במדרגה גבוהה כזו, חפץ אני שגם אתם תזכו למעלה הנכספת הזו, וגם בני האבות יגיעו למעשי אבותיהם.

"ועל כן אמר הקדוש ברוך הוא אביא אתכם גם כן לאותה המדרגה הרמה הזאת, והיינו: "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים" (שם, פסוק ז), לאלהים דייקא דהיינו שאתנהג עמכם במדת הדין (הנרמזת בשם אלהים) ואפילו הכי: 'וידעתם כי אני ה' אלהיכם', כלומר תקבלו את הנהגת הדין באהבה ולא תתרעמו".

כללו של דבר, מדת הדין ומדת הרחמים שבהן נברא העולם שתייהן נזקקות לקיומו של עולם, והוא אינו יכול להתנהל על פי האחת מהן ללא רעותה. אמנם מעלתן אינה שווה, כי עדיף לבן תמותה להיטיב את מעשיו ולהרבות את זכויותיו כדי שלא יזדקק למדת הרחמים, ולא יהיו חייבים לנהוג עמו לפנים משורת הדין, מוטב שיאכל את לחמו בעוה"ז בזרוע ובדין מאשר בצדקה ובחסד.

השגחה פרטית, קיום השמים והארץ

הבעש"ט (בראשית אות נא) מסביר על הפסוק (תהלים קיט, פט): "לעולם ה' דברך נצב בשמים", השי"ת כשברא את השמים אמר את המלים (בראשית א, ו): "יהי רקיע בתוך המים", ובוה נוצרו השמים וקיימים מאז ועד עתה. אמנם אינה דומה יצירתו ליצירת בשר ודם, כי אומן בשר ודם שמייצר כלי, לאחר שגמר את מלאכתו אינו צריך עוד להשגיח על קיום הכלי ועל שלימותו, כי הוא ישאר על עמדו ומצבו גם ללא השגחת האומן שיצרו. לא כן בריאת העולם, העולם וכל תכולתו - השמים ושמי השמים וכל צבאם, אינם מסוגלים להתקיים אף רגע כמימריה ללא השגחת ה' עליהם, ואותם המילים שנאמרו בששת ימי בראשית שעל ידיהם נברא העולם בששת ימי בראשית - "יהי רקיע", שיצרו את הרקיע, "תדשא הארץ דשא", שיצרו את הדשא, "יהי מאורות", שיצרו את השמש הירח והכוכבים. הם חיות וקיימות לעולם ולעולמי עולמים, והן אלו שמקיימות ומעמידות את השמים, הדשא, המאורות ושאר הברואים, שלא יתמוטטו ממצבם ולא יחזרו לתוהו ובוהו. וכל זאת ע"י השגחתו המתמדת של יוצר בראשית, שלא הסיר ולא מסיר את השגחתו אף לשניה אחת מן העולם. (וכיוצ"ב כתב גם בס' תניא שער היחוד פרק א' ע"ש).

מסופר שהבעש"ט הלך עם תלמידיו בחורשת עצים. לפתע נשבה רוח, תלשה עלה מן האילן והפילתו ארצה. פנה הבעש"ט לתלמידיו ואמר להם: היודעים אתם מדוע השיב ה' כעת את הרוח, שתקו התלמידים. המשיך הבעש"ט ואמר: למרגלות אחד העצים יושבת תולעת על עלה, והתפללה לה' שיצילה מחוס השמש. ועתה ע"י הרוח נפל העלה עם התולעת ארצה ובאופן זה ניצלה התולעת מחוס השמש הקודר. וכך כתוב בגמרא (ע"ז ג:) שבשלש השעות השלישיות מן היום יושב הקדוש ברוך הוא כביכול וזן את כל העולם מקרני ראמים עד ביצי כינים. כלומר מן החיה הגדולה ביותר ועד החיה הקטנה ביותר מפקח הקדוש ברוך הוא ברחמיו על מזונותיהם. ("שומר אמונים" ח"א עמ' קכ"ו).

כל מה שאדם רואה ושומע, כל המאורעות שקורים לו, כל המאורעות שקורים בעולם, הכל נעשה בהשגחה פרטית משמים, "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא א"כ מכריזין עליו מלמעלה" (חולין ז:), ואין שום אבן נזרקת ואין שום עשב נעקר כי אם בזמן ובמקום הראוי לו. ה' אלהינו הוא "מגביהי לשבת", אבל גם "משפילי לראות בשמים ובארץ" (תהלים קיג, ו), ובכל עת ובכל רגע מתנהלים חיי היום יום בעולם רק בהשגחתו ובפיקוחו. אין העולם מתנהל על פי מקרי הזמן כפי שהרשעים טוענים חלילה שעזב ה' את הארץ. אלא להיפך, כפי שראינו שאפילו עלה שנופל מן האילן אינו נופל אלא במקום ובזמן הראוי לו.

"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים" (א, א)

מלאכים הממונים לקבל את התפילות

בראשית במילוי אותיות, ב"ת רי"ש אל"ף שי"ן יו"ד ת"ו, עולה אלף תתי"ט, כי אלף ותתי"ח מלאכים ממונים לקבל התפילות, ועושין אותן כתר מלכות בראש מלכו של עולם יתברך ויתעלה שמו, לכן האותיות במילואן עולה אחד יותר ממספר המלאכים האלה, לרמז אחד ויחיד - מלך מלכי המלכים יתברך, והתפילה היא היראה כדכתיב "עבדו את ה' בשמחה וגילו ברעדה" (תהלים ב, יא) זהו בראשית"ת אותיות בראשית ש', השי"ן נוטריקון שמים כלומר בשביל יראת שמים.

התורה מתחילה בב"ת לרמז על שני עולמות, ומסיימת בלמ"ד לומר לך למוד תורה ותזכה לשני עולמות אלו.

ס"ת של הפסוקים דפרשה ראשונה

סופי תיבות של סופי פסוקים של פרשה ראשונה צמר"ד, והוא טוב לכתוב על קלף כשר, ומסוגל להצלחה ולדרך, והוא עולה שנ"ד כמנין ימות שנות הלבנה לומר לך שהכל מתנהג בכוחו.

ובספר מנחת יהודה (פתייה, עמ' כ"ז כמדומה) שכתב לכתוב קמיע זה בשעה שניה או שעה תשיעית בראש חודש ניסן שחל ביום חמישי בשבוע.

"בראשית" שש אותיות כנגד ששת ימי המעשה

בתיבת "בראשית" יש שש אותיות כנגד ששת ימי המעשה, ובאותו פסוק יש שבע תיבות כנגד שבעת ימי השבוע, ובו כ"ח אותיות כנגד כ"ח ימי החודש, ובפסוק זה יש שש אלפיון, כנגד ששה אלפי שנים של העולם, כי כל אָל"ף ואל"ף משמע אָלֶף. ובפסוק שלאחריו "והארץ" כתב ב' אלפיון כנגד ב' אלפים שנות ימות המשיח.

יש קבלה בידנו כי בפסוק בראשית יוצא שם הקדוש מ"ב [צירופי הר"ת של אנא בכח] המיוחס לרבי נחוניא בן הקנה, ועל ידי חישוב מספר התיבות ימצא מאות ב' של בראשית עד ובהו מנין של מ"ב תיבות וכמו שמבואר בזוה"ק (דף א.) וז"ל כך אודרע שמא גליפא מפרש במ"ב אתון דעובדא דבראשית. ע"כ. ואין זה דרך המקרה אבל הוא מופת גמור על חידוש העולם.

"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים" (א, א)

מי שיש לו אמונה בהקב"ה לא יקשה לו כלום

מובא בשם הרה"ק רבי מאיר הגדול מפרימישלאן זי"ע (ס' ברית אברם להרה"ק מזאלאזין זי"ע בפרשתו, ובשפתי צדיקים בשם הרה"ק מאפטא זי"ע) שתיבות "בראשית ברא אלוקים את" - הם ר"ת בבא"א, לרמזו על הפסוק "בך בטחתי אל אבושה" (תהלים כה, ב), וכן "אשרי אדם בוטח בך" (שם פד, ג), ולכן התחילה התורה בתיבות הללו לומר שזהו עיקר ותחילת מהות האדם - לבטוח בה' בכל עת ובכל שעה.

וכך רמזו הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע (כתונת פסים, בהר) על פי הפסוק (תהלים קמד יד) אלופינו מסובלים. כי על ידי שיאמין ב'אלופו' של עולם, שיש מנהיג לבירה, ואין דבר בעולם שנעשה שלא בציווי הבורא, על ידי זה מסובלים - יהא בידו לסבול הכלי. וכבר רמזו לזה בשם הבעש"ט הק' זי"ע בלשון הברכה "ברוך שאמר והיה העולם", שהוא ר"ת 'בשועה' ללמדנו כי האיש הרואה בכל דבר שעובר עליו את הקב"ה שאמר והיה העולם, ושהכל הגיע מאתו יתברך, הרי בכוחו לקבל את כל העובר עליו 'בשועה', בלי בהלה וצער והתפעלות יתר על המידה.

בא וראה מה גדול 'שכרם' של בעלי האמונה, וכמו שכתב רבנו ה'אור החיים' הק' ע"ה על הפסוק (ד יד-טו) שאמר קין להקב"ה "והיה כל מוצאי יהרגני", וענהו השי"ת "לכן כל הורג קין שבעתיים יוקם וישם ה' לקין אות לבלתי הכות אותו כל מוצאו". שהענין הוא כי 'אות' זה הוא ה'אות' הנרשם על מצחם של מקיימי מצוות (זוה"ק ויקרא טז): להגן עליהם, והטעם שזכה קין לזה הוא משום שהגיע להכרה שאם ה' לא ישמרנו אזי "שוא שקד שומר" והיה כל מוצאי יהרגני, על כן זכה שהשי"ת יגן עליו. ולכן כל הורג, טעם 'לכן', להיות שהכיר וידע שאם ה' לא ישמרנו כל מוצאו יהרגנו, בשביל מצוה זו ריחם ה' עליו ואמר כל הורג וגו', ורשם ה' אות בפניו במשפטו הנהוג בעושה מצוה שנרשמת במצחו לטובה אות, והוא אומרו וישם ה' לקין אות, והוא על דרך מה שדרשו ז"ל (מכילתא) בפסוק (שמות י, ב, ג) 'והיה הדם לכם לאות' פירוש לאות מצוה להם לשמירה. עכ"ל.

"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים" (א, א)

אילו של יצחק נברא במעשה בראשית

אמר רב יהודה חסידא בראשי"ת - אותיות בר"א תי"ש רמזו לאילו של יצחק שנברא במעשה בראשית (ספרי פרשת וזאת הברכה פסקא שנה), ואפרו - הוא יסוד המזבח, ובני מעיו - מיתרי כנור ונבל שהיה מנגן בהם דוד המלך, ועורו - אזור של אליהו התשבי, וקרנו השמאלי - בו תקע הקדוש ברוך הוא בנתינת התורה כמ"ש "ויהי קול השופר הולך וחזק" (שמות יט, ט). הקרן הימני גדול מהשמאלי, ובו עתיד לתקוע בביאת המשיח.

התינוקות מתחילים לקרוא בספר בראשית או ויקרא

מעשה בחסיד אחד זקן בן שבעים שנה, שהיה עשיר גדול ולא היה לו בן. פיזר נכסיו לתלמידי חכמים. אמר, שמא יהיה לי חלק עמכם לעולם הבא. נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ונתן לו בן לשבעים שנה. כיון שנעשה בן חמש, הרכיבו על כתפו והוליכו לבית המדרש. אמר לרבו, איזה ספר יתחיל בני ללמוד, אמר לו בספר ויקרא כמו שכתוב יבואו טהורים ויתעסקו בטהורים (פסיקתא דרב כהנא פסקא ו' אות ג'). אמר אביו לא יתחיל אלא בספר בראשית

שהוא שבח לקדוש ברוך הוא, ולמד הבן ספר בראשית. יום אחד נשבה הבן לבית המלך והמלך חלה מאוד וספר הרפואות נהפך לספר בראשית, ולא ידעו לקרא בו רק התינוק הזה, ועל ידי כך הוחזר הבן לאביו ונתן לו עושר רב. מכאן אמרו חכמים, ומה זה שלא למד אלא ספר בראשית היה לו שכר כל כך, המלמד לבנו תורה ומשנה על אחת כמה וכמה. ובמדרש עשרת הדברות (בהגהת תורה שלמה שם סימן רע"ד), יחוס מעשה זה לרבנו נסים גאון, וסיים כי היתה סיבה מאת ה' שילמד התינוק ספר בראשית להנצל משוביו, כי מנהגנו ללמד התינוק בראשונה ספר ויקרא. ואני נסים שאלתי בילדותי את אבא מורי הרא"ש (כנראה שהיה זה רבנו הרא"ש אחר שכן בתקופת הראשונים נהגו לקרא לרבנו אשר מלוניל בעל ספר המנהגות הרא"ש, וכנראה הוא אחד מהגאונים. ואולי רב שרירא גאון) למה קורין ספר ויקרא ולא בראשית שהוא תחילת התורה, ואמר לי, הקרבנות הם כפרה לישראל וסליחה לעונותם, וכשחרב בית המקדש ושבתו הקרבנות ובטלו העולות, תקנו רבותינו זכרונם לברכה ללמד את בנו תחילה ספר ויקרא, שתחשב קריאתם כאילו הקרבנו קרבנות ועולות לפני הקדוש ברוך הוא, ויכפר לנו על חטאתינו.

צריך לבטוח בה' בכל עת ובכל שעה

איתא מהרה"ק רבי מאיר הגדול מפרימישלאן זי"ע ('ברית אברם' להרה"ק מזאלאזיץ זי"ע בפרשתנו, ובס' שפתי צדיקים בשם הרה"ק מאפסא זי"ע). שת"ב 'בראשית ברא אלהים את' - הם ר"ת בבא"א, לרמזו על הפסוק "בך בטחתי אל אבושה" (תהילים כה, ב), וכן "אשרי אדם בוטח בך" (שם פד, יג), ולכן התחילה התורה בתיבות הללו לומר שזהו עיקר ותחילת מהות האדם - לבטוח בה' בכל עת ובכל שעה.

"וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֵּהוֹ וְבָהוּ וְהַשָּׁמַיִם עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם" (א, ב)

רוחו של משיח תלויה בתורה שהיא מים

אמרו רבותינו ז"ל (זוהר הקדוש וישב דף קצב): זהו רוחו של משיח. אפשר להסביר על פי מה שכתב בזהר חדש (בראשית דף ח' מדרש הנעלם) דבגלות זה האחרון הגאולה תהיה בזכות משה רבנו ע"ה, והוא תבע יקרא דאורייתא. לכן צריך לעסוק בתורה כדי ליגאל. וזה שנאמר ורוח אלהים מרחפת זו רוחו של משיח, וזה תלוי "על פני המים", אין מים אלא תורה, שבזכות עסק התורה יבא המשיח. וראשי תיבות על פני המים, עפה. שרומזו לתורה שנקראת מגלה עפה. ואז בזכות משה רבנו ע"ה תהיה הגאולה (ועיי' בס' חומת אנך פ' משפטים אות ט"ו, ובפ' שלח אות ח').

"וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת" (א, ב)

מרחפת"אותיות רח"ם פ"ת

הנה תיבת מרחפת"ת נחלק לאותיות רח"ם פ"ת, והוא בא לרמזו על הנותן לעני צדקה שנעשה שותף לקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. שכאן נאמר "על פני המים", ושם נאמר (קהלת יא, א) "שלח לחמך על פני המים". (תוספות על התורה פ' בראשית אות כ"ח).

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר" (א, א)

בבא מלך המשיח יתגלו רזי תורה

אורה זו תורה (מגילה טז:). אור גימטריא רז. כי בבא מלך המשיח יתגלו רזי תורה, כמו שאמרו חז"ל כי תורה שיודעים עכשיו, היא כעין הבל לפני תורתו של משיח, שהיא בידיעת סתרי תורה עמוקים (נחל קדומים, דברים אחדים).

"וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב" (א, ד)

אם הת"ח תוכו כברו זוכה לאור הגנוז

אמרו חז"ל, שראה הקב"ה שאינו כדאי האור שישתמשו בו הרשעים, עמד וגנוזו לצדיקים לעתיד לבוא. והיכן גנוז? בתורה, ורמזו לדבר "את האור" עולה "בתורה", וכמו שכתוב: "כי נר מצווה ו"תורה אור". ולפי זה ניתן לפרש את שמצינו (ברכות כח), שרבן גמליאל הכריז: "כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש".

והנה, בספר 'אותיות דר' יצחק' הקשה למה לא אמר 'ברו כתוכו', ותיריך שהאותיות הפנימיות של "תוכו" הם בגימטריא שם הוי"ה ברוך הוא, וכן האותיות החיצוניות של "כברו" גם עולים שם הוי"ה ברוך הוא, לזה אמר כל מי שאין תוכו כברו, ואילו היה אומר ההיפך לא היינו יודעים את הרמז.

וזהו: 'וירא אלקים את האור' - שעולה 'בתורה' - 'כי טוב', שצריך להיות התלמיד חכם 'תוכו כברו' כדי להיות ראוי לאור הגנוז בתורה, ולכן 'תוכו כברו' עולה "את האור כי טוב".

"וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ" (א, ד)

רמז לתרי"ג מצוות

וירא אלהים "את האור" בגימטריא תרי"ג, וזה רמז לתרי"ג מצוות. ולכאורה יש להבין בשלמא רמ"ח מצוות עשה שייך לומר עליהם טוב, אבל שס"ה לא תעשה אסור לעשות אותם שאינם רצויים לפני המקום, ואיך אפשר לומר ע"ז כי טוב. ויראה לומר שהכוונה היא שע"י שהחוטא עושה תשובה מאהבה, נהפכים לו החטאים לזכויות (ימא פ"ו:) ונמצא שעכשיו כולם שווים לטובה, ושייך לומר על כולם "כי טוב".

"את האור" אותיות 'תורה'

עוד כתבו (עיי' בס' ברית שלום פרשת בראשית): "את האור" אותיות 'תורה' ויש עוד שתי אותיות א' - רמז לתורה שהיא "אור" וכמ"ש "כי נר מצוה ותורה אור" (משלי ו, כג) ועוד א' מורה על אחדות. וכן א' אחת כנגד תורה שבכתב, ואחת כנגד תורה שבע"פ.

והרב בינה לעיתים (דרוש לו) פירש מה שנאמר "אין שמעת ועין ראה ה' עשה גם שניהם" (משלי כ, יב), "אין שמעת" - כנגד תורה שבעל פה, "ועין ראה" - כנגד תורה שבכתב, "ה' עשה גם שניהם", שהתורה שבכתב והתורה שבעל פה הכל הוא דבר אחד.

"וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ" (א, ד)

מציאות החושך היא הסיבה לאור

כתב רש"י: ראהו כי טוב, ואין נאה לו ולחושך שיהיו משתמשים בערבובייה, וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה. אם נתבונן מעט על חוקי הנהגת העולם, כפי שרצה הבורא מתחילת הבריאה ועד עתה, נראה שבכל ענייני העולם הזה אין דבר שיכול להגיע לתכליתו האמיתי קודם שיהיה בו העדר מוחלט. וזהו שאמרו רבותינו בילקוט (מיכה ז, רמז תקנ"ח) מתוך צרה - רווחה... מתוך נפילה - קימה, שנאמר (מיכה ז, ח): "כי אשב בחשך ה' אור לי". ובמקום אחר דרשו רבותינו (שחר טוב כב, ז) באותו עניין: "אלמלא נפילתי - לא קמתי, ואלמלא ישבתי בחשך - לא היה ה' אור לי".

כי זה הכרח בבריאה שלפני יצירת דבר מה, יהיה זה בבחינת העדר. הנה למשל הביצה המודגרת, על מנת שיצא ממנה אפרוח, עוברת בשלב הראשון תהליך של ריקבון והרס, כל תוכה הפנימי הולך ומצטמק. אך דווקא מתהליך זה - יוצא לבסוף אפרוח חי. כך הזרע הנזרע באדמה, על מנת שיצא ממנו צמח, הולך ונרקב בשלב הראשון, ובסופו של התהליך נובט הצמח החי.

חוק כללי הוא בתופעות החיים אשר על פני האדמה: העדר קודם לצורה. כל התפתחות של חיים חדשים - קודם להם העדר מסויים, כיליון והתאפסות הצורה הקודמת, ומתוך כך, מתהוות הצורה החדשה. אמנם, לא העדר גמור יהיה לצורה הקודמת, כי אז לא יגדל ולא יצמח ממנה מאומה, באשר אין ההתפתחות החדשה באה בבחינת יש מאין, אלא שמתוך היש הקודם שנשתנה צורתו, צומח ועולה היש החדש. נשארתי, אפוא, ביש הקודם ההולך ומתאפס, נקודת חיים איתנה, שאינה כלה ואינה מתאפסת, אדרבה, ההעדר והריקבון הכללי, מעורר ומגרה נקודה זו ביתר שאת, וממנה צומח ועולה היש החדש.

וכך היה בתחילת בריאת העולם. האור בא מכח החושך שקדם לו, כמו שנאמר "והארץ הייתה תהו ובהו וחושך... ויאמר אלהים יהי אור". כי מציאות החושך היא הסיבה לאור. "ויהי ערב ויהי בקר" - הערב הוא הסיבה לבוקר שבא בעקבותיו, "יוצר אור ובורא חושך" - יצירת האור היא תוצאה מכך שתחילה נברא החושך. כל הוויה חדשה, קודם לה העדר. וכגודל ההוויה המתחדשת - כן גודלו של ההעדר הקודם לה. הגאולה בביאת המשיח, שהיא התחדשות הווייתו של עם ישראל - קודמת לה הגלות, שהיא העדר צורתו הקודמת, בשבתו על אדמתו ובית המקדש על תילו. זהו פשר דברי רבותינו, האומרים כי בתשעה באב, ביום שנחרב בית המקדש, נולד המשיח. וכולם תמהים ושואלים, וכי לא נמצא למשיח יום אחר, שיום הולדתו חל דווקא ביום המר והנמהר? דבר זה אינו מוחשי עתה, בתקופת ההעדר, אולם הוא יתברר לבסוף, כאשר תבוא ההוויה החדשה. כיוון שיום החורבן, יום בכי ומספד שאין כמוהו, והחושך מכסה תבל ומלואה, דווקא אז, מתוך החושך וההעדר יוצא המשיח.

רמז מופלא לרעיון זה, אומרים המפרשים, כי על פי סדר אותיות א"ת-ב"ש. שהרי תמיד ביום שחל בו ראשון של פסח - חל גם יום תשעה באב. והביאור הוא פשוט, כי תחילת גאולתנו בפסח, וסוף הגאולה בתשעה באב, וכך המעגל נסגר כביכול, מאל"ף עד תי"ו. אולם כיוון שלגלגל אין סוף, הרי שהסוף הופך להיות תחילה.

מרבן גאון ישראל רבי ישראל מאיר הכהן מראדין, הידוע בכינויו ה"חפץ חיים", ממשיך באופן נפלא את חבלי המשיח לחבלי הלידה. שכן עם התקרב מועד הלידה מתחילים חבלי הלידה הבאים על האשה בזה אחר זה. וככל שמתקרבת שעת הלידה, נעשים חבלי הלידה תכופים זה לזה, וקשים וכואבים זה מזה. עצם התחזקות הכאבים וסמיכותם, משמש סימן מובהק שאכן הלידה קרובה לבוא.

והנמשל לענייננו, כבר הודיעונו רבותינו בימי קדם ובדורות אחרונים, כי טרם ביאת המשיח תהיה תקופה קשה לעם ישראל, ויתרבו הייסורים בגשמיות וברוחניות. ייסורים אלה קרובים בפיהם של חכמי ישראל בשם "חבלי משיח", במקביל לחבלי לידה של האשה. וכבר הודיעונו רבותינו, שאם נראה שכאבים אלה הולכים ומתקרבים, הולכים ונעשים תכופים זה לזה, אות היא כי הגאולה קרובה לבוא. נמצאנו למדים, כי הצרות הגדולות הבאות על העם היהודי, בין הגשמיות בין הרוחניות, אינן צריכות להביא ייאוש ורפיון, אלא אדרבא, יש לראות בכך אות לגאולה המתקרבת, "כי עת צרה היא ליעקב וממנה יושע" (ירמיה ל, ז).

להבנת העניין, נתבונן במעשה הבא שלפנינו:

הגמרא (חולין מו.) מספרת, כי פעם אחת נכנסו חיילים לוחמים לעיר פומבדיתא. תושבי המקום שחרדו מפניהם ברחו מן העיר ועזבו את בתיהם, רכושם וכל אשר להם, ונסו על נפשם. בין הבורחים היו שני חכמים, רבה ורב יוסף. בעת מנוסתם פגע בהם רבי זירא, ואמר להם, "ערוקאי (בורחים)! דעו לכם, כי מה שאמרו שהכבד שנשאר בו כזית כשרה, זה דווקא אם כזית זה נשאר במקום מרה" (כי הכבד והמרה דבוקים זה לזה).

ושואלים המפרשים על כך, וכי לא מצא רבי זירא זמן מתאים יותר להודיע דין זה, אלא רק בשעה שהוא רואה אותם בורחים ומיואשים, הם ומשפחותיהם עד כדי עוזבם את רכושם הפקר! והלא נקל לשער את המהומה והבהלה והצער שאחזו בכולם. כלום לא מצא רבי זירא זמן נינוח ושקט יותר, להורות להם בהלכות טריפות, הלכה שלא נוגעת כעת למעשה, ועוד שהקדים לקרוא להם "ערוקאי" דהיינו "בורחים", ביטוי נוקב שהינו כעין זריית מלח על הפצעים!! **ומתריצים**, כי הוראת הלכה זו היתה נוגעת למצבם המר באותה שעה, והיה בה כדי לחזק את רוחם שלא יתייאשו מן הפורענות. רבי זירא רמז להם כי מתוך הצער והצרה תצמח להם הישועה, ותבוא להם רווחה ופדות. ובגמרא מבואר, כי טעם הדבר שכזית הנשאר צריך להיות דווקא במקום המרה, משום שהכבד שואף את חיותו מן המרה, כעין מה שנאמר (ברכות ס.) שמטבע הכבד לרגז ולכעוס, והמרה זורקת בו טיפה ומרגיעה אותו. לכן, אם הכזית הזה נשאר סמוך למרה, נחשב כאילו חי כולו. ולמרות שהמרה טעמה מר ומעורר גועל, הרי דווקא היא זו שבכוחה לתת לכבד את החיות שלה.

וזה מה שבא רבי זירא להורות להם ולכל עם ישראל לדורות, שאין להתייאש מן הפורענות, כי דווקא מתוך הצרה צומחת הישועה, וכך היא דרכו של הקדוש ברוך הוא להמציא ארוכה ומרפא מתוך המכה עצמה, וישועה מתוך הצער.

ניפוץ הניסיון לרסיסים קטנים

וכאן המקום להביא כמה מעשיות מגדולי ישראל, מהם נלמד כיצד הם התמודדו עם ניסיונות:

מסופר על ה'סטייפלר', רבי יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל, כי בזמן שנאלץ לשרת בצבא הרוסי, היה צריך לשמור על מחסנים בקור מקפיא של כארבעים מעלות מתחת לאפס. והסדר היה, שכל חייל צריך לשמור שעתים, שיעור זמן שניתן לשרוד בו בקור שכזה, וכדי שיוכלו לעמוד בקור העז הזה, היה הצבא נותן מעיל מיוחד שכל חייל היה מעבירו בתום משמרתו לחייל של המשמרת הבאה. פעם אחת נפל בגורלו של הסטייפלר לשמור בליל שבת קודש, והחייל שנגמרה משמרתו היה צריך להעביר את המעיל לסטייפלר, אך באותו הזמן היה הרב מתפלל, החייל הרוסי שלא ידע ששבת היום, וקל וחומר שלא ידע מה מותר ומה אסור ליהודי בשבת, ראה אותו מתפלל, והבין שלא יוכל למסור לו את המעיל שעבר מחייל לחייל, וממשמרת למשמרת, ולכן תלה את המעיל על העץ הסמוך.

כשסיים הרב את תפילתו, ראה את המעיל תלוי על ענפי האילן שליד המחסנים, כעת מצא הסטייפלר את עצמו בניסיון עצום. מצד אחד אסור בשבת להשתמש באילן בשבת, אמנם מצד שני היצר לוחש, ששהייה בלי

מעיל בקור כזה, הוא מצב של פיקוח נפש שדוחה את השבת אף במלאכות דאורייתא, ואין ספק שמותר להוריד את המעיל וללבושו.

אך אז הוא חכך בדעתו: הרי חמש דקות אפשר להישאר בלי מעיל ואין בזה חשש של פיקוח נפש, אם כן אחכה חמש דקות ואחר כך אוריד את המעיל מן העץ, וכן עשה. לאחר שעברו החמש דקות המקפאות, אמר לעצמו, חמש דקות נוספות לא יגרמו לי נזק, חמש דקות מקפאות בהם הסטייפלר מזיז את גופו מצד לצד כדי לחממו ולא לקפוא למוות ח"ו.

אחר זמן זה חשב שוב, כי אף שיתכן שצריך להוריד את המעיל מן העץ מדין פיקוח נפש שדוחה שבת, אמנם הרי כבר עברו עשר דקות וברוך ה' הרי הוא בריא ושלם בלי פגע, והרי חמש דקות יחידות עדיין אפשר לסבול את הקור הנוראי ולהישאר חי על ידי הזזת הגוף מצד לצד כדי לחממו, אם כן אמתין עוד חמש דקות שהם אינם בגדר פיקוח נפש, ולאחר מכן אוריד את המעיל. וכך עברו שעתיים תמימות (!) שבהן עמד ללא מעיל, ללא כיסוי הולם לשלג ולקור, במינוס של 40 מעלות, שעתיים שהיו בעצם קבלה קטנה של חמש דקות ועוד חמש דקות ועוד חמש דקות, עד שבא החייל הבא בתור להחליפו.

הרי לנו, כיצד להתמודד עם הניסיון, כיצד מתמודדים עם ההר הגדול הלוא הוא היצר הרע, אם הסטייפלר היה חושב בתחילה, כיצד אשמור כאן על המחסנים בקור של מינוס ארבעים מעלות? אין כוונת אפשרות! הרי אי אפשר לעמוד בזה כלל, זה נראה כהר גבוה, מיד היה מתייאש, אבל על ידי שהוא ניפץ את הניסיון הגדול לחלקים ולרסיסים קטנים, חמש דקות ועוד חמש דקות, כך לא היה צורך להתמודד עם כל עוצם וגודל היצר בבת אחת.

באופן מעשי אנו נתקלים במציאות זו כמעט בכל צעד ושעל, למשל בחור נכנס לשיבה, ושם יש סדר של שלוש שעות, וזה נראה לו קושי גדול, שלוש שעות לשבת מול הסטנדר! אבל אם הוא יפרוט את זה ויגיד לעצמו 'חצי שעה אני מסוגל, נלמד חצי שעה', ואחר כך עוד חצי שעה וכו', כך בסיעתא דשמיא יוכל להתמודד עם המטלה שעומדת לפתחו. וכן בכל עניין יקבל על עצמו לתקופה קצרה לשמור על הפה או להגיע בזמן לתפילה וכדו', ואח"כ יקבל עוד איזה זמן, ועל ידי שקבלותיו יהיו לזמנים קצרים, יצליח להתמיד בזה.

מה שהשטן ידע...

וכך כותב החפץ חיים בספרו אהבת חסד (חלק ב הערה לפרק יא): ושמעתי בשם גאון אחד שאמר, שהאדם צריך לשער בנפשו וכו', שאין לו אלא פרק משניות אחד או דף גמרא אחד מה שהוא עוסק בו עתה וכו', ממה שיחשוב שאין לו אלא מעט ללמוד, ממילא שוב לא יתעצל בזה, לאפוקי מהיצר שמרחיב הדבר בלבו, ואומר לו: כמה תהיה מוכרח עוד לעמול משך זמן רב, עד שתגמור הסדר או המסכת, ועל ידי זה הוא מרפה ידו.

לכל גדולי ישראל היו ניסיונות, הפרעות וקשיים וכו', ומיום שעמדו על דעתם הם התגברו על הקשיים ועמדו בניסיונות ולא התפתו לעצת היצר הרע.

באגרתו המפורסמת של רבי יצחק הוטנר זצ"ל לבחור שנתקל בקשיים כתב לו, כי יש לו טענות על כל ספרי התולדות על גדולי ישראל, המתארים כאילו נולדו כך קדושים מרחם, וכל אחד חושב לעצמו: אם כן אני שלא נולדתי קדוש מרחם איני יכול להיות כמותו, אלא צריך לספר את הקשיים והניסיונות שעברו עד שהגיעו להיות גדולי ישראל.

שטן, שטן, דע לך שלא אשמע בקולך

שנים אחדות אחרי נישואי החפץ חיים, הוא חי בעוני ובדוחק רב, אשתו הייתה קונה מדי יום לחם ישן אצל האופה במחיר מוזל ובהקפה, לחם זה הייתה מגישה לבעלה עם כוס קפה, והוא היה שורה את הלחם בקפה ואוכלו. באחד הימים הגיעה הרבנית אל האופה כדי לקנות לחם, והלה סירב למכור לה בטענה שהצטבר חוב גדול. 'עד שלא תפרעי את החוב' אמר לה האופה - 'איני מוכן למכור לך לחם'.

הרבנית שבה לביתה במפח נפש וליבה היה דווה עליה, היא הגישה לבעלה כוס קפה בלי לחם, ומיד פרשה לקרן זוית ופרצה בכי מר. בתו של החפץ חיים שהיתה נוכחת למחזה קורע לב זה, סיפרה לרב מפוניבו' על אודות תגובתו של אביה. תחילה, כך סיפרה, אבא שתק ולא הגיב, אולם כעבור כמה דקות היכה בחזקה על השולחן, ואמר בקול: שטן שטן, אני יודע מה אתה רוצה! אתה רוצה שאסגור את הגמרא ואפסיק ללמוד, דע לך שלא אשמע בקולך. ואנו יודעים דבר נוסף, שאילו ח"ו היה שומע בקולו, לא היינו זוכים לחיבור האדיר של ה'משנה ברורה', היינו חסרים

את 'חפץ חיים הלכות לשון הרע', את 'ליקוטי הלכות' על סדר קדשים, וכמו כן לא היו יוצאות לפועל כל פעילויותיו הענפות, ולא היו אלפי תלמידיו שהפיצו תורה בעולם. זאת אנו יודעים היום, אבל כאשר אירע המעשה הנ"ל רק אחד ידע זאת בבירור, הלוא הוא 'השטן', ולכן עשה מה שעשה כדי למנוע את התרומות הכבירות שעתיד היה החפץ חיים לתרום לעולמו של הקב"ה. עד כאן דבריו.

האדם המאושר בעולם

בשנת תרע"ד פרצה מלחמת העולם הראשונה שטלטלה את ישיבות ליטא מקצה לקצה, המוני בחורים נסו לבתיהם בעקבות החשש שיגויסו לצבא, והיכלי התורה גלו גולה אחר גולה מחמת השלטונות שרדפו אותם עד חורמה. מרן הרב אלעזר מנחם מן שך זצ"ל, שהיה אז נער צעיר, ביקש אף הוא לשוב לביתו, אך קיבל מענה מאמו, מקומך הוא בישיבה.

במשך שנה וחצי הסתתר הרב שך בעזרת הנשים של הישיבה בסלוצק, שם שהה ללא תנאים מסודרים בודד ועזוב. וכמעט שלא ראה את הרחוב מאימת השלטונות. בספר תולדות חייו הביאו עדות אישית ומרטיטה של הרב מתנאי החיים הנוראים באותם שנה וחצי ששהה שם: לא היה לי כלום, ממש כלום, מזון לא היה לי, ניוזנתי משיירי לחם שהותירו אחריהם הזקנים שסעדו נפשם בבית המדרש, ארוחתי הסתכמה בלחם יבש וכוס תה, כששולי הפרוסה הקשה משמשים תחליף לסוכר, אך המתיקות האמיתית היתה בדברי התורה בהם הגיתי. הנעליים שעל רגלי היו קטנות ממידת רגלי ואצבעותי בצבצו מהן. מגבת לרחצה לא היתה לי, שערות ראשי שגדלו פרא במשך כל אותה שנה וחצי, דבקו זו לזו. עד כדי כך היה מצב השערות איום ונורא, שכאשר הזמינו דודו ר' איסר זלמן מלצר ואשתו את הספר כדי לספר אותו, פניו של הספר הביעו אי נוחות, מיד בבואו הבהיר, כי כלי התספורת העומדים לרשותו אינם מיועדים לגוש השיער שלפניו, קיים צורך דחוף לרכך תחילה את השיער בנפט (השמפו של הימים ההם), וכך שערו של המתמיד המופלא רוכך בעמל כפיים, ורק לאחר פעולה ממושכת זו ניתן היה לספרו כאחד האדם.

כל זה לא מנע אותו מללמוד בהתמדה ובשקידה עצומה רוב שעות היממה, ומשתש כוחו היה מטיל עצמו על ספסל העץ הגס והמגושם וישן שעה חטופה ומוטרדת, כאשר מצא זרדי עצים להניחם תחת ראשו במקום כרית, חש עשיר ומאושר. בהעדר כל תנאי היגיינה אנושיים, מכנסיו נקרעו, והפצעים שברגליו נתגלו, עד שנאלץ להפוך את מכנסיו לצד בו הקרע בלט פחות וכך ללובשם.

מספר עוד הרב זצ"ל: היתה לי חולצה יחידה, וכשהתלככה הייתי הופכה לצד השני, וכשגם צד זה נתלכך הייתי זקוק לכבס אותה, וכיון שלא היתה לי חולצה אחרת כדי להחליף, אז הייתי מתעטף בבושה לתוך מעילי, עד שתתייבש החולצה וממשיך ללמוד, תוך שאני מחזיק בשני דשי המעיל לקרבם אחד לשני, כדי לכסות את גופי. ופעם אמר: אם אכתוב את הצרות שהיו לי במשך ימי חי, זה יהיה גדול פי כמה מכל הספרים שחיברתי, כי לא היה לי שום עולם הזה, ובכל זאת מילדותי עד היום הזה אני האדם הכי מאושר בעולם, ולמה? כי אני לומד תורה!

שירת התורה שלא פסקה

מרן פוסק הדור הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל, היה מחונן בחוש מוזיקלי, והיה נהנה מבעלי תפלה שהתפללו בקול ערב ונעים. ואכן, בערוב ימיו השתדלו הרבה בעלי תפלה חזנים להתפלל אצלו בחגים ומועדים, וראו בזה זכות גדולה ועצומה, להביא לרב קורת רוח מנעימותיהם ותפלותיהם.

פעם סיפר הרב למקורביו, כיצד זכה לגדלותו ושקיעותו והתמדתו הנוראה בתורה. היה זה בשנות צעירותו של הרב, כאשר הופיע בירושלים החזן העולמי ירא ה' רבי יוס'ה רוזנבלט, הוא הוזמן לבית הכנסת 'חורבת רבי יהודה החסיד' אשר בעיר העתיקה לתפלת שחרית בשבת קודש. הרב אלישיב היה גר במאה שערים, וכבר סיים תפלתו וסעודתו וישב כבר ולמד בבית המדרש 'אוהל שרה'. והנה עלה בדעתו ללכת ולשמוע את החזן העולמי, רצון עז תכפוהו לשמוע אל הרניה ואל התפילה מפי ר' יוס'ה אשר רוממות א-ל בגרונו, ובנוסף היה ירא ה' מרבים, הרב כבר היה אז אברך בגיל השלשים, ופתאום תוך כדי הליכתו, הוא חכך בדעתו כי יש בדבר משום ביטול תורה, ומיד החליט להסב את צעדיו ולשוב לבית המדרש האהוב. הניסיון היה גדול, שכן אהבתו לשירה ונעימה הייתה גדולה, אך לאחר העמידה בניסיון הגדול הזה, הרגיש הרב כי אור פנימי חדש בוקע בקרבו ומני אז לא מש מאוהלה של תורה עדי זקנותו ושיבתו המופלגת.

"וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּיַם טוֹב" (א, ד)

ההבדל בין אור למאור

בפרשה זו יש חמש פעמים לשון "אור", וביום הרביעי כתיב חמש פעמים לשון "מאור" בתוספת מ"ם. ויש בזה כוונה נפלאה, וזה כי מצינו לחז"ל שאמרו (חגיגה יב.) אור שנברא ביום ראשון נגנו, ואיכא מאן דאמר שהן הן המאורות שנבראו ביום ראשון ולא נתלו עד יום רביעי. ע"ש. ולכאורה שני מדרשים אלו נראין כסותרים זה את זה.

אלא שהאמת אינה כן, כי הכל מודים שאור של יום ראשון היה אור גדול ונגנו, ואלו המאורות שנתלו ביום רביעי אינן עצם האור אלא קיבלו אורם מן ניצוץ אור העליון שנברא ביום ראשון, ולכן ביום הראשון הזכיר לשון אור, כי הוא היה עצם האור. אבל במאורות של יום רביעי הזכיר בכל אחד "מאור" בתוספת מ"ם, להורות שקיבלו אורם מ"אור" אחר גדול מהם כהוראת המ"ם.

ולפי זה אין המדרשים סותרים זה את זה, כי אור הראשון נגנו לדברי הכל לצדיקים, והמאורות של יום רביעי קיבלו ניצוץ האור הראשון, ואם כן ודאי הן הן המאורות כי החלק כלול בהכל, ובזה מיושב גם כן מה שנברא ונגנו, וזה פירוש יקר. (כלי יקר)

אור הגנוז האיר לאדה"ר במשך ל"ו שעות

במדרש (בראשית רבה פרשה י"ב סימן ו') אמר רבי יהודה ב"ר סימון אותה האורה הקדומה שנברא בה העולם, אדה"ר עמד והביט בה מסוף העולם ועד סופו, (והיה מתבונן בכל סודות הבריאה כולה לדעת ולהבין כל הסודות והאורות והפרצופים הצפונים בה). כיון שראה הקדוש ברוך הוא מעשי דור אנוש, ודור המבול, ודור הפלגה שהם מקולקלים, עמד וגנוז מהם. כמ"ש "וימנע מרשעים אורם" (איוב לח, טו) וגנוז לצדיקים לעת"ל שנאמר (ישעיהו ג, י) "אמרו צדיק כי טוב" (וגנוז בתורה הקדושה כדי שמי שעוסק בתורה ובפרט בזה"ק וסודות התורה יהנה מן האור הזה ויבין וידע כל סודות התורה הקדושה וסודות הבריאה כולה עליונים ותחתונים) וכיון שראה הקדוש ברוך הוא האור שהוא גנוז לצדיקים, שמח שנאמר אור צדיקים ישמח, ופירושו האור הגנוז עצמו היה שמח מאוד ע"י שהצדיק נהנה מאורו. רבי לוי בשם רבי נזירא אמר, ל"ו שעות שימשה אותה הארה לאדם הראשון בגן עדן, י"ב שעות של ערב שבת, וי"ב שעות של ליל שבת, וי"ב שעות של יום שב"ק. ואור הגנוז של יום שבת היה גדול מאד יותר מיום הששי, כיון שחטא אדם הראשון ביקש הקדוש ברוך הוא לגנוזו אלא שחלק הקדוש ברוך הוא כבוד לשבת ונעתר לבקשתה והחשיך אותו הלילה. שנאמר ויברך אלהים את יום השביעי (בראשית ב, ג) ובמה ברכו באור. ע"כ.

והנה ע"י האור הגנוז היו עומדים כל מעשה שמים וארץ במדרגה גבוהה ונעלה מאוד, ובפרט אדם הראשון שהיה עומד ומביט ומשכיל באור הזה, את כל פלאי הבריאה. אך לאחר שחטא נסתלק ונעלם האור הגנוז הגדול ונתגשמה כל הבריאה כולה, והאור הזה יחזור שוב בגאולה האחרונה, במהרה בימינו אמן.

היכן נגנו אור הגנוז

וכידוע שבמתן תורה נתגלה לנו האור הגנוז הזה, ובזהר (ע"י זוה"ק בראשית דף נב:) מובא, כי כאשר נגאלנו ממצרים, הלכנו לאורו ארבעים שנה והיה האור מאיר לישראל ע"י משה רבנו ע"ה, שנאמר בו (שמות ב, ב) ותרא אותו כי טוב, ופירש הוזה"ק (זוהר חדש יתרו דף נח.) שהוא אור הגנוז.

והנה לכל אחד יש כח להנות מהאור הזה על ידי שיעסוק בתורה ובמצוות, וכמו שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב. "את האור" גימטריא תרי"ג שע"י תרי"ג מצוות אפשר לגלות את האור הגנוז. והרב "גאון יעקב" (עין יעקב חגיגה דף י"ד) כתב בשם מוהר"ר אברהם אבולעפיה כי האור הגנוז נגנו באגדות שבתלמוד. וזהו מה שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב שאנו צריכין לדברי אגדה "ראהו שאינו כדאי להשתמש בה רשעים והבדילו לצדיקים לעת"ל". ע"ש. **ובספר** הקדוש אמרי פנחס (שפירא, שער השבת אות יז) מובא שיש ל"ו מסכתות בש"ס ובהם גנוזים אותם ל"ו שעות שהיה מאיר בהם אור הגנוז, וכל מסכת ומסכת יש לה את השעה שכנגדה, ואדם העוסק בתורה, מאירה לו אותה שעה וממנה הוא מאיר ויודע סודות התורה וככל שהוא עמל יותר זוכה יותר.

בגמרא (חגיגה יב.) אמרו, אור שברא הקדוש ברוך הוא ביום ראשון, היה אדם הראשון צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו. ובנפש החיים (שער א' פרק ו') ביאר כי הכוונה היא, שהיה צופה בכל המציאות מריש העולמות עד

סוף עולם המעשה והיה מאיר ובא כאחד. ובמהרש"א (חגיגה יב.) פירש שהיה צופה בעין שכלו. אמנם בספר אפיקי ים (להגאון ר' יצחק חבר זצ"ל, חגיגה יב.) כתב שבאמת כח האור בעצמו מפולש ומתפשט בכל העולם, וכן כח הראות שבאדם הוא עצמו מתפשט עד סוף העולם, ורק כיון שהוא מלוכש בחומר העין ע"י הקרומיות והגידים הוא מצטמצם, והם מסך המבדיל נגד חוש הראות שאינו יכול להתפשט אלא עד גבול מסוים. ובכח האור הראשון שהיה זך מאד, היה מפולש עד סוף העולם. ועיין בלשון רבנו חננאל (שם) וזה האור היה בו זיהור שצופין בו ומביטין באורו מסוף העולם ועד סופו.

גם ב"נפש החיים" (שער א' סוף פרק א' בהגה"ה) כתב בשם הזוהר שהאור נגנו בתורה. זה כמו שפירש המהרש"א (שם) שהוא האור הגנו לצדיקים שיהיו זוכין לתענוג נפשי להנות מזיו השכינה ע"י התורה שנקראת אור, וכמו שנאמר "כי נר מצוה ותורה אור" (משלי ו, כג).

ובספר נפש החיים (שער ד' פרק כא) מובא שהלומד תורה לשמה זוכה לאור הגנוז. ובבני יששכר (שבת מאמר ג' אות ח') כתב שהעוסק בתורה לשמה מחדש בכל פעם חידושים מכח האור הגנוז.

במדרש (תנא דבי אליהו אליהו זוטא פרשה כ"א) אמרו, כיון שראה האור שגנוז הקדוש ברוך הוא לצדיקים שמח. ובמסילת ישירים (פרק א') מסביר מה טעם השמחה באור. שהואיל והעולם נברא לשימוש האדם, כשהאדם משתמש בו לעבודת הבורא, העולם עצמו מתעלה עמו. וכמו שמצינו באבנים שהניח יעקב למראשותיו (חולין צא): אמר רבי יצחק, מלמד שנתקבצו כולן למקום אחד והיתה כל אחת אומרת עלי יניח צדיק ראשו. וכמו שמצינו אצל הרשב"י זיע"א שהעולם התעלה והזדכך עמו עד שאפילו הצפורים היו מרחשין דברי תורה (זוה"ק בכמה דוכתי).

וזה מה שזכר לעיל בשם הספרים הקדושים, כי אור הגנוז בבריאת העולם האיר שלשים ושש שעות, ואח"כ גנוז הקדוש ברוך הוא לצדיקים לעתיד לבא, וגנוז בתורה הקדושה, שכל העוסק בתורה בקדושה, לפי הכוחות והמאמצים והחשק והקדושה שלומד את התורה, כך מתגלה אליו האור הגנוז בתורה, ולכן יש שלשים ושש מסכתות, כנגד שלשים ושש שעות שהאיר בהן אור הגנוז. וכן יש בחנוכה ל"ו נרות כנגדם.

מתי נברא האור הגנוז

וידוע שהעולם נברא בכ"ה באלול (מדרש רבה ויקרא פרק כ"ט), ואז נברא גם האור הגנוז, ובאותה שעה גנוז הקדוש ברוך הוא לצדיקים לעתיד לבא, שהוא עולם הבא, עולם הבינה, אימא עילאה, והוא דומה לטיפת האור שבמעיי אמא, שניכרת רק אחר ג' חדשים, שהוא זמן הכרת העובר, וכך גנוז הקדוש ברוך הוא את האור לצדיקים, ג' חדשים מכ"ה באלול עד כ"ה בכסלו, שאז ניכר הארת האור הגנוז שגנוז הקדוש ברוך הוא לצדיקים במעיי אמא עילאה, הנקראת לעתיד לבא, ואז מתחילה להתגלות הארת האור הגנוז בקומת השנה, בחנוכה, שהוא בחינת עלמא דאתי, בינה.

ובזה מובנים דברי הבעש"ט, שאמר (שער יששכר מאמר ימי האורה אות לב) שמסירת הפתקין מתארכת עד חנוכה, וזה הטעם שתיקנו את ימי החנוכה, כי עד חנוכה עדיין לא יוצאת הארת הימים הנוראים בגילוי, אלא רק בכ"ה בכסלו, שאז הוכר העובר במעיי הבינה, ולכן ימי החנוכה נקראים ימי בינה, כי בהם מאיר האור הגדול הגנוז לעתיד לבוא, הנקרא עלמא דאתי, וכן נקראים ימי בינה כנגד עולם הבינה עולם התשובה, שבו עדיין אפשר לחזור בתשובה, ולהטיב לכל השנה כולה, שבהם נגמרת הארת הבינה של הימים הנוראים.

"וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד" (א, ה)

תחילה גלות וחושך ואח"כ הגאולה והאור לישראל

הגמ' בחולין (פג.) לומדת מכאן שהיום הולך אחר הלילה מבריאתו של עולם, שקודם כתוב "ויהי ערב" ואח"כ "ויהי בקר" - שקודם מגיע הלילה ואח"כ היום, וזה בישראל, אבל אצל אומות העולם הוא להפך היום קודם ואח"כ הלילה, וזה רמז: שאצל ישראל הגלות והחושך הם קודם ואח"כ הגאולה והאור!

על דרך זה גם ה"שבת", קודם יש לנו את הטרחה וההכנה לשבת, ואחר כך נחים ואוכלים מן המוכן כבר, וכך גם ישראל: קודם הם טורחים ומכינים את עצמם בתורה ובמצוות ובמעש"ט בעוה"ז, ורק אח"כ הם זוכים לשכר ולמנוחה של העוה"ב! אבל לא כן אצל אומות העולם.

"וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרְקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרְקִיעַ וַיְהִי כֵן"
(א, ז)

המחלוקת בין המים העליונים לתחתונים

אמרו חכמינו זכרונם לברכה (בראשית רבה פרשה ד' אות ז) וז"ל: זה אחד מן המקראות שהרעיש בן זומא את העולם, ויעש אתמהא, והלא במאמר הן הוי (תהלים לג, ו) בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם, למה אין כתיב בשני כי טוב, רבי יוחנן תני לה בשם רבי יוסי ב"ר חלפתא שבו נבראת גיהנם, שנא' (ישעיה ל, לג) כי ערוך מאתמול תפתה, יום שיש בו אתמול ואין בו שלשום, רבי חנינא אומר שבו נבראת מחלוקת, שנאמר ויהי מבדיל בין מים למים, א"ר טביומי אם מחלוקת שהיא לתקונו של עולם ולישובו אין בה כי טוב, מחלוקת שהיא לערבובו על אחת כמה וכמה, א"ר שמואל לפי שלא נגמרה מלאכת המים, לפיכך כתוב בשלישי כי טוב שני פעמים אחד למלאכת המים, וא' למלאכתו של יום, שאלה מטרונה אחת את רבי יוסי אמרה לו למה אין כתיב בשני כי טוב, אמר לה אעפ"כ חזר וכללו כולו בסוף, שנאמר וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, אמרה ליה משל ששה בני אדם באין אצלך ואת נותן לכל או"א מנה ולאחד אין את נותן מנה, ואת חוזר ונותן לכולם מנה אחד, לא נמצא ביד כל אחד מנה ושתות, וביד אחד שתות, אתמהא, חזר ואמר לה כההוא דאמר ר' שמואל בר נחמן לפי שלא נגמרה מלאכת המים, לפיכך כתיב בשלישי ב' פעמים כי טוב, אחת למלאכת המים ואחת למלאכת היום, רבי לוי בשם רבי תנחום בר חנילאי אמר כתיב (שם, מו) מגיד מראשית אחרית, בתחלת ברייתו של עולם צפה הקדוש ברוך הוא משה קרוי טוב, ועתיד ליטול את שלו מתחת ידיהם לפיכך לא כתיב בהם כי טוב, רבי סימון בשם ר' יהושע בן לוי אמר משל למלך שהיה לו לגיון קשה, אמר המלך הואיל ולגיון זה קשה אל יכתב שמי עליו כך אמר הקדוש ברוך הוא הואיל והמים הללו לקו בהם דור המבול, ודור אנוש, ודור הפלגה, לפיכך אל יכתב בהן כי טוב. ע"כ.

אתם רוצים שאני אעשה מחלוקת נגד רב שנבחר להנהיג את ישראל?

ולא אמנע מלכתוב בענין זה דברים ששמעתי מפה קדוש מהסבא קדישא גאון עוזנו מרן רבי עזרא עטייה זכר צדיק וקדוש לברכה, ראש ישיבת פורת יוסף בירושלים, וכך היו דבריו: לפני למעלה מחמשים שנה נבחר למשרה רמה בעולם הרבני רב חשוב מאוד. והנה חבריו של הרב הנבחר לא השלימו עם בחירתו והחליטו להתנגד לבחירה, ומאחר שידעו את מעמדו של מרן ראש הישיבה בעולם התורה, ניסו לשכנעו מדי פעם לחתום על מודעה נגד בחירתו של הרב הנבחר אך מרן התחמק מכך.

פעם אחת החליט להתנגד למעשיהם ואמר להם, אמרו חכמינו זכרונם לברכה שלא נאמר כי טוב בשני מפני שהיתה מחלוקת בין מים עליונים לתחתונים, דבר שהוא לתיקונו של עולם ובכל זאת לא נאמר בו כי טוב וכדברי רב טביומי, ואתם רוצים שאני אעשה מחלוקת נגד רב שנבחר להנהיג את ישראל, ולהרבות מחלוקת בישראל. (מוסר חכמים לגאון הצדיק כה"ר אליהו שרים צוק"ל).

המים התחתונים בכו מדוע הם במקום טומאה

עוד איתא במדרש (שם אות ו') ביום שני לא נאמר בו כי טוב, לפי שהיתה בו מחלוקת, שכאשר נתחלקו המים התחתונים מן העליונים געו בכביה, מדוע הם לא בעליונים והם במקום טומאה, אמר להם הקדוש ברוך הוא, שתקו ואני אצוה עליכם ניסוך המים, ולא נתפייסו, כי אינו כי אם פעם אחת בשנה, וכתת להם הקדוש ברוך הוא ברית שימלחו בהם את הקרבנות שנאמר (ויקרא ב, יג) "ולא תשבית מלח". ועוד שרק אחרי שאתם פותחים בשירה, המים העליונים יפתחו בשירה.

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תְּדַשְׂא הָאָרֶץ דְּשֵׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֵוּ אֲשֶׁר זָרְעוּ בּוֹ עַל הָאָרֶץ וַיְהִי כֵן"
(א, יא)

שכר האתרוג והפלפלין שקיימו מצות בוראן

אמרו חז"ל במדרש (בראשית רבה, פרשה ה' סימן ט') כל העצים לא קיימו מצות בוראן שציוה שיהא העץ כטעם הפרי, אלא רק אתרוג ופלפלין, לפיכך זכה אתרוג למצוה, ופלפלין לתבשיל של שבת, ונראה שגזירה היא שלא יאכלו העץ כאשר לא ימצאו פירות מלבד אתרוג ופלפלין.

"את המאור הגדל לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים" (א, טז)

המאור הגדול זה רבנו הקדוש

מובא בספר תורה שלמה (אות תרמ"ו) בשם רבנו בחיי: "את המאור הגדול" זה רבנו הקדוש, "ואת המאור הקטן" זה רבינא ורב אשי, "ואת הכוכבים" אלו התלמידים, דכתיב (דניאל יב, ג) "ומצדיקי הרבים ככוכבים".

"ואת הכוכבים" (א, טז)

נקראו כוכבים לפי שכבו

כתב רבנו יצחק קארו דודו של מרן הבית יוסף זיע"א בספרו תולדות יצחק (בראשית א, טז. דף ד ע"א בדפוס מנטובה שי"ח) שלכך נקראו כוכבים לפי שכבו, מלשון כבוי. וז"ל: ואת הכוכבים, אמרו במדרש בשעה שנוף הקב"ה בלבנה, נפלה ונפלו ניצוצות ממנה על פני כל הרקיע ומזה נעשו הכוכבים. ולפי שנפלו מאוריה, נשארה חשוכה. וגם הניצוצות שהם הכוכבים אינם מאירים כמו כשהיו חלק לבנה מאירה כשמש, ולכן נקראו כוכבים לפי שכבו מלשון לא תכבה. ע"כ.

"ויעש אלהים את חית הארץ למינה ואת הבהמה למינה ואת כל רמש האדמה למינה וירא אלהים כי טוב" (א, כה)

הוכחות חוקרי הטבע מופרכות

"ויעש אלהים" - תקנם בצביונם ובקומתן. (רש"י)

הביאור לכך הוא מפני שמתחילת בריאתם נבראו כל הברואים בצורה מפותחת ומושלמת, שהרי השור נברא שור - מושלם ומפותח. וכן כל שאר הברואים, וכן העצים והצמחים. ועל ידי כך מופרכות הוכחותיהם של חוקרי הטבע, שטוענים שהעולם קיים למעלה מששת אלפים שנה, כי מחקרם מבוסס על זה, שמצאו עצמות יצורים קדומים, או עצים זקנים, אשר לפי חוקי ההתפתחות הקיימים היום בטבע, צריכה היתה התפתחותם להמשך זמן רב יותר מששת אלפים שנה, אבל טעותם היא בכך, שהם מחשבים כל דבר לפי התפתחותו הרגילה, למשל: עץ שתיל. בעוד שלאמיתו של דבר, הרי העץ נברא עץ מושלם, וכל היצורים נבראו בתחילתם בצורה מפותחת ומושלמת, וצריך רק לדעת כמה נתוסף גידולם מאז שנבראו, וזה הם לא יכולים לדעת, כי אי אפשר לדעת בדיוק מה היה גודלה האמיתי של החיה בעת שנבראה, או העץ בעת שנברא, ומזה נובעת טעותם, ומשה אמת ותורתו אמת. (אבני אול, הובא במעינה של תורה עמ' י"ד).

"וירא אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בגנת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ ובכל הרמש על הארץ" (א, כו)

מהותו של אדם הראשון

הנה קודם לאבות העולם היה אדם הראשון - יציר כפיו של הקדוש ברוך הוא, שהוא בחיר הנבראים, כמו שכותב הזוה"ק (ח"ב דף רמה). וז"ל: אשרי חלקך אדם הראשון המבורר מכל הנבראים שקיימים בעולם שריבה (הגדיל) אותך הקדוש ברוך הוא על כולם והכניסך בגן עדן, והתקין לך בו שבע חופות להשתעשע בעונג הנועם העליון. ע"כ. בארבעה תארים נקרא האדם: אדם, איש, גבר, אנוש. (כ"כ הגר"א משלי ה, ד). השם הנעלה ביותר הוא ה"אדם" המורה על מעלה ושלמות, והוא כי יש לו מוחין דגדלות ומאיר בו האלהות העליון ואין עניני העוה"ז מבלבלים אותו והכל נחשב לפניו להבל. אמנם כדי להקרא אדם, צריך הוא להיות נשוי כמ"ש "זכר ונקבה בראם וכו' ויקרא את שמם אדם". אדם ראשי תיבות דרך מצותיך ארוץ (גינת אגוז פרשת בא אות רכ"ו).

אחריו תואר "איש" המראה על שררה וגבורה שמתגבר על יצרו, ושם זה הוא נמוך מאדם כי צריך תמיד להתגבר על יצו"ר, וראשי תיבות אי"ש - אדם ירא שמים (אלף המגן לר' אליעזר פאפו פרשת וירא).

ואחריו "גבר", שאינו מתגבר מעצמו אלא צריך עזרה ע"י אחרים.

ולבסוף הפחות שבכולם הוא "אנוש", ששם זה מורה על קטנות וחלישות כמו שכתוב "עקב הלב מכל ואנש הוא" (ירמיה יז, ט). ולכן קראוהו המלאכים בשם אנוש כמ"ש "מה אנוש כי תזכרנו" (תהלים ח, ה).

העבודה שלנו עלי אדמות לעסוק בתורה הקדושה, כי זה תכלית כל הבריאה, וכמו שדרשו רבותינו (בראשית רבה א, א) "בראשית ברא אלהים", בשביל התורה שנקראת "ראשית" ברא הקדוש ברוך הוא את השמים ואת הארץ וכל הבריאה כולה, וחתם חותמו שהוא אמ"ת (שבת נה). בס"ת בראשית ברא אלהים, כי מוטל עלינו לגלות את נקודת האמת שנמצאת בלבנו, כי בזכות נקודת האמת הפנימית הזאת אומר הקדוש ברוך הוא "לא מאסתים ולא געלתים לכלותם" (ויקרא כו, מד).

והנה האדם נברא בסוד מעשר מן האמת, כי האדם הישראלי הוא תמצית האמת, האלהות, כי אם תעשר אמ"ת תקבל אד"ם.

אם תעשר את אות א' דאמת - תקבל אות א' דאדם. וכן אם תעשר אות מ' דאמת - תקבל אות ד'. ולאחר מכן אם תעשר אות ת' דאמת - תקבל מ'. והנה חוה היא מעשר מהצלע, כי צל"ע גימטריא "מאה תשעים", ומעשר ממאה תשעים יעלה תשע עשרה גימטריא חו"ה.

מהותה של חוה

והנה תחילת בנין הנקבה היה מן הצלע של האדם הראשון, והאיש שנושא אשה משלים עצמותיו ומוצא אבדתו, ומי שאינו נושא אשה נמצאו עצמותיו חסרות ומתפזרות ואינן מתקבצות יחד, כי עד עשרים שנה הקדוש ברוך הוא יושב ומצפה לאדם שישא אשה, כיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה אומר הקדוש ברוך הוא "תפח עצמותיו" (קידושין כט), ולכן חוה היא מילוי הנסתר של האדם כי אד"ם גימטריא ארבעים וחמש של הוי"ה במילוי אלפין כזה: יוד הא ואו הא, אם תוציא אותיות השורש הוי"ה ב"ה גימטריא עשרים ושש ישאר סך תשע עשרה גימטריא חו"ה, כי היא המילוי של האדם ובלעדיה האדם אינו שלם.

וכתוב בזוה"ק (פרשת ויגש דף רה): בא וראה, כאשר ברא הקדוש ברוך הוא את האדם, אסף עפרו מארבע רוחות העולם ועשה אותו במקום בהמ"ק שלמטה והמשיך עליו חיים מבית המקדש שלמעלה. והנשמה היא כלולה בשלש דרגות. ולכן שלש שמות הם לנשמה כמו הסוד העליון נפש, רוח, נשמה. עכ"ל.

ואח"כ נפח בו נשמתו כמש"כ "ויפח באפיו נשמת חיים", וכתוב בזוה"ק (כן מובא ברמב"ן עה"ת בראשית ב, ג), "מאן דנפח מדיליה נפח", כי הקדוש ברוך הוא נפח באדם נשמתו מפנימיותו. וכתב הרמ"ע מפאנו (במאמר הנפש חלק א פרק ג), ויפח - בגימטריא מאה וארבע שזה ד' פעמים הוי"ה כנגד נפש, רוח, נשמה, ונשמה לנשמה.

ואם נקח נפש רוח נשמה, ראשי תיבות נר"ן וסופי תיבות שח"ה גימטריא תרי"ג.

והאותיות הפנימיות של נפש רוח הן פ"ו גימטריא אלהי"ם, ואותיות אמצעיות של נשמה ש"ם גימטריא הוי"ה שד"י, יחד גימטריא 426. תוסיף לזה אות יו"ד שהקדוש ברוך הוא שם בפנימיות הזכר, ואות ה' ששם באשה, הרי גימטריא אמ"ת. וזה חותם האמ"ת ששם הקדוש ברוך הוא באדם והוא סוד אור הגנוז שבנפש האדם והיא בחינת "אהבה מוסתרת", שהיא אהבה שיש בנפש האלהית שכל כוחה הוא להדבק באין סוף ברוך הוא.

"נַעֲשֶׂה אָדָם" (א, כו)

על ידי ענוה יכולה השכינה לשרות בתוכנו

"ענותנותו של הקדוש ברוך הוא למדנו מכאן, לפי שהאדם בדמות מלאכים ויתקנאו בו, לפיכך נמלך בהם". (רש"י)

על פי זה פירש הגאון רבי אהרן שמואל אסאד, אב"ד "סערדאלי" באופן נפלא את הפסוק בתהלים (קט, ו): "זאת נחמתי בעניי כי אמרתך חיתני". שהאלשיך פירש את הפסוק: "ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם" (ויקרא כו, יא) - שהנשמה רוצה לצאת מגוף האדם ולשוב אל מקורה, באומרה כי טוב לי אז מעתה, אבל נושאת קל וחומר בעצמה משכינת כבודו יתברך השוכן אתנו. אבל כבר ידוע שהגאווה מרחיקה את השכינה מן האדם, וכאמרם (סוטה ה): "אין אני והוא יכולים לדור בכפיפה אחת".

והנה, השכינה נקראה בשם "זאת". וזו הכוונה: "זאת", כלומר השכינה, היא נחמתי בעניי, כי אמרתך, זה מה שאמרת "נעשה אדם", חיתני, שהרי אמרו חז"ל (סנהדרין צב): "הוי קבל וקיים" פירוש הוי עניו ותחיה (רש"י), והיינו על ידי השראת השכינה. ועל ידי שלמדנו ענוה מאמירת "נעשה אדם" - יכולה השכינה לשרות בתוכנו. (שו"ת יהודה יעלה - בהקדמת בנו).

"וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצַלְמֵ אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וְנִקְבָּה בָּרָא אֹתָם" (א, כז)

חומרת שיחה בטלה

נקדים לכך את מה שאמרו רבותינו ז"ל (יומא יט): השח שיחה בטלה עובר בעשה ולא תעשה. וכהנה החמירו מאד חכמי הקבלה על שיחה בטלה. והענין הוא ע"פ משל לאומן המצייר ומחקה תבנית בנינים, שבא אליו ממרחקים ציור של ארמון מפואר ומופלא בארכו ורחבו והדריו, ועליותיו מרווחים ורבים מאד והוא מצויר על גליון קטן, וציוה האומן למשרתו שיעתיק הציור על גליון אחר להיות לו למשמרת לחזות בנועם בניינו ולעשות כמוהו לעת הצורך, וכן עשה משרתו והעתיקו בדיוק בכל עניניו כתבניתו האמיתית מחזה מול מחזה, והביאו אל האומן. ויהי בהתבונן בו האומן בעיון דק, וירא בהעתיקו בחסרון נקודה אחת אשר לא העתיקו, ויקצוף על משרתו מאד ויפגע בו. וישאלהו משרתו למה יחר אף אדוני בשביל העדר נקודה אחת קטנה מאד אשר מי יחוש להעדרה הלא דבר קטן הוא. ויענהו האומן בחרי אף, דע וראה מה רב קלקול הבנין בחסרון נקודה כזאת, עמוד והתבונן כמה ארכו ורחבו של הארמון הזה בהבנותו עלי ארץ, וכמה קטנו על הציור הקטן הזה, וא"כ איך לא תבין כי מהעדר נקודה כזאת, יחסר מבניינו המפולש ענין רב הכמות אשר ישחית תבנית הבנין בכלל.

והנמשל הוא כי הקדוש ברוך הוא ברא עולמות רבי הכמות וגדולי האיכות אשר כל רחבי העולם כאין נגדם ואין חקר לגדולתם. והם בשמים ממעל, וכלל אותם בצמצום בתבנית האדם בחושיו וכוחותיו ומידותיו, ולכן נקרא האדם עולם קטן, והוא ביאור הכתוב בצלם אלהים עשה את האדם, כי בו מצויירים כל העולמות הנקראים אלהים בדרך כלל. וא"כ מה רב הפגם והקלקול אשר יעלה בעולמות הגדולים ההם ע"י דיבורו הקל אחרי שהוא ציור ענין גדול לאין חקר. וזהו שאמר החכם שלמה המלך ע"ה (קהלת ה, א) "כי אלהים בשמים ואתה על הארץ" בדמותו ובצלמו ובך כלול הכל, לכן אל תביט אל קטנות הציור כי אם על גודל המצייר, והבן. (דרוש קהלת קול נגידים מהגאון אהל יעקב - המגיד מדובנא)

"וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ" (א, כז)

נעשה אדם נאמר בעבורך

מצאתי מרגלית יקרה בזוה"ק אחרי מות (דף סא: וז"ל (בתרגום): ולמדנו כי כל צדיקי אמת טרם שיבואו לעולם, כולם מתתקנים למעלה ומוכנים לרדת לעולם הזה ונקראים בשמותם. ורבי שמעון בר יוחאי, מיום שברא הקדוש ברוך הוא את העולם היה מוכן ומזומן לפני הקדוש ברוך הוא לרדת לזה העולם, והיה נמצא עמו והקדוש ברוך הוא קרא אותו בשמו. אשרי חלקו למעלה ולמטה, עליו כתוב (משלי כג, כד) ישמח אביך ואמך, אביך זה קודשא בריך הוא היינו ז"א, ואמך זה כנסת ישראל היינו מלכות. ע"כ.

ועל פי זה יבואר מה שכתב ר' שמעון לביא ז"ל בפיוט "בר יוחאי", "נעשה אדם נאמר בעבורך" שכתבו על זה בספרים הקדושים שהקדוש ברוך הוא העמיד את דיוקנו וצלמו של ר' שמעון לפניו, ואמר לכל הספירות והעולמות ולמלאכים אני רוצה לברא אדם וכל אחד מכם יתן לו מתנה ממנו. וענין זה מתבאר עם הזוהר הזה שמיום שברא הקדוש ברוך הוא העמיד את ר' שמעון על ידו והיה נמצא עימו, ולכן התחילה התורה בתיבת בראשית, ראשי תיבות אור תורת רבי שמעון בר יוחאי.

ת"ח העוסקים בתורה מקבלים השגה גבוהה בעת שישנים

מצינו במדרש (אבות דרבי נתן פרק ח') כי בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את האדם, היה מוטל גולם מראש העולם ועד סופו, שנאמר (תהלים קלט, טז) "גלמי ראו עיניך", והיה עקבו של אדם הראשון מכהה את גלגל החמה, ובקשו המלאכים לומר לפניו קדושה, כי היו סבורים שהוא אלוה. מה עשה הקדוש ברוך הוא, הפיל עליו תרדמה, וכיון שראו המלאכים שהקדוש ברוך הוא הפיל עליו תרדמה, אמרו זה לזה: "חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא" (ישעיה ב, כב).

אלא שהדברים תמוהים עד למאוד, מדוע רצו המלאכים לומר לפני האדם הראשון קדושה, והלא באותו יום, קודם שנברא, התייעץ עמם הקדוש ברוך הוא ואמר להם "נעשה אדם", ואיך טעו לחשוב שהוא אלוה.

זאת ועוד: מדוע צריך היה הקדוש ברוך הוא להפיל עליו תרדמה, למה לא אמר להם בפשטות: "הלא זהו האדם שבראתי". עוד יש לבאר, מה התכוונו המלאכים באמרם זה לזה "חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא".

ביאור נפלא, מובא בשמו של הגאון רבי יעקב קאפיל מרגלית, מק"ק ולאדמירא: מצינו בגמרא (חולין צא:), "בשעה שברא הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון, אמר להם הקדוש ברוך הוא למלאכים: משעה שבראתי אדם זה, לא תוכלו לומר קדושה לפני למעלה - עד שיאמרו ישראל קדושה למטה, שנאמר (איוב לח, ז) "ברן יחד כוכבי בקר" ואחר-כך "ויריעו כל בני אלהים", שהמלאכים אינם יכולים לומר קדושה לפני הקדוש ברוך הוא עד כנסיה אחרונה שבישראל".

מעשה יובן: המלאכים ידעו שהוא אדם, אך בקשו לומר "לפניו" קדושה, דהיינו שלא יצטרכו להמתין עד שיאמר הוא קדושה ורק אחר כך יאמרו הם.

מה עשה הקדוש ברוך הוא, הפיל עליו תרדמה. כי הנה ידוע מספר הזוהר (שלח לך דף קנט.) שהצדיקים ותלמידי חכמים העוסקים בתורה יומם ולילה, בשעה שהם ישנים, עולה נשמתם למעלה במתיבתא של הקדוש ברוך הוא ומקבלת השגה בלימוד התורה. אבל המלאך אינו יכול להכנס לחדר הפנימי, כי המלאכים אומרים "ברוך כבוד ה' ממקומו" ואינם יודעים "איה מקום כבודו". ע"כ. ולכן הפיל הקדוש ברוך הוא תרדמה על אדם הראשון - להמחיש למלאכים כמה גדולה מעלת האדם ממעלתם.

ומהיכן נובעת קדושה ומעלה יתירה זו, ממה שנשמת האדם ניתנה לו על ידי הקדוש ברוך הוא בעצמו. ולכן אמרו המלאכים: "חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו", כי זו מעלתו היתירה עלינו, ועל כך הוסיפו "כי כמה נחשב הוא", וההסבר בזה הוא, ששם הוי"ה במילואה עולה מ"ה, ואדם הוא חלק אלוה, ואם כן "כי ב-מ"ה נחשב הוא", האדם נחשב לחלק אלוה ממעל... ("קול יעקב", ויניציאה שנת תי"ח)

"זָכַר וַיִּקְבֶּה בְּרָא אֹתָם" (א, כז)

מסירת סתרי תורה רק לראויים

כתב הרמב"ן (בראשית ה, א) וזה לשונו: כתב רבינו שרירא הגאון, שמסרו חכמים אחד לחברו הכרת פנים וסדרי שרטוטין, מקצתן אמורים בסדר פסוק (שם ה, א) "זה ספר תולדות אדם", ומקצתן בסדר פסוק של אחריו "זכר ונקבה בראם". ואין מוסרים סתרי תורה ורזין אלא למי שרואין בו סימנין שראוי לכך. אלו דברי הגאון. וסיים הרמב"ן ולא זכינו בהם.

"וַיִּכְלֹ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם" (ב, א)

אמירת ויכולו מכפרת כמו פרה אדומה

בגמרא שבת (קיט.) אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו ערב שבת, שני מלאכי השרת מניחים ידיהם על ראשו, ואומרים לו "וסר עונך וחסאתך תכופר" (ישעיה ו, ז). ע"כ. וטעם הדבר מפני שבפרה אדומה כתוב 'אשר' שלש פעמים, וכתוב 'אשר' בויכולו שלש פעמים, מה פרה אדומה לכפרה אף ויכולו לכפרה. (ירושלמי)

"וַיִּכְלֹ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם" (ב, א)

בזוהר הקדוש (הקדמה דף ה' ע"ב) ויכולו יש בו שלושים וחמש תיבות, ובקדושה שאנו מקדשין, שלושים וחמש תיבות ועולה הכל לשבעים שמות דקודשא בריך הוא וכנסת ישראל מתעטרים בהם.

"וַיִּכְלֹ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם" (ב, א)

בריאת המזיקים

בערב שבת בין השמשות נבראו המזיקין (פסחים נד.). ובמדרש (שוחר טוב כז, א) אמרו שפחד אדם הראשון לנפשו וצעק צעקה גדולה "כי הנה אויביך ה'", השיבה לו רוח הקודש, "כי הנה אויביך יאבדו".

"וַיִּכְלֹ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה" (ב, ב)

איתא בזוהר הקדוש (בראשית דף מז:) ויכל אלהים ביום השביעי זו תורה שבעל פה שהיא יום השביעי, ובו נשתכללו העולמות שהוא קיום הכל מלאכתו אשר עשה ולא כל מלאכתו.

"וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" (ב, ב)

נהר הר ודג ששבותים בשבת

במדד (בראשית רבה פרשה י"א אות ה') אמרו, נהר סמבטיון שובת בשבת ובכל ימות החול מעין נובע ומוציא מים בתקפו ואבנים גדולות, ובשבת נח המעין ואין אבנים הולכות מן הנהר. ועוד יש הר שמוציאים מעפרו כסף ובשבת לא יוציאו מעפרו כסף, ויש דג ששבות בשביעי על שפת הים עד מוצאי שבת ושם הדג שבת לפי ששבות בשבת (ילקוט ראובני, בראשית).

"וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְכַל מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת" (ב, ג)

על מצחו של אדם הראשון היה כתוב 'אמת'

בספר 'גימטריאות' (בראשית אות ז') לרבנו יהודה החסיד ז"ל כתב דבר נפלא: שעל מצחו של אדם הראשון היתה כתובה תיבת 'אמת' והטעם לזה, מפני שחתם הקב"ה את הבריאה שברא בחותמו שהוא אמת. כדאיתא במסכת שבת (נה). אמר רב חנינא חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת.

והוסיף בספר גימטריאות (שם אות י') עוד דבר נפלא, שבן סירא בנו של ירמיהו הנביא רצה לעסוק בספר יצירה לברוא אדם, יצתה בת קול ואמרה "לא תוכל עשוהו לבדך" (שמות יח, יח). הלך בן סירא אצל אביו ירמיהו הנביא ועסקו בו, ולבסוף שלש שנים נברא להם אדם אחד והיה כתוב במצחו 'אמת' כמו שהיה כתוב במצחו של אדם הראשון. אמר להם האדם הנברא, אם יחיד הקב"ה ברא אדם הראשון, כשרצה להמית את אדם הראשון, מחק אות א' מ'אמת' ונמצא 'מת' כל שכן שאני רוצה לעשות כן, ולא תבראו עוד אדם, שלא יטעו בו העולם כדור אנוש. ולכך אמר ירמיהו (ירמיהו יז, ה) ארור הגבר אשר יבטח באדם. ואמר להם אדם הנברא, היפכו צירוף האותיות למפרע, ומחקו 'א' מ'אמת' שבמצחי. ומיד נתבטל מציאותו ושוב נעשה עפר. (אוצר פלאות התורה)

"אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם" (ב, ד)

מה הכוונה תולדות השמים

בזוה"ק (חיי שרה דף קכא). מבואר, שכאשר אברהם אבינו עליו השלום, בא לקבור את שרה במערת המכפלה, קמו אדם וחווה ולא הסכימו שיטמון אותה שם, כי אמרו אנחנו בפני שרה אמנו ואברהם אבינו לא נחשבים צדיקים ונתבייש בפניהם, עמד אברהם ופייס אותם ואמר אני אתפלל עבורכם ואתקן אתכם, וכך נתרצו.

על פי זה מבואר הפסוק הנ"ל, כי לכאורה קשה, שהרי היה צריך לומר "אלה השמים והארץ בהבראם" בזכות אברהם ותו לא, ומה הכוונה "תולדות" אם באמת מדובר על השמים והארץ, אולם התירוץ לכך, כי שמים זה בחינת ז"א והארץ היא בחי' נוק' דז"א, והתולדות שלהם הם אדם וחווה שהם תולדות של ז"ן - בזכות מי יתקיימו, "בהבראם" בזכות אברהם אבינו עליו השלום, כי הוא היה גלגול אדה"ר, ושרה גלגול חוה, והם תקנו אותם, ולכן יתקיימו בעולם יפה. (כ"כ מרן החיד"א בס' חומת אנך פרשת חיי שרה אות ב').

"וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם" (ב, ז)

למה נאמר וייצר בב' יודין

בזוהר הקדוש (פרשת בא דף מא:) איתא בזה הלשון: וייצר בב' יודין. אחד יצר הטוב, שזה גבריאל שלומד עימו שבעים לשון קודם שיצא ממעי אמו. ואחד יצר הרע, שמשכח ממנו שבעים לשון שלימד אותו יצר הטוב. ע"ש.

"וַיִּפַּח בְּאַפִּיו נְשֵׁמַת חַיִּים" (ב, ז)

נפש האדם מגדת להקב"ה כל מעשה שעשה

לעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא מוכיח לכל אחד את מעשיו, וכולם עומדים ותמהים כביכול מנין הקב"ה יודע, משל לאדם שהיה נשוי לבתו של מלך, והיה משכים ושואל בשלום המלך בכל יום ויום, והמלך אומר לו כך וכך עשית בביתך, כך וכך כעסת, והיה אומר לבני ביתו מי אומר למלך שכך עשיתי, אמרו לו שוטה שבעולם לבתו אתה נשוי, ואתה אומר מנין הוא יודע, בתו מגדת לו, כך הנפש ויפח באפיו נשמת חיים, והיא מגדת לו כל מעשה שעשה. (ילקוט ראובני)

"וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּגַן עֵדֶן לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ" (ב, טו)

מהיכן נוצר האדם

מאין לקחו? מארבעה יסודות, ונתנו בגן עדן, כך יעשה הקדוש ברוך הוא לאדם בזמן ששב בתשובה ומתעסק בתורה ושם אותו בגן שלו שהוא השכינה (זוה"ק בראשית דף כז).

"וַיִּצְוֵה ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ הַגֵּן אָכַל תֹּאכְלֶה" (ב, טז)

איזה עץ היה עץ הדעת

אדם הראשון נצטוו שלא לאכול מעץ הדעת אולם לא נצטוו כן גם על עץ החיים, והטעם הוא לפי שעץ הדעת היה גדר לעץ החיים, ולפי שהנחש פיתה את חוה ופרץ הגדר לכך גרשו מן הגן שלא יאכל מעץ החיים. ולזה הנחש נמצא בין הגדרים לפי שפרץ גדרו של עולם ושל עץ החיים.

ו**כתב** בספר ליקוטים מפרדס (ח"א ערך אדם הראשון אות ט') אדם הראשון חָטָא בעץ הדעת היה אתרוג, והקדוש ברוך הוא צוה עליו שלא לאכול באותו יום אלא ימתין עד הלילה, שהאדם נברא ביום הששי בשעה תשיעית, וצוה עליו להמתין שלש שעות בטרם יאכל האתרוג - במקום שלש שנים של ערלה, וביום השבת יהיה עץ הדעת כולו טוב, וכשבא לחתוך ממנו - אילן האתרוג היה צועק ואומר (עיין מדרש רבה ט"ו ח') אל תבואני רגל גאווה ויד רשעים אל תגדני (תהלים לו, יב) ראשי תיבות אתרוג וסופי תיבות לילה, שאמר לו לאדם הראשון להמתין עד הלילה. עכ"ד.

"וּמַעַץ הַדְּעִת טוֹב וְרַע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בַיּוֹם אֲכַלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת" (ב, יז)

שלוחו של אדם כמותו

לכאורה קשה שהרי אדם הראשון התפתה לבסוף ואכל מעץ הדעת ומדוע לא מת באותו היום? והנה על קושיה זו ישנם כמה וכמה תירוצים. אחד מן התירוצים שאמרו רבותינו הוא שכאשר מורידים את האדם מגדולתו זה נקרא אצלו מיתה, והנה הקדוש ברוך הוא בתחלה שם את אדם הראשון בגן עדן, ולאחר שחטא הורידו מגן עדן, וגם מיעט את קומתו, ולכן נחשב האדם הראשון כמת. ועל זה אמרו בדרך רמז "שלוחו של אדם כמותו" (ברכות לד:) פירוש שילוחו של אדם הראשון מגן עדן, כמותו, כמו המות שלו. וזה נחשב לו כאילו כבר מת ובטל מן העולם מפני שהורידוהו מגדולתו.

"וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים לֹא טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵצֶר בְּנִגְדּוֹ" (ב, יח)

תפקיד האשה

המהר"מ אלשיך (כאן) מפרש את הפסוק הזה על פי המאמר של רבי חייא (יבמות סג.) על האשה: "דיינו שמגדלות בנינו ומצילות אותנו מן החטא". ועל אלו שני הדברים אמר, "לא טוב היות האדם לבדו" - שהוא להנצל מן חטא ההרהור, "אעשה לו עזר כנגדו" - לגדל את בניו לתורה.

"וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה" (ב, כ)

אדם הראשון תיכף בשעת בריאתו כבר השיג עומק גדלות השי"ת

במדרש (פרשת בראשית פי"ז אות ד') הובא הסיפור באריכות, שבשעה שבא הקב"ה לברוא את האדם, נמלך במלאכי השרת ושאל מהן: 'נעשה אדם'? אמרו מלאכי השרת להקב"ה: אדם זה מה טיבו, אמר להן: חכמתו מרובה משלכם. הביא לפני מלאכי השרת בהמה חיה ועוף, ושאלם מה שמותיהם, ולא היו יודעין. העבירן לפני אדם הראשון, ושאל ממנו הקב"ה: מה שמותיהם? אמר: זה שור, זה חמור, זה סוס, וזה גמל.

אח"כ שאל הקדוש ברוך הוא מאדם הראשון: ואתה מה שמך? אמר: אני נאה להקרא 'אדם' שנבראתי מן האדמה. ושוב שאלו הקדוש ברוך הוא: מה שמי? אמר אדה"ר: לך נאה להקראות 'אדני' שאתה אדון לכל בריותיך. ודרשו במדרש (שם) על הפסוק (ישעיה מב, ח) "אני ה' הוא שמי", שאמר הקב"ה 'אדני' הוא שמי שקרא לי אדם הראשון.

מכאן נלמד שאדם הראשון תיכף בשעת בריאתו כבר השיג עומק גדלות השי"ת, עד כדי כך שהיה יכול לכוון השם אמיתי הראוי לו יתברך.

"וַיִּבְנֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֶּלַע אֲשֶׁר לְקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבָאָהּ אֶל הָאָדָם" (ב, כב)

השרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה

"הצלע" - אותיות לעצה, כמו שאמרו חז"ל (ב"מ נט.) איתתך גוצא, גחין ולחיש לה (אם אשתך קצרה, כפוף את עצמך ושמע את דבריה ועצותיה בעניני העולם הזה). דבר אחר אותיות "העצל", השרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה והוא עצל. רבנו אפרים ז"ל. (נחל קדומים)

הקב"ה קישט לחוה ואח"כ הביאה לאדם

כשנסר הקדוש ברוך הוא את חוה מאדם קישטה בשבעים קישוטין כנגד שבעים פנים לתורה, ותיקנה ב"ג תיקונים כנגד י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, והלבישה בששה לבושין כנגד ששה סדרי משנה, ואח"כ ויביאה אל האדם שהיה אז במקום בית המקדש ואח"כ הכניסם לגן עדן. (ילקוט חדש)

"וַיִּבְנֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֶּלַע" (ב, כב)

בריאת האשה הייתה על דעת שתהיה צנועה

במדרש בראשית רבה (פי"ב ב, וכע"ז במדרש תנחומא וישב סימן ו') איתא דבר נפלא, כשרצה הקב"ה לברוא את חוה, היה הקב"ה חושב ומתבונן מאיזה אבר לברוא אותה, אמר: אם אברא אותה מן הראש - תהא גאוותנית לילך בקומה זקופה, אם אברא אותה מן העין - תהא סקרנית לבקש לראות את הכל, אם אברא אותה מן האוזן - תהא צייתנית לשמוע כל דבר, אם אברא אותה מן הפה - תהא דברנית, כלומר מדברת הרבה, אם אברא אותה מן הלב - תהא קנאית לקנאות בלב, אם אברא אותה מן היד - תהא גנבת, אם אברא אותה מן הרגל - תהא יצאנית, לכן ברא הקב"ה את חוה ממקום צנוע שבאדם, מן הצלע, שהוא מן הירך שאפילו בשעה שאדם עומד ערום הירך מכוסה, כדי שתהיה צנועה יושבת בבית. ועל כל אבר ואבר שהיה בורא בה היה אומר לה, תהי אשה צנועה.

"וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפְּעַם עָצָם מַעֲצָמִי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי" (ב, כג)

מעשה נורא עם ר' סעדיה גאון שבירר מי הבן האמיתי

בספר חסידים (סימן רל"ב) הובא מעשה פלא בעשיר אחד שהלך למדינת הים ולקח עמו את עבדו וממון רב, והשאיר את אשתו מעוברת. לימים מת העשיר והניח כל הממון והלך העבד והחזיק בנכסיו, ואמר העבד שהוא בנו של העשיר, ונתחתן עם גדולי הדור. כשגדל הבן של העשיר, שמע שמת אביו ומה שנעשה בנכסיו, נסע לתבוע נכסי אביו שהחזיק בהם העבד, אבל היה מתיירא לפתוח פיו פן יהרגוהו.

נתאכסן הבן בבית רב סעדיה בן יוסף החכם, וכשהניחו לפני האורח לאכול, לא אכל מרוב דאגה ועגמת נפש, עד שסיפר הבן לרב סעדיה את כל המאורע. נתן לו רב סעדיה עצה לדבר אל המלך, וכן עשה. כששמע המלך את דבריו, שלח המלך אחר רב סעדיה שהוא ידון דין זה.

ציוה רב סעדיה להקזי דם מהעבד בספל אחד, ולהקזי דם מהבן בספל אחר, ולקח עצם של העשיר, והניח בספל העבד, ולא נבלע הדם בעצם, אחר כך לקח העצם והניח אותו בספל דם הבן, ונבלע הדם בעצם, כי הם גוף אחד, ולקח רב סעדיה ממון של העשיר המת ונתנו לבן, שנתברר שהוא הבן האמיתי ולו מגיעה ירושת אביו, שהוא עצם מעצמו ובשר מבשרו של אביו.

"וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפְּעַם עָצָם מַעֲצָמִי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי" (ב, כג)

מכאן והלאה יהיו ג' שותפים באדם

יש להתבונן מהו הדגש "זאת הפעם", ויראה לומר שמפני שאמרו בגמרא (נדה ל"א:): שלשה שותפים יש באדם: הקב"ה, אביו ואמו. הנשמה מהקב"ה, העצמות והגידים מהאבא, הבשר והעור והדם מהאמא. ע"ש. והנה לחוה לא היה אב ואם, וכמו שנאמר "כי מאיש לקחה זאת" (בראשית ב, כג), א"כ רק "זאת הפעם" היא "עצם מעצמי ובשר מבשרי" - כולה, אבל מכאן והלאה יהיו ג' שותפים באדם.

"וְהִנָּחַשׁ הָיָה עֲרוֹם וְגו' וַיֹּאמֶר אֶל הָאִשָּׁה אַף כִּי אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגָּן" (ג, א)

הנחש דיבר עם חוה בלשון הקודש

במדרש פסיקתא רבתי (בראשית ג, א) איתא שהנחש דיבר עם האשה 'בלשון הקודש', וזה מדויק מהפסוק "והנחש היה ערום". 'וערום' פירושו חכם, שהיה יודע לשון האדם, ודיבר אליו בלשונו. ורבנו סעדיה גאון אומר שלא

שייך ענין הדיבור והדעת בחיות כי אם בבני אדם, ורק באדם יש אברי הדיבור, ומוכח שהנחש לא דיבר בעצמו אלא 'מלאך' דיבר בשביל הנחש.

"והנחש היה ערם מכל חית השדה" (ג, א)

הנחש ממית מבין שיניו

מובא בשם הגר"א ז"ל על מה שאמרו רז"ל (ברכות לג.) אין הערוד (הנחש) ממית, אלא החטא ממית, ואמרו רז"ל (ב"ק כג:) ארס נחש בין שיניו. ע"כ. ופירש הגר"א ז"ל בין שיניו, כלומר, בין השי"ן ובין הנו"ן. ר"ל תיבת נחש, בין השי"ן והנו"ן יש ח', ובתיבת שטן בין השי"ן והנו"ן יש טי"ת. ובצירוף אמצע אותיות נחש ושטן, הם חט. וזהו אמרם, ארס של נחש הוא בין שיניו כלומר בין אות ש' והנ' של נחש ושטן, הם אותיות ח' ט', ללמד שהחטא גורם המיתה רח"ל.

"וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֵאֲכָל וְכִי תֹאנָה הוּא לְעֵינַיִם וַנְּחַמְדָּ הָעֵץ לְהִשְׁכִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיו וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם לְאִישָׁהּ עִמָּה וַיֹּאכַל" (ג, ו)

זכות העוף ששמו חול, שלא רצה לאכול מהעץ

כשחטא אדם ואכל מן האילן, ירד הקדוש ברוך הוא עם שבעים דיינים ודן מיתה בעולם, והראיה לכך שמבריאת העולם עד הפסוק שמגורש האדם מגן עדן תמצא שבעים שמות בתורה.

ודע לך שיש עוף אחד ששמו חול (סנהדרין קח: ופרש"י ששמו אורשינא), שלא רצה לאכול מן העץ והוא חי אלף שנים ובסוף גופו כלה וכנפיו מתמרטים, ומשתיירת בו הנוצה וחוזר ומגדל אבריו וזהו שנאמר "כחול ארבה ימים", כי חוה האכילה מעץ הדעת לכל בהמה חיה ועוף (בראשית רבה פרשה י"ט אות ה').

"וַתִּקַּח חַוָּה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיִּדְעוּ כִּי עִירְמָם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עֲלֶיהָ וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת" (ג, ז)

תאנה רפואה לשגעון

הגאון המהרש"ם זצ"ל בספרו 'תכלת מרדכי' (כאן, אות כ"ה) כתב ביאור נפלא על מה שאדם וחוה תפרו לעצמם חגורות של 'תאנה', על פי מה שכתב רבנו שלמה אלקבץ ז"ל בספר 'אילת אהבים' (שיר השירים ב, יג) בשם חכמי הטבע, שבהמה שובבה שנשתגעה, אם יקשרוה לאילן של תאנה לכמה ימים, תתרפא ותשוב רוחה.

"וַתִּקַּח חַוָּה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיִּדְעוּ כִּי עִירְמָם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עֲלֶיהָ וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת" (ג, ז)

ענין הבגדים חרפה היא לנו שנשתלשל מחמת חטא זקננו

מפסוקים הללו יש ללמוד מוסר השכל לדור השפל הזה, שמוציאים ומאבדים ממונם על מלבושים להדמות לשרים ושרות ללבוש שש ורקמה, וכל אחד נכוח מחופתו של חברו, בחפצו לעשות מלבושים יקרי ערך לחופת בנו או בתו כמו שעשה חברו, הגם שאינו מבעלי ממון כחברו, ובוזה מאבדים ימיהם בהבל להתאמץ להשיגם.

משל למה הדבר דומה, למלך גדול שהיה לו יועץ והיה אוהבו אהבה רבה. לימים אירע שחטא היועץ למלך ונכשל בעוון חמור אשר אחת דתו להמית, אך מגודל אהבה ורחמים היה קשה הדבר בעיני המלך, וציוה חלף העונש שיתלה קולר על צוארו הוא וכל יוצאי ירכו, כדי שיהא לו זכרון עולם כי בעצם נתחייב מיתה ורק המלך בחסדיו הצילו. והנה היועץ עצמו קיים הגזירה כראוי והלך בחבל פשוט, מזכרת עוון. אחר כך בנו אחריו התחיל לענוד על צוארו את הקולר עשוי משי, ואילו בן בנו התהלך בקולר של זהב, עד שברבות הימים נשכח הענין והסיבה לקולר, וכשראוהו לבוש קולר זהב היו הבריות סבורים שזה תכשיט לנוי כיאות לרוב עשרו, וחמדו בלבם לעשות כמוהו. עמד זקן אחד שזכר המעשה ואמר להם: טפשים שבעולם! הלא קולר זה אות קלון הוא להזכיר חטאת אבותיו... וסיפר להם כל הענין.

והנמשל אדם הראשון קודם החטא לא היה צריך מלבושים, כי כתנות אור עטפוהו, אלא שאחרי שחטא ונתחייב מיתה ירחם עליו הקדוש ברוך הוא, ומיעט העונש לקנסו במה שהפשיט ממנו כתנות האור, ולכן הוצרכו חגורות מעלה תאנה. נמצא כי עצם ענין הבגדים הוא חרפה לנו שנשתלשל מחמת חטא זקננו, אך הטפשים שכחו מזה ועושים מן הטפל והחרפה עיקר, להתהדר בבגדי שש ורקמה... (מעיינות הנצח בשם ר' מנדלי מויז'ניץ).

"וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה" (ג, ט)

בכל זמן קורא ה' לכל אדם ואומר לו: "איכה", איה אתה בעולם

כשהיה האדמו"ר הזקן בעל ה"תניא" חבוש בבית-האסורים, ב"מועצה החשאית" ("טייני סוביט") בפטרסבורג הבריה, בא אליו שר הז'נדרמים לחקירה ודרישה. ראה השר את האדמו"ר כי איום הוא, וכולו שקוע בהרהוריו, הבין כי איש מורם מעם לפניו. והשר היה גדול בחכמה וגם בקי בתורה. אמר לו השר להאדמו"ר, שאלה אחת בתורה יש לי לשאול ממך, האם תשיב לי על שאלתי, השיב לו האדמו"ר: שאל מה שתשאל. שאל השר: אמור נא לי פירוש הפסוק: "ויקרא ד' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה". וכי הקב"ה לא ידע, איה הוא אדם?

אמר לו האדמו"ר: האם מאמין אתה שהתורה היא נצחית, וישנה בכל זמן ובכל דור ובכל אדם. השיב לו השר: כן, אני מאמין בזה. המשיך האדמו"ר ואמר: פירוש הפסוק הוא, שבכל זמן קורא ה' לכל אדם (על-דרך "בת-קול שמכרזת בכל יום") ואומר לו: "איכה", איה אתה בעולם. והנה לאדם נקצבו ימים ושנים, שבכל יום ובכל שנה יעשה הטוב עם ד' ועם אנשים, ועל כן תתבונן, איה אתה בעולמך, כמה שנים עברו עליך ומה עשית באותן השנים, הרי אם למשל, אתה חי כך וכך שנים (האדמו"ר תפס בדיוק את מספר השנים שהיה אז להשר) מה עשית בשנותיך, האם היטבת משהו...

השר נתפעל מאוד, טפח לו בידו על כתפו ואמר: "בראבו!" (יישר כוחך). ולאחר שראה ממנו אחר כך עוד כמה חכמות נפלאות בענינים שונים, הפליג השר לפני הקיסר על האדמו"ר שהוא חכם גדול ואיש אלהי, ושלפי דעתו רק עלילות שוא טפלו עליו המלשינים.

איכה, איך נהיית

ובזוה"ק (בראשית דף טז.) מסביר - איכה, איך נהיית, שהרי בתחילה היתה קומתך מסוף העולם ועד סופו, ועתה מאה אמה בלבד (חגיגה יב. ועי' בעין יעקב).

ורבנו הבן איש חי, שאל אותו רבו בקטנותו מה זה איכה, הרי הקדוש ברוך הוא יודע הכל, והשיב שאיכה - ראשי תיבות אני יודע כל הנסתרות (מובא בשמו בשבחי רבנו יוסף חיים שנדפסו בריש ספר בניהו).

"וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה" (ג, ט)

אדם צריך לומר לעצמו היכן אתה

בספר "דברי שמואל" (כאן) נזכר מעשה באחד החסידים שעמד על הגשר במרכז העיר ווארשא וראה איך שבני אדם רצים אצים כמבולבלים, ואמר, רבש"ע, היכן אתה והיכן אני. כיוצא בדבר, אמר לו הקב"ה לאדם איכה - התבונן היכן היית קודם החטא... למעלה מדרגת מלאכים, ועכשיו איפה אתה, איך נפלת כ"כ. וכן בשבת קודש זה צריך כל יהודי לומר לעצמו, איכה, הלא אך זה עתה היה חודש תשרי, ר"ה עשיית יוה"כ סוכות ושמ"ע ושמחת תורה, אשר כל אחד התעלה והרגיש בעצמו התעוררות הלב; איכה, איך כבר שכחת מהכל וכלא היה כלום חזרת לקדמותך.

ובדרך זו גם ביאר הגה"צ רבי שמשון פינקוס זצ"ל (תורת שמשון), משל לאחד שמצא אשה וערך שמחת נישואין ברוב פאר והדר, שכר אולם רחב ידיים מרהיב ביופיו, הזמין לשם חבורת כלי זמר מנעימים בקול ואף סעודה ערך כיד המלך, אולם לאחר כלות 'השמחה' שב לבית הוריו כשהוא מותיר אחריו את ה'כלה' בודדה בבושת פנים, ופרצה בבכי מר על שכה עולל לה ה'חתן' נזעקו אחריו חבריו ושאלוהו מה זה ועל מה זה, השיב להם ברוב כסילותו וטפשותו, העיקר שהיתה 'חתונה' יפה... כמה נבער מדעת הוא שאינו מבין שכל 'החתונה' אינה אלא 'הקדמה' לבניין עדי עד בהמשך החיים... ועל דרך זה ייאמר, עברו עלינו חגים וזמנים לששון, עד שהגענו ליום שמיני עצרת שהוא בחינת היחוד השלם 'בואו ונשמח אני ואתה'... אך אל נעצר ב'חתונה' ותו לא... אלא אין זה רק כ'הקדמה' לכל השנה הבעל"ט...

בדרך צחות רמוז בלשון חז"ל הנודעת על עניין שמיני עצרת, שהקב"ה אומר לישראל 'קשה עלי פרידתכם, עכבו עמי יום אחד' (סוכה נה:), שהנה ידוע ש'פרידה' היא עקרה שאינה יכולה להוליד, ואין ממנה המשך הדורות, ועל כך רימוז חז"ל בלשונם קשה עלי פרידתכם, שהקב"ה מתאונן ואומר שקשה עליו שכל הימים הקדושים הם בבחי' פרידה בלי המשך... אלא עכבו עמי שישאר קיום לכל האורות הגדולים והשפעות הקדושה לאורך ימים.

בהקשר לכך יש להביא מעשה שהיה בששה אנשים ש'נרחפו' ל"מעלית" המיועדת למשא של ארבעה בני אדם ולא יותר, ואכן, המעלית שהייתה נאמנת לחוקי הבטחון נתקעה באמצע נסיעתם כלפי מעלה מרוב כובד המשקל, מיד הזעיקו את אנשי ההצלה והחילוץ, ואחר יגיעה הוציאו את כולם, אחר מעשה התעורר 'וויכוח' מיהו המזיק שעליו מוטל לשלם תשלומי הנזק ואת ההוצאות המרובות שעולה לתקן את המעלית, יש שאמרו שהשניים שנכנסו אחרונים - יתר על המותר, הם ה'מזיקים' כי לא היה להם להיכנס אחר שכבר היו בפנים ארבעה אחרים, לעומתם יש שטענו שעל כולם מוטל להשתתף בהוצאות שוה בשוה, כי גם אלו שנכנסו בתחילה הם אשמים בדבר, מאחר שהיו צריכים לצאת בראותם שיש כאן יותר מכפי השיעור 'המותר' (עי' ב"ק י: בדין חמישה שישבו על ספסל), והלכו לדין תורה אצל הגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל, וזה היה פסק דינו - האיש שלחץ על הכפתור ע"מ שתעלה המעלית לקומה הרצויה הוא הוא החייב, והשאר פטורים, משום שבזמן שהיו במעלית בטרם החלה בפעולתה הרי לא נגרם לה שום הניזק, ורק זה שהפעיל אותה על ידי לחיצתו על הכפתור הוא העלה אותה וזוהו גרם לה שתניזק, על כן בדין הוא שישלם.

והנה מדיני 'חושן משפט' נלמד גם לעניין 'אורח חיים'... כי הנה כולנו מלאים ב'משאות' ועמוסים בשפע הקדושה לאחר כל ירח האיתנים והימים הנוראים והקדושים, אך אם לא נלחץ על הכפתור ונתחיל 'לזוז' לא עשינו ולא כלום... ורק אם נלחץ על הכפתור, כל חד בדידיה, או אז נתחיל לעלות ולהתעלות. (ס' באר הפרשה).

"וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאֵשֶׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדֵי הוּא נִתְּנָה לִי מִן הָעֵץ וְאָכַל" (ג, יב)

חזה נתנה מכות לאדם הראשון

כותב רבנו בעל הטורים (כאן) שאדם הראשון התנצל להקב"ה על שאכל מפרי עץ הדעת, שהוא משום שחזה הכתה אותו 'בעץ' עד ששמע לה ואכל.

אלא שרבנו יוסף חיים זצ"ל בספרו 'עוד יוסף חי' (פרשת כי תצא, עה"פ וכי יהיה באיש חטא וגו'), קורא תגר על ביאור זה וכתב: דזה ביאור של ליצנות, ולא יצא מפי רבנו יעקב בעל הטורים ז"ל, כי אם מפי מעתיק לץ אשר משך ידו את לוצצים (הושע ז, ה), והמעתיק הזה לקחו מתוך 'ספר מחברות' (מחברת כב) שחיבר המשורר עמנואל הרומי, אשר ספרו מלא דברי ליצנות ונבלה, וכבר אסר מרן בשו"ע (או"ח סימן שז סעיף טז) ושאר חכמי הדור ללמוד בספר הנ"ל. וזה לשונו: ויגש העשירי ויאמר, אמור נא פלא יועץ מה הצד הכתוב באומרו היא נתנה לי "מן העץ", והיה לו לומר "מפרי העץ" לפי הנראה, ועתה אמור בחסדך מה פירוש בו אתה רואה, ואען ואומר, חייך ידידות נפשי, כי כונת הפסוק היא נתנה לי מן העץ על ראשי, ודכאה לארץ חייתי, עד שאכלתי בעל כרחי שלא בטובתי.

ומ"מ החפץ חיים זצ"ל בספרו שם עולם (קונטרס נפוצות ישראל פרק ה') מדייק פירוש זה מדכתיב היא נתנה לי מן העץ ולא כתיב מן פרי העץ.

ובאמת שיש לציין שגם רש"י רמו לפירוש זה, שדרשו במסכת יבמות (סג.) על הפסוק "אעשה לו עזר כנגדו" (בראשית ב, יח) "זכה כנגדו, לא זכה מנגדתו". ופירש רש"י ("ד"ה מערתו) "מנגדתו", לשון נגדא דמלקות.

"וַתֹּאמֶר הָאֵשֶׁה הַנְּחָשׁ הַשִּׂיאֲנִי וְאָכַל" (ג, יג)

עומק הפגם של אדם וחווה

מצאתי פרוש נפלא בס' בן איש חי (דרשות, פרשת האזינו), שאדם הראשון וחווה אשתו פגמו בכ' שמותיו של הקב"ה, בשם אדנו"ת ובשם שד"י. והיינו שהם פגמו באות ד' של שם אדנו"ת, ואות ד' של שם שד"י. ונמצא שאם תוריד את האות ד' מהשם אדנו"ת, ישארו אותיות "אני", ואם תוריד את האות ד' מהשם שד"י ישארו אותיות ש"י. וזה רמוז במילה "השיאני" שיש בו בדיוק אותיות "אני", מהשם אדנו"ת, ואותיות ש"י מהשם שד"י. ועל זה רמוז שלמה המלך במשלי (ח, לה) "אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום". "דלתותי" היינו שתי אותיות ד', היינו שיעסוק בתורה ובמצוות ויתקן את שתי הדלתות שקלקלו אדם וחווה.

וכן נח"ש בגימטריא משי"ח, לומר שבזמן שימות הנחש דהיינו הס"מ תהיה הגאולה ויבוא המשיח, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (סוכה נב.) לעתיד לבוא מביא הקדוש ברוך הוא ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים.

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים אֶל הַנְּחֹשׁ בִּי עֲשִׂיתָ זֹאת אַרְוֵר אֶתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל גַּחֲנוֹךְ תֵּלֵךְ וְעֵפֶר תֹּאכַל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ" (ג, יד)

הנחש צעק כשקצצו את ידיו ורגליו

במדרש בראשית רבה (פ"כ אות ה') איתא, שבשעה שאמר הקב"ה לנחש "על גחונך תלך", ירדו מלאכי השרת וקצצו את ידיו ורגליו, וצעק הנחש בקול גדול, והיה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו.

ואפשר להוסיף לכך את מה שכתוב בתרגום יונתן בן עוזיאל (שמות ז, ט) ושם ביאר שהטעם שנתן הקב"ה מופת שנתהפך מטה משה לנחש, בכדי לרמוז לפרעה שכמו שנשמע קול צעקת הנחש מסוף העולם ועד סופו כשקצצו לו את ידיו ורגליו, כך ישמע קול צעקתם של פרעה והמצריים מסוף העולם ועד סופו כאשר יכה אותם הקב"ה.

"הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב" (ג, טו)

מכאן אמרו חכמים טוב שבנחשים רצוץ את מוחו

מעשה באדם אחד שהיה הולך בשדה ובידו כד של חלב, פגע בנחש שהיה צועק מרוב צמא, אמר לו האיש מה אתה צועק, אמר לו כי צמאתי. ומה בידך, אמר לו חלב, אמר לו תן לי את החלב הזה לשתות ואראך ממון גדול עד שתתעשר, נתן לו ושתה. לאחר ששתה אמר לו הראני הממון שאמרת לי, אמר לו בא אחרי, הלך אחריו עד שבאו לאבן גדולה, אמר לו תחת האבן הזו הוא הממון. לקחו והביאו לביתו. מה עשה אותו נחש קפץ והשתלשל סביב צוארו, אמר לו האיש מה זה, אמר לו אמית אותך כיון שלקחת את כל ממוני, אמר לו בא עמי לבית דינו של שלמה המלך. הלכו ובאו לפני שלמה המלך ועוד הנחש עליו. צעק האיש לפני המלך, אמר לו המלך מה תבקש, אמר לו הנחש אני רוצה להרגו שהרי כתוב "ואתה תשופנו עקב". אמר לו רד מעל צוארו, שאין נכון שתהא מוחזק בו יותר ממנו, שהרי בבית דין אתם נמצאים. ירד מעל צוארו לארץ. אמר לו המלך עתה אמור דבריך, התחיל לדבר ואמר אהרגנו כמו שאמר לי הקדוש ברוך הוא "ואתה תשופנו עקב", אמר לו המלך לאיש, ולך צוה ה' "הוא ישופך ראש". מיד קפץ עליו ורצץ מוחו. מכאן אמרו חכמים טוב שבנחשים רצוץ את מוחו (מדרש תנחומא ישן, מבוא).

"אֶל הָאִשָּׁה אָמַר הַרְבֵּה אֲרֵבָה עֲצָבוֹנְךָ וְהַרְבֵּךְ" (ג, טז)

צער גידול בנים יהיה בזמן ההריון

פירש רש"י "עצבונך" - זה צער גידול בנים, "והרונך" - זה צער העיבור עכ"ל. הקשה בס' גן רוה, וכן בספר מעינה של תורה בשם ר' חיים מוולוז'ין זצ"ל, הלא צער העיבור הוא קודם לצער גידול בנים, וא"כ לפי פירוש רש"י היה הפסוק צריך להקדים הרונך קודם לעצבונך.

ותירצו המפרשים הנ"ל, דכאן כלולה קללה נוספת על האשה, שבעוד שיש לה צער גידול בנים, דהיינו שילדיה קטנים, כבר באותו זמן היא תתעבר, וזהו צער גדול שכאשר היא בהריון, צריכה לטפל בילדיה. וזהו פירוש הפסוק "הרבה ארבה" - יהיה לאשה צער כפול ומכופל, ומפרש הפסוק שהצער הכפול הוא, כיון ש"עצבונך" - זהו צער גידול בנים יהיה בזמן של "הרונך" - כאשר את כבר בהריון.

"והוא ימשל בך" (ג, טז)

הטעם למה שאמרו רבותינו שסגולה לעשירות היא לכבד את אשתו

בגמרא (בבא מציעא נט.) אמר רבא לבני מחוזא 'אוקירו לנשייכו כי היכי דתתערתו'. והיינו, שסגולה לעשירות היא לכבד את אשתו. אולם צריך ביאור מה ענין זה לזה, ושמעתי לפרש באופן נחמד, דהנה בעת שחטאו אדם הראשון וחוה בעץ הדעת נתקללו שניהם, זה בקללת "בזעת אפך תאכל לחם" (בראשית ג, יט), והיא בקללת (שם, טז) "והוא ימשול בך". ונמצא שניתן רשות לבעל למשול ולרדות באשתו ולהכריח אותה לכבדו ולשמשו כרצונו. אמור מעתה - אם עומד האדם על שלו ושומר שתתקיים הקללה באשה, אף קללתו - בזעת אפך תאכל תתקיים בשלימותה, ויצטרך להזיע הרבה בכדי להרוויח את מטה לחמו, אבל המתנהג בחסד וברחמים ומיקל מעליה את קללתה, על ידי שמכבדה ואינו מושל עליה, אף הקב"ה יקל מעליו את קללתו ולא יצטרך להצטער כ"כ בקללת הפרנסה, ויהיה מנת חלקו שפע של עשירות בהרחבה ובנקל.

"זְקוּץ וְדָרָדָר תִּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה" (ג, יח)

מצוה לאכול עשב השדה

כתב המגן אברהם (או"ח סימן קע ס"ק יט) וזה לשונו: "האר"י היה אוכל עשבי המדבריות שאין נזרעים על ידי אדם לקיים ואכלת את עשב השדה", עכ"ל. ומקורו בספר משנת חסידים (מוצאי שבת פרק ו, אות ו) וזה לשונו: "וטוב לו לאכול עשבי דברא שלא נזרעו בידי אדם, לקיים מה שנאמר ואכלת את עשב השדה, ואם באו שלא מחמת הסעודה יברך עליהם ברכה הראויה להם, או פרי העץ או פרי האדמה, כפי מה שהם".

"וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ תְּוָה כִּי הוּא הָיְתָה אִם כָּל חַי" (ג, כ)

קריאת שם אדם בשמות חיות בהמות ועופות

כתב החיד"א ז"ל בספרו 'שם הגדולים' (מערכת גדולים, מערכת ו אות ג), שבמדינת איטליא יע"א נוהגים קצת בני אדם לקרוא את בניהם בשם של חיה, כי אומרים שיש להם קבלה שעל ידי זה ינצלו מחולאים, ולכן קוראים שמות בניהם צבי או איל או אריה וכיוצא. ובספר 'זכר דוד' (ממודינא, מאמר פרק פג, ד"ה מצאתי כתוב) כתב, שמצא כתוב, שמי שבניו מתים בחייו רח"ל, יקרא את בניו בשם איזו חיה כגון צבי וכדומה, ויתקיימו לו בניו, והוא בדוק ומנוסה. ובענין קריאת שמות כשמות של מיני בהמות כתב הגאון רבי חיים קנייבסקי זצוק"ל בספרו 'שמות בארץ' (פרק ב, עמ' קנד) קריאת שם על שם 'בהמות' - אפילו בהמות טהורות - אין קורין, כי על שם החיות שנהגו נהגו, ואין להוסיף.

"וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתַנּוּת עוֹר וַיִּלְבָּשֵׁם" (ג, כא)

אדם הראשון הניח תפילין

מבואר בתיקוני הזוהר (תקון כ"א) שכותנות עור הכוונה היא ל"תפילין". אולם מרן החיד"א בספר "מדבר קדמות" (מערכת כ' אות ח"י) הביא שהרב "צמח דוד" (דף כ"ד ע"ד) הקשה: במה נכתבו תפילין אלו, והרי תפילין צריכים שיהיו "ממשקה ישראל" ו"מן המותר בפיך" (דהיינו שיהיו עשויות מדבר המותר באכילה לישראל), והרי עדיין לא הותר לאדם הראשון הבשר באכילה כלל.

ו**תירץ** רבי חיים אלעזר שפירא ממונקאטש (שו"ת מנחת אלעזר ח"ד תרעא זעירא ד"ה תא חזי), בהקדים לכך קושיא נוספת: איך עשו להם תפילין, והרי מבואר בספר "שמושא רבא" להגאון ר' שמשון מאסטרפוליא ז"ל, שעם הארץ אסור לו להניח תפילין. והנה כתב הרמ"ע מפאנו שמה שנאסר להם בשר מאדם ועד נח - משום שעם הארץ אין לו לאכול בשר. ואם כן, כיון שהיו בכלל עם הארץ מאדם ועד נח, איך עשו להם תפילין.

ויש לומר ששתי הקושיות מתורצות חדא בירך חברתה, שהרי מצינו בחז"ל (סנהדרין נט.) "היה ר' יהודה בן תימא אומר: אדם הראשון מיסב בגן-עדן היה והיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין וכו'". הרי שאדם הראשון היה אוכל בשר, ואם כן בהכרח שלא נחשב לעם הארץ, ובעל כרחנו לומר שהמלאך רזיאל למדו תורה, וכיון שהיה לומד תורה שפיר היה מניח תפילין.

ויראה לומר שהמדרשים הללו חלוקים, שלמאן דאמר שאדם הראשון היה אוכל בשר אז לא היה בכלל עם הארץ רק מאדם ועד נח - ואדם אינו בכלל, וכיון שכך, שפיר היה העור בעבורו "מן המותר בפיך", וגם למאן דאמר שאדם עצמו היה גם כן בכלל האיסור לאכול בשר, יש לומר דזה היה רק לאחר החטא, והגם שהיו הכתנות עור לאחר החטא, מ"מ כיון שהותר כבר על ידי שצלו לו מלאכי השרת בשר, א"כ שוב הוא "מן המותר בפיך" והיו יכולים לכתוב על העור תפילין.

"וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרֵי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַה'" (ד, ג)

אותו היום ראש השנה היה

תנא, אמר רבי יהודה אותו היום ראש השנה היה, יום דין שכל הנשמות עוברים לפניו. אמר לו "למה חרה לך, הלא אם תטיב" יהיה לך "שאת או לפתח". כלומר לאותם פתחי גן עדן שנשמות עוברות בו, חטאת רובץ, החטאת שתעשה יהיה מזומן שם, ושם תקבל ענשך. וזה שאמר "ואליך תשוקתו", כלומר אם תטיב מעשיך, והחטאת ההיא יכסוף לך שתעשה עבירות, ואתה תמשול בו שלא יקטרג עליך. (תיקוני זוהר דף קיח: במדרש הנעלם)

מלחמת היצר להסיח לב האדם מעיקר תפקידו בעולם הזה

מסופר על שתי מדינות שנלחמו זו בזו במשך שנים ארוכות. יום אחד הכריז המלך של אחת המדינות שמי שימצא דרך לשים קץ למלחמה הארוכה, יקבל פרס גדול. הפרס היה רשות כניסה למשך חמש דקות למקום בו שמורים אוצרות המלך, בפרק זמן זה יוכל הזוכה בפרס לקחת לעצמו משם כל אשר יחפוץ. ואכן, ביום מן הימים נמצא אדם שהשכיל למצוא דרך כיצד לסיים את המלחמה, לשמחת המלך וכל העם. וכפי שהובטח, נקבע לו תאריך מסוים בו יבוא לבית המלך ויקבל את הפרס הגדול.

בהתקרב היום המיועד החל המלך להתייסר בלבטים קשים, מצד אחד נחרד לנוכח האפשרות שבפרק הזמן הקצר ישהה האיש בין אוצרותיו, ויספיק לאסוף לעצמו נכסים בשווי גדול ביותר. מאידך, בתוקף מעמדו כמלך, היה אסור לו לחזור בו מהבטחתו. בצר לו פנה המלך אל יועציו וביקש מהם לטכס עצה כיצד לפתור את הבעיה.

קם אחד היועצים ואמר: יש לי רעיון כיצד תוכל לעמוד בדברך ובכל זאת לא תינזק נזק גדול. יודע אני, אמר היועץ, שהזוכה בפרס אוהב מאד לשמוע מנגינות, ביום המיועד הטמין בין האוצרות את התזמורת המעולה ביותר במדינה, התזמורת תשמיע בהכנס האיש לאוצר מנגינות עריבות במיוחד, ואין ספק שקולן הערב יסיח את דעתו של האיש לכל הפחות למשך חלק מהזמן שישהה שם, וממילא, לא יספיק לקחת הרבה דברים מאוצרותיך. הדבר מצא חן בעיני המלך ויעש כן.

כאשר הגיע היום המיוחל לבש האיש בגדי עשירים, גם את כל בני משפחתו כבר הרכיב בבגדים יקרים, אף שהפרוטה לא היתה מצויה בכיסו, נתנו לו הכל אשראי על סמך העושר שהוא עתיד למצוא באוצר המלך. הזמין לביתו כרכרה הדורה ובה נסע עם כל בני ביתו לארמון המלך. בני המשפחה ליווהו עד פתח בית האוצר ובקוצר רוח ציפו לרגע המיוחל בו יצא אביהם עמוס בכל טוב.

כאשר פתח את דלת האוצר הופתע האיש מאד לשמוע את קול הנגינה המופלאה. לרגע נעמד דום, אך מיד נזכר לשם מה בא לכאן וצעד במהירות פנימה, כאשר קרב אל האוצרות הנחמדים מזהב ומפז רב, שוב עצר לרגע, והלך שבי אחר מנגינה מתוקה ונעימה שנשמעה באותה עת בנגינת התזמורת. מיד חזר וגער בעצמו: "אל תשכח לשם מה באת לכאן!" אך גערה זו לא הועילה הרבה כיון שבאותו רגע השתלב כלי נגינה נוסף בתזמורת שהוסיף נופך מיוחד במינו לקול המנגינה. הקול היה כה מתוק ונפלא עד ש... כאשר נזכר לגשת למלאכתו לאסוף לעצמו מן האוצר, הרגיש האיש שיד חזקה לופתת אותו בצוארו ומושכת אותו החוצה. "זמנך תם!" הודיע לו קול נעלם, "צא החוצה!"

מיואש, מדוכא ומאוכזב, התעורר האיש בחוץ מ"חלמו". כל ימי חייו ייסר את עצמו על שהלך שולל אחרי מתיקות הנגינה ושכח את יעודו ותפקידו.

במצב דומה עלול להמצא האדם אחרי פטירתו, בכואו לעולם האמת. ימי שנותינו בעולם הזה נחשבים כחמש דקות לעומת הנצח של חיי העולם הבא. היצר הרע מכיר היטב את האושר הגדול שיכול האדם לרכוש לעצמו בעוה"ז, וכדי למנוע את האדם מכך משמיע היצה"ר באזניו במשך כל ימי חייו "מנגינות עריבות" מסוגים שונים. בכל האמצעים העומדים לרשותו הוא מציע הצעות מפתות למיניהן אשר על ידן הוא מסיח את דעת האדם מעיקר תפקידו בעוה"ז. מפעם לפעם האדם אמנם נזכר לשם מה בא לכאן ורוצה להיות "איש נבון וחכם" ולאגור תורה ומצוות, אך היצר מוצא תמיד את דרכו אל לב האדם, ושוב ושוב הוא מסיח את דעתו מעיקר חובתו בעולמו.

בדבר אחד לאושרנו, אנו שונים מאותו אדם שנכנס לאוצר המלך. הלה לא ידע ש"לפתח חטאת רובץ", אף אחד לא גילה לו שבין האוצרות מתחבאת התזמורת המסיחה את הדעת, שהרי אילו ידע על כך מראש בודאי היה מחזק את עצמו לבל ילך שולל אחרי מוזימת המנגינות שכל תפקידן היה להסיח את דעתו. ברוך אלהינו שבראנו לכבודו וגילה לנו את סודותיו ואת הדרך לעבדו. אנו יודעים מראש על מציאות היצה"ר שתפקידו להסיח את דעתנו מן העבודה. גם גילה לנו ה' יתברך איך משתיקים את קול זמירותיו של היצה"ר באמרו לנו (קדושין ל'): "בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין. אם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו". (לקח טוב)

"וַיִּקֶם קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיְהַרְגֵהוּ" (ד, ח)

איך קין הרג את הבל

אמרו רז"ל שקין לא ידע מהיכן הנפש יוצאת, ולכן נשך קין בהבל נשיכות עד שיצאה נשמתו, וכתב בס' "זכרון רחמים" (ר' רחמים מלמד ז"ל) שעשר נשיכות נשך קין את אחיו, ופרעה היה גלגול קין ומשה רבינו ע"ה היה הגלגול של

הבל, ולכן הקדוש ברוך הוא שלח את משה רבינו ע"ה שהוא הבל שיכה את פרעה שהוא גלגול קין, בעשר מכות, כנגד עשר הנשיכות שנשך אותו קין.

כיצד ידע קין לקבור את הבל אחיו

מובא במדרש תנחומא (בראשית אות י'), שהבל היה מושלך אחרי שנהרג, וקין לא היה יודע מה לעשות, זימן לו הקדוש ברוך הוא שני עופות טהורים שאחד מהם הרג את חברו, וחפר בידיו וקברו. וממנו למד קין וחפר וקבר את הבל אחיו. לפיכך זכו העופות לכסות את דמם. אולם במדרש בראשית רבה (שם כ"ב ח') מובא בנוסח אחר: ומי קברו (להבל) אמר רבי אלעזר בן פדת, עופות השמים וחיות טהורות קברוהו. נתן להם הקדוש ברוך הוא שכרן שתי ברכות שמברכין עליהן, אחת לשחיטה, ואחת לכיסוי הדם.

קין היה ראש לבעלי תשובה ואדם הראשון למד ממנו

אמרו רבותינו זכרונם לברכה כי קין היה ראש לבעלי תשובה, ואדם הראשון למד ממנו. וזה לשון המדרש (בראשית רבה סוף פרשה כ"ב): פגע בו בקין אדם הראשון, אמר לו מה נעשה בדייך, אמר לו עשיתי תשובה ונתפשרתי. התחיל אדם הראשון מטפח על פניו, אמר כך היא כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע. מיד עמד אדם הראשון ואמר (תהלים צב, א) מזמור שיר ליום השבת וגו'. אמר רבי לוי, המזמור הזה אדם הראשון אמרו, ונשתכח מדורו, ובא משה וחדשו על שמו, מזמור שיר ליום השבת. ופירש שם הרב מתנות כהונה (על המדרש רבה בראשית סוף פרשה כב), כי מזמור שיר ליום השבת נוטריקון משה, והטיל למד ביניהם מפני ענוה יתרה, והוא רמוז על מי שהוא לימד תורה לישראל.

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל קַיִן אֵי הֶבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי" (ד, ט)

ביאור נפלא במושא ומתן בין קין להקדוש ברוך הוא

אמר הקדוש ברוך הוא לקין אי הבל אחיך. והשיב קין, לא ידעתי, רצה לומר אני ידעתי את מה שכתבת בתורה לא תרצח, ואני מודה שעברתי על זה, אבל "השומר אחי אנכי", רצה לומר "וכי אחי הוא מקיים ושומר את אנכי ה' אלהיך" (פה קדוש ר' יצחק מוואלוז'ין).

"וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל ה' גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֵׂא" (ד, יג)

יסורים שבעולם הזה מפחיתים מיסורי הגהינם בעולם הבא

חתנו של החפץ חיים מביא בהקדמת ספרו (ליקוטי הלכות) על סדר קדשים, מעשה מהגאון מוילנא שממנו אנו לומדים מה היא המשמעות העמוקה של עונשי שמים ושל היסורים בעולם הזה.

הגר"א היה נוהג להשמיע בשבת לפנות ערב דברי מוסר בפני תלמידיו. פעם אמר בתוך דברי מוסרו, כי מה שהאנשים חושבים שהמתואר בספר "ראשית חכמה" על הגהינם הוא אולי גוזמא - זוהי טעות, אלה הם דברים כהווייתם. היה שם אחד מתלמידיו הגדולים של הגר"א, שלשמע הדברים התחלחל מאד, לקחם ללבו וחלה עד כדי סכנת חיים. עבר זמן מסויים עד שהקדוש ברוך הוא עזר לו, והוא התאווש והבריא.

לאחר שקם מחליו נכנס לגאון ואמר לו, כי אילו היה מת - היה רבו אשם במותו. וכששאלו למה, השיב לו בתיאור כל מה שעבר עליו, שכאשר שמע ממנו שכל הכתוב ב"ראשית חכמה" על יסורי הגהינם הם דברים כהווייתם - חלה והיה בסכנה ממש...

קם הגאון מלוא קומתו ואמר לו: ואני אומר עוד פעם, כי מה שכתוב שם - כך הוא בדיוק, אלא שאני מצטער שלא הוספתי עוד משהו, שאילו עשיתי כן - לא היית נופל למשכב, ומה הוא הדבר שהייתי צריך להוסיף, כי אילו ידע אדם כמה יש ביסורים שמקבל אדם כאן בעולם הזה כדי להפחית לו מיסורי הגהינם שם בעולם הבא - לא היה מהסס לקבל על עצמו יסורי איוב כל ימיו!...

ללמדנו בא הדבר, כי אם מקבל אדם ייסורים כאן - עליו להיות מאושר בהם. ייסורים הם מלשון מוסר, היסורים מלמדים אותנו מוסר מלמעלה והם גואלים את האדם מכל צרותיו.

הערך הגדול של שכר המצות

בתקופה מסוימת בה היו נתונים משפחות אברכים מתלמידי "החפץ חיים" במצוקה כלכלית קשה, בא אל החפץ חיים תלמידו רבי שמואל גריינמן ז"ל בהצעה, וכה אמר: "אני מוכן לוותר על השכר המגיע לי עבור הנחת תפילין של יום אחד, ותמורת זאת אבקש מהקדוש ברוך הוא שישפר את מצב המשפחות המסכנות".

ענה לו החפץ חיים שדבר זה אינו אפשרי, והוא הסביר לו את הדבר על פי משל לאדם שנכנס לחנות ומבקש לקנות סוכריה אחת כשבידו שטר של מליון רובל. אומר לו המוכר: "אילו קנית ממני סחורה בסכום המתקרב לסך הנקוב בשטר, הייתי לוקח ממך את השטר ונותן לך עודף מסך כה גדול. אולם על קניה בסכום כה פעוט, אין זה מקובל לתת עודף מסך כה גדול".

וכן לעניננו, אמר החפץ חיים, אתה מגיש לקב"ה סך כה גדול כמו שכר מצות הנחת תפילין, ותמורת זה הנך מבקש שיפור במצב הגשמי של אברכים ומשפחותיהם. הרי מגיע לך סך עצום של עודף שאותו לא נותנים בדרך כלל, ולכן עסקה זו איננה ניתנת לביצוע (מעשה והלכה, זילבר).

"וַיְהִי כֹּל יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר חֵי תִשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וְשִׁלְשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת" (ה, ה)

שלשה כחשו מלאך המות על נפשותם

בחומש תורה שלימה (פרק ה אות מה) הביא על אדם הראשון שנאמר בו "ויהיו כל ימי אדם תשע מאות ושלושים שנה", שלשה כחשו מלאך המות על נפשותם - אדם הראשון, יעקב אבינו ומשה רבנו. בא מלאך המות לאדם ואמר לו תן לי רוח נשמתך, אמר לו מפיו של הקדוש ברוך הוא שמעתי באזני ואמר לי אלף שנים שנותיך, ולא חייתי כי אם תתק"ל. עלה מלאך המות לפני הקדוש ברוך הוא ואמר לפניו, שלחת אותי לאדם עבדך, ואמר לי שמעתי באזני מפיו הקדוש ברוך הוא כי אלף שנים חיי. באותה שעה נתן הקדוש ברוך הוא הכתב למלאך המות, ושלח עמו גבריאל מיכאל ושרפיאל, ירדו אל האדם ומצאו אותו כי נשתנתה דמותו ונתנחרו אבריו אבר מאבר, והיה לבו מרעיש מצלעות ימינו אל צלעות שמאלו, והיה אומר אשרי אם לא יצרני הקדוש ברוך הוא. אמרו לו מלאכי השרת אשר עם המלאך, אדם למה אתה צועק ובוכה עבור המות, הכל ימותו מלבד אשר נשא לשמים ידו, שנאמר (דברים לב, מ) "כי אשא אל שמים ידי ואמרת יי אנכי לעולם", אמר לו גבריאל זכור יום אשר נתת שבעים שנה לדוד בן ישי. אמרו לו מיכאל ושרפיאל, אנחנו נעיד עליך, והנה שמותינו בכתב, אמר אדם לפניהם אז בזאת השעה אמות על פי שלשתכם, שנאמר (דברים יז, ו) "על פי שני עדים או שלשה עדים יומת המת". (בראשית רבתי לרבי משה הדרשן עמ' 24)

"וַיִּתְּהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת מֵתוֹשְׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת" (ה, כד)

פעמים אדם נלקח קודם זמנו שלא יקלקל את רוחו

"עד שהמלך במסבו" (שיר השירים א, יב), בזמן שהקדוש ברוך הוא רואה אדם שדבוק בו, ויודע כי לאחר זמן יקלקל את דרכיו, לוקח את רוחו ממנו ומסלקו מן העולם, וזהו "עד שהמלך" - זה הקדוש ברוך הוא, "במסיבו" - זה אדם שדבוק בו, "נרדי נתן ריחו" - עולים מעשים טובים שעשה שבגללם הוא נלקח מן העולם, וזה "ללקוט שושנים" - בגלל שהם נותנים ריח טוב, כן האדם נלקח שלא יקלקל את ריחו. (זוהר הקדוש בראשית דף נו:)

"וַיְהִי כֹּל יְמֵי מֵתוֹשְׁלַח תִּשַׁע וְשָׁשִׁים שָׁנָה וְתִשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת" (ה, כז)

למה נקרא שמו מתושלח

זמה הטעם שנקרא שמו מתושלח, מפני ששם המפורש היה כתוב על הסייף שלו, והמית כמה שדים שאין להם מספר (מדרש אבכיר סוף ס' בראשית, הו"ד בס' תורה שלימה ח"ב עמ' שס"ה), ולפי שצדיק היה, חי תשע מאות ששים ותשע שנה, לכן נאמר (משלי י, כז) "יראת ה' תוסיף ימים".

וכבר אמרו שמתושלח צדיק גמור היה, ולמה נקרא שמו מתושלח, שכל דיבור ודיבור שהיה יוצא מפיו היה מושל מאתים ושלושים משלות בשבחות של הקדוש ברוך הוא, והיה שונה תשע מאות הלכות בספרי משנה, שלש מאות באלפים של תהו, ושלוש מאות באלפים של תורה ושלוש מאות באלפים של משיח, ובשעה שמת, נשמע קול רעש גדול ברקיע שהיו עושין לו הספד תשע מאות של מלאכי השרת, כנגד תשע מאות סדרי משנה שהיה שונה, ואף חיות הקודש שהיו נושרות ומטיפות דמעות מעיניהם על מקום פטירתו, כיון שראו כך עשו לו הספד מלמטה. (ילקוט שמעוני פרשת בראשית רמז מב)

"וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחַמְנוּ מִמַּעַשְׁנוּ וּמֵעֲצָבוֹן יְדִינוּ" (ה, כט)

פירוד וחילוק אצבעות

בספר 'פענח רזא' (פרשת בראשית) הביא דבר פלא בשם מדרש אבכיר, שכל הנולדים קודם נח היו כפות ידיהם אדוקות ומחוברות יחדיו בלי פירוד וחילוק אצבעות, כי לא היו צריכים לעבוד עבודת אדמה, ונח היה הראשון שנולד עם חיתוך אצבעות.

והנה כשנולד נח וראה למך אביו את חיתוך האצבעות, הבין שיצטרך לעבודת האדמה, פתח ואמר: "ומעצבון ידינו מן האדמה", שעד עתה היה לנו עצב ידים מכח אדמה, מפני שקשה היה לעבוד את עבודת האדמה בידיים אדוקות בלי פירוד וחילוק אצבעות. ורמז לדבר זה הביא מהפסוק "ממעשנו ומעצבון ידינו", עולה בגימטריא "ידיים היו בלי חילוק אצבעות", או "ידינו בלי חילוק האצבעות".

"וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחַמְנוּ" (ה, כט)

מהיכן ידע למך שנה ינחמו

במדרש תנחומא (בראשית סימן יא) איתא: וכי נביא היה? אמר רבי שמעון בן יהוצדק, למודים היו בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לאדם, "ארורה האדמה" וכו', אמר עד מתי? אמר לו עד שיוולד אדם מהול, כיון שנולד נח מהול מיד ידע למך ואמר זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו. קודם שנולד נח היו זורעים חטין וקוצרים קוצים, כיון שנולד נח חזר העולם לישונו. עד שלא נולד נח היו עושים מלאכה בידיהם לכך כתיב ומעצבון ידינו, נולד נח התקין להם מחרשות ומגלות וקרדומות וכל כלי מלאכה.

ביאור ההפטר

הקשר בין הפרשה להפטר

בהפטר מוספר על בריאת שמים וארץ, וזה מעין הפרשה שמסופר בה על בריאת שמים וארץ.

תוכן ההפטר

הנביא מתחיל בדבר הקב"ה שברא השמים והארץ ונתן בהם נשמה, והנשמה שלהם היא לימוד התורה וקיום המצוות על ידי בני אדם המתהלכים בה, ועוד, שאם הולכים בדרכי השי"ת ניתן להם רוח של קדושה.

מלך המשיח, יתברך ברוח הקודש וישפוט את הגוים, וכולם יקבלו את דבריו.

וכשם שהיה בכוחו יתברך לברוא שמים וארץ, ולתת נשמה לאדם היושב עליה, כן בכוחו יתברך להוציא את ישראל מהגלות ולפקוח את עיניהם שנתעוורו מחמת צרות הגלות. מסוף העולם ועד קצהו יספרו תהילות ה'.

אומר ה' יתברך לישראל אף שעד עתה שתקתי לאומות שהצרו לעמי עתה אתנקם בהם, כל המאמינים באלהי הנכר יסוגו ממחשבתם. הקב"ה מבקש מהמנהיגים של ישראל לא להעלים עיניהם מהעם וממעשיו אלא להוכיחם, ואף שלא יהיו זכויות בעם ישראל הקב"ה יגאלם ויגדל את התורה מעלה מעלה.

ישעיה פרק מב פסוק ה - פסוק כא

הַ כְּהֵאֱמַר הָאֱלֹהִים | בעל הדין | יְהוָה | ובעל הרחמים (רש"י) | בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם | יש מאין (רד"ק), [שמים-מאש ומים

וְנוֹטִיָּהֶם [א] ונטה אותם להיות כאוהל **רִקַּע הָאָרֶץ** שוטח הארץ על המים **וְצִאֲצִיאָהָּ** הם הצמחים שהוציא ממנה (מ"ד) **נָתַן נִשְׁמָה** נשמת חיים לבני אדם שהם **לָעַם** אשר **עָלְיָהּ וְרוּחַ** של קדושה **לְהִלְכֵימ בָּהּ** לכל אלו שמתהלכים לפניו יתברך (רש"י): **וְעַל הַמְּשִׁיחַ** אומר **אֲנִי יְהוָה קָרָאתִיךָ בְּצַדֶּךָ** בשמך על ידי הנביאים **וְאַחֲזֶק בְּיָדְךָ** אאחוז בידך להגביר אותך על כולם **וְאַעֲרֹךְ** ואשמרך **וְאַתְּנֶנֶךָ** אתן הכח בידך **לְבְרִית עִם** לקחת את עמי לבריתי שהיא התורה לקיים אותה (מ"ד) **לְאֹר גּוֹיִם [ב]** [ג] להאיר לכל שבטי ישראל האמונה שלא ילכו באפלה (ע"פ רש"י): **לְפָקַח עֵינַיִם עֲוֹרוֹת** לפתוח עיניהם של ישראל שנתעוורו מצרות הגלות (רד"ק) **לְהוֹצִיא** את ישראל **מִמִּסְגַּר אֲפִיר** שהיו סגורים בו כאסירים (רש"י) **מִבַּיִת כְּלָא יֹשְׁבֵי הַשָּׂדֶה** ולהוציא את ישראל מבית כלא שהוא חשוך: **ה אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי** שבוה אני ניכר לכל הבריות שאני האדון ולי הכח והגדולה (רש"י) **וּכְבוֹדִי** ושכינתי **לְאַחַר לֹא-אֶתֵּן** לא אתן לעם אחר **וּתְהַלְתִּי לְפִסְיָלִים** וגם לא אתן השמחה לעובדי אלילים: **ט הָרָאשֵׁנוֹת** ההבטחות הראשונות **הַיְהִי-כֵן** כבר **בְּאוֹ וַחֲדָשׁוֹת** והבטחות ונבואות חדשות **אֲנִי מוֹדֵד** וכשם שהתקיימו הראשונות כן יתקיימו החדשות **בְּטָרֵם תִּצְמַחְנָה** ועוד מקודם שהבטחות והנבואות יצמחו ויבואו **אֲשֶׁמִּיעַ** אותם **אֶתְכֶם** לכם (ע"פ רד"ק): **ו שִׁירוּ לַיהוָה** בעת גאולת ישראל (רד"ק) **שִׁיר חֲדָשׁ** שלא שוררו עד עתה (מלבי"ם) **תְּהַלְתֹּו** תבא ותשמע **מִקְצֵה הָאָרֶץ** ועד קצהו כולם יספרו תהלות ה' **יִזְרְדֵי הַיָּם** באניות **וּמְלֹאוּ** ודגי הים **אֵיִם וַיִּשְׁבִּיהֶם** האיים והיושבים בהם כלומר בין בים בין ביבשה יספרו תהלות ה' (רד"ק): **יֹא יִשְׂאוּ מִדְּבַר וְעָרְיוּ** היושבים במדברות ובערים ישאו קולם בשירה לקב"ה **הַחַצְרִים תִּשָּׁב** תהלות ה' (רד"ק):

עיונים והארות

- א. בורא השמים ונוטיהם רוקע הארץ וצאצאיה,** ר' יוחנן וריש לקיש, מלך בשר ודם בונה פלטין כשהוא בונה את התחתונים אח"כ בונה את העליונים, אבל הקב"ה בונה את התחתונים והעליונים בבת אחת. ר"ל אמר מלך בשר ודם בונה ספינה בתחלה מביא קורות ואח"כ מביא ארזים ואח"כ מביא הוגנים ואח"כ מביא עליה נווטים. אבל הקב"ה בורא הם ומנהיגיהם דכתיב בורא השמים ונוטיהם ונווטיהם (כת"ב). (ילקוט שמעוני).
- ב. וכשם** שהיה בכחו יתברך לברוא שמים וארץ, לתת נשמה לאדם עליה. כן בכחו יתברך להוציא את ישראל מהגלות ולפקוח את עיניהם שנתעוורו מחמת צרת הגלות. וכשם שנתקיימו הנבואות הראשונות על סנחריב בימי ישעיהו הנביא, כך יתקיימו הנבואות החדשות שהן הנחמות והטובות, ואז כל יושבי תבל יפצחו בשירה וברינה לבורא יתברך, שהפסיק להתאפק ויצא לנקום באומות העולם שהצרו לישראל. מצרים כוש וסבא ינתנו ביד סנחריב, ישירו שיר שעוד לא שוררו עד עתה. בביאת מלך המשיח יחזור העולם למצבו הקודם בשעת הבריאה שכל הדברים היו כתקנן ומצליחים בחסד אל שבראם, עולם חסר יבנה. והקללות שנתקלל העולם יתוקנו ברחמים. יחודשו כנשר ע"י מלך המשיח ובזכותו. כל הנהגתו של מלך המשיח תהיה בנחת ומרוב חכמתו ירום ונשא וגבה מאוד. והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' ואל בית אלהי
- ג. מלך המשיח** יבורך ברוח הקודש וישפוט בין הגוים, שיסורו למשמעתו ומשפטו יהיה בנחת, ולא יצטרך לצעוק על הנשפטים, כדרך שאר השופטים, אלא כולם יקבלו את דבריו, ישפוט בצדק וביושר, לא יחת ולא ישבר. וכשם שהיה בכוחו יתברך לברוא שמים וארץ, ולתת נשמה לאדם היושב עליה, כן בכוחו יתברך להוציא את ישראל מהגלות ולפקוח את עיניהם שנתעוורו מחמת צרת הגלות. וכשם שהתקיימו הנבואות הראשונות בימי סנחריב, כן יתקיימו הנבואות החדשות שהן הנחמות והטובות. ואז כל יושבי תבל יפצחו בשירה וברינה לבורא יתברך, שהפסיק להתאפק ויצא לנקום באומות העולם שהצרו לישראל. מצרים, כוש וסבא ינתנו ביד סנחריב ככופר וכפרה על עם ישראל, שמעתה ישבו לבטח ואז יבושו כל עובדי פסל. ואת זה יעשה למען שמו יתברך, לא למעננו כי לא שבנו אליו בעת צרתנו. וכשיתקיימו הנחמות והטובות אז כולם יעידו כי אין עוד זולתו.

קָדַר בני קדר שיושבים בחצרים שהם ערים ללא חומה גם הם ישירו **יָרֵנוּ יִשְׁבִּי סֹלַע** וגם ירננו אותם שיושבים על מגדלים הבנויים על הסלע (רד"ק) **מִרְאֵשׁ הָרִים יִצְחָחוּ** ויהיה נשמע קול צוחה וזמרה מראשי ההרים (מ"ד): **יִבְּ יִשְׁמִינוּ לִיהוָה כְּבוֹד** בפיהם יודו ויאמרו שהקב"ה עשה גבורה וחדוש בעולם **וַתְּהַלְתּוּ בְּאֵימִים יַגִּידוּ** וכל יושבי האיים יגידו שבחיו של מקום שהוא משדד המערכות וידעו כולם שהוא יחיד ומיוחד (מלבי"ם): **יִגְיֹה הַכְּבוֹד יֵצֵא** לתשועת ישראל **כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יַעִיר קִנְאָה** יעורר לקנאות קנאת עמו **יָרִיעַ** [בקול תרועה (אב"ט)] **אֶף-יִצְרִיחַ** גם יצעק בקול גדול **עַל-אֵיבָיו יִתְגַּבֵּר** ויתגבר על אויביו (רד"ק): **יִדְּ הַחֲשִׁיתִי מֵעוֹלָם** זה ימים רבים שתקתי על מה שעוללו העמים לעמי בגלות **אֲחֲרִישׁ אֶת־אֶפְקֹ** וזמן רב התאפקתי והחרשתי ומעתה **כִּי־לָדָה אֶפְעָה** אזעק ואשאג כמו אשה הרה הזועקת בחבליה **אֲשֶׁם** אעשה אותם שממה **וְאֶשְׂאֵף יַחַד** ואבלעם כולם יחד (רד"ק): **טו אֲחֲרִיב** אחריב ואהרוג המלכים של אויבי ישראל הדומים ל**הָרִים וְגִבְעוֹת וְכָל-עֲשָׂבִים אוֹבִישׁ** ואבטל מהם השפע והטוב שהיה להם ויהיו יבשים באין כל **וְשִׁמְתִי נְהָרוֹת וְהִשְׁפַע לְאֵימִים** לאי יבש **וְאֲנַמִּים** וגם השפע הנמשל לאגם **אוֹבִישׁ** (רד"ק): **טז וְהוֹלַכְתִּי** את ישראל **עוֹרִים** שהיו כעוורים בגלות לארץ ישראל **בְּדַרְךְ לֹא יָדְעוּ** שלא הכירו מעולם **בְּנִתִּיבוֹת וּבְדַרְכֵים לֹא-יָדְעוּ אֲדָרִיכֶם** אדריך אותם לארץ ישראל **אֲשִׁים מִחֶשֶׁד לְפָנֵיהֶם לְאוֹר** הדרך שהיא חשוכה לפניהם כי לא מכירים אותה אשים להם אותה לאור וילכו בבטחה **וּמַעַקְשִׁים לְמִישׁוֹר** והדרך העקומה תהפך לישרה **אֱלֹהֵ הַדְּבָרִים** יהיו ודאי, וכאילו כבר **עֲשִׂיתֶם וְלֹא עֲזַבְתֶּם** לעתיד לבא (רד"ק): **יז נָסֹגוּ אַחֹר** העובדי פסילים יסוגו אחור [ד] מחמת הבושה (מ"ד) **יִבְשׁוּ בְּשֵׁת יִתְבִּישׁוּ** בושה גדולה [ה] (ע"פ מלבי"ם) **הַבְּטָחִים בַּפֶּסֶל** שהוא יושיעם **הָאֹמְרִים לְמַסְכָּה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ** גם הם יסוגו ממשבתם (רד"ק): **יח הַקְּבָ"ה** אומר **הַחֲרָשִׁים** אתם מישראל החרשים מלשמוע דברי **שְׁמֵעוּ וְהַעֲוִרִים** וכן אותם העורים מלראות בתורה ובמצוות **הַבֵּיטוּ לְרֵאוֹת** בבקשה תסתכלו נפלאות ה' והטובות שאני עתיד לעשות לכם, ותטיבו דרכיכם (רד"ק): **יט מִי עוֹר כִּי אִם-עֲבָדִי** אומר הקב"ה אתם יודעים מי העיור הוא עבדי שעובד אותי יומם ולילה, ולא שם אל לבו לראות מה עושים העם [ועוונות העם בראשון] **וְחָרַשׁ כְּמִלְאָכִי אֶשְׁלַח** מי הוא שנתתי חכמה בליבו וכאילו שלחתיו ללמד דעת את העם והוא כחרש שאינו שומע מעשה העם להזהירם **מִי עוֹר** [י] **כְּמִשְׁלָם** מי עיור כמו החכם השלם שלא מוכיח את העם **וְעוֹר כְּעֶבֶד יְהוָה** ועבד ה' נקרא "עיור" ח"ו שעשה עצמו לא רואה מה עושים העם, וכפל הדבר כמה פעמים (מ"ד) כדי שהחכמים יוכיחו את העם: **כ (ראית) רֵאוֹת רַבּוֹת** ישראל

עיונים והארות

- ד. רש"י ורד"ק פירשו נסוגו אחור - ממתחבתם.
ה. שמלברד שיעזבוהו ויסוגו אחור, גם יתביישו על גודל סכלתם לאמר לאליל אלי אתה (מלבי"ם).
ו. רש"י כתב עור כמשלם - מי היה עור בכך קיבל יסוריו והרי הוא כמשולם כל תגמוליו ויוצא נקי. ועי"ש בתרגום יונתן שביאר את כל הפסוק באופנים אחרים עי"ש.

שיש להם הרבה חכמה ורואים הרבה צרות ורעות ובכל זאת **וְלֹא תִשְׁמַר** כי לא שמים לב לראות על מה הם סובלים **פְּקוּחַ אֲזַנִּים** אזניהם פתוחות **וְלֹא יִשְׁמַע** ועושים עצמם כאילו הם חרשים שאינם שומעים ואינם מבינים (רד"ק): **כֹּא יְהִנָּה חֲפִץ לְמַעַן צְדָקוֹ** [ז] אפילו שעם ישראל אין להם זכות מעצמם הקב"ה יעשה הכל בגודל חסדיו וצדקתו, כדי **יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר** שתתגדל התורה ותתחזק ותרבה הדעת בעולם (ע"פ רד"ק):

עיונים והארות

מה שכתוב ברעיא מהימנא כי קוץ הדל"ת הוא בחינת היסוד, והאי קוץ הוא אחיד בין אח' ובין ד', הדא הוא דכתיב: כי כל בשמים ובארץ, ותרגם יונתן; דאחיד בשמיא וארעא, ועליה אוקמוה מארי מתניתין: העולם עומד על עמוד אחד וצדיק שמו, שנאמר וצדיק יסוד עולם. ע"ש. וידוע כי באלף הששי בודאי יבוא משיח, וקודם ביאתו יתרבה עסק התורה וילמדו הרבה בחלק הסוד, כדי שתהיה הגאולה שהיא ביסוד, בסוד מה שכתוב: אם יגאלך טוב יגאל, דהגאולה ביסוד והפדיון במלכות. וכנזכר בדברי רבנו האר"י ז"ל. וזהו שאמר: ה' חפץ למען צדקו - תיבת צדקו היא אותיות קוץ ד', שהוא היסוד, ולכן יגדיל תורה ויאדיר אותה בחלק הסוד שבה. (רבינו יוסף חיים).

ז. **כתב** הגאון חיד"א: ה' חפץ למען צדק"ו. דרך הלציי אפשר במ"ש בפרקי רבי אליעזר דבאותיות מנצפ"ך נעשו נסים לאבותנו אברהם אבינו לך לך יצחק אבינו עצמת ממנו יעקב אבינו הצילני נא וגאולת מצרים פקד יפקד והגאולה העתידה בצדי"ק איש צמח שמו ומתחתיו יצמת. ובזה פי' הרב הקדוש מהר"ר שמשון מאוסטרופולי ז"ל מכנף הארץ זמירות שמענו דאותיות מכנ"ף כבר שמענו תעשו בהם נסים ועתה צבי לצדי"ק מתאווים לאות צדיק בגאולה העתידה שתהיה באות צדי"ק עכ"ד. וזה רמז כי למען גימטריא קץ וז"ש ה' חפץ למען והוא הקץ צדק"ו אות צדי"ק שלו ובגאולה יגדיל תורה ויאדיר יתן בנו כח לקבלה. ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר - נראה לרמז ב"ד ע"פ